

Bige Szabolcs Csaba

Cantus vitae propria – Életem varázsdala

Küküllőn

innen és túl

- krónika -

**Bige Szabolcs Csaba: Küküllőn innen és túl – krónika.
(2020)**

©Bige Szabolcs Csaba

(Bombariadó)

A kerítés tövében ültünk és reszkettünk a félelemtől. Az éjszaka közepén ugrasztott ki az ágyból a légiriadó.

Krisztustövis bokorból állott a kerítés. Bár nem sok biztonságot nyújtott, egy kicsinyke védelmet mégis éreztünk alatta.

Holdfényes tiszta éjszaka volt. A tárgyakat, fákat, bokrokat sejtelmes fénnel vont a holdfény, de ennek szépségéből semmit sem érzékeltünk a torokszorító félelem miatt.

A bombázó gépek felettünk húztak el süketítő dübörgéssel. Villózó fények kísérték pokolravaló vonulásukat. Velőkig hatoló süvöltés, füttyülés hasadt ki gyomrukból, mely eget és földet rázó dörrenéssel végződött. Utána még percekig vibrált a levegő.

- Ez közel volt! - jegyezte meg Mihály bácsi, aki frontot megjárt ember létére, szükségét érezte, hogy véleményyt nyilvánítson, hisz már Doberdónál is ott volt.

Miután a légiriadót lefűjták, az öreg elment széjjel nézni, s hamarosan vissza is tért a didergő társasághoz. Pokrócokba

csavarva ültünk a bokrok tövében vacogva a hajnali hűvösben, meg az átállott ijedtség miatt.

- A ház mellett csapott be – jelentette, amint a közelünkbe ért –, de az épületnek úgy tűnik nincs baja. Az ablakok, azok betörték.

Még vártunk egy ideig, nehogy visszatérjenek a harci gépek, s óvatosan visszamentünk a házba. Túl nagy kár nem esett, valóban. Az ablakokat ideiglenesen újságpapírral beragasztották. Más gond, úgy tűnt, egyelőre nem volt.

Mi gyerekek oda settenkedtünk a bomba által vágott gödörhöz. Nagyon izgalmas volt. Kicsikét féltünk is, nehogy valami váratlan veszéllyel találjuk magunkat szembe. Jó négy, öt méter átmérője volt, széle felhányt, mélysége körülbelül két méter lehetett.

Azokban a hetekben naponta volt légiriadó, néha napjában többször is, de ilyen közel soha nem hullott még bomba, bár se gyár, se vasút, se semmilyen katonai létesítmény nem létezett a közelben. Ezért volt még ijesztőbb, hogy mégis a városnak ezt a részét is bombázták az amerikai gépek. Különösen az állomás környékén okozott rémes pusztítást a szőnyegbombázás.

Sokszor láttam, amint az ég alatt elhúznak a gépek, és hasukból kiválik egy valami, ami süvítve, tüzes csíkot húzva zuhan felém. Félelmetes, nagyon félelmetes. Ilyenkor sírva rohantam be a szobába, és bebújtam az asztal alá. Nem lehetett megszokni. A becsapódás a hegy túloldalán volt legtöbbször, de én mind ahányszor úgy éreztem, engem céloznak, rám akarják dobni.

Reggelenként édesapám és a testvérem együtt indultak a városba. Apuka irodája a főutcán volt, testvérem pedig a Közkórházban végezte nyári gyakorlatát. Közel egy órás gyaloglást jelentett ez minden reggel.

Ezen a hétfői reggelen kicsit megkésve készülődtek, és a testvérem nyugtalan volt, hogy elkésik az átadásról, amit rossz néven vettek volna.

- Kicsi türelmed legyen! – szólott édesapám – Én is mindjárt kész vagyok, csak megiszom a kávémat.

- Elkések! – jött a türelmetlen válasz.

Szapora léptekkel indultak, hogy behozhassák a tízpercnyi késést. Nem sikerült, mert amikor a „sárga ház”, az elmegyógyintézet közelébe értek, a légiriadó az óvóhelyre kényszerítette őket. Az intézet alagsorában volt berendezve az óvóhely. Betegek, ápolók, orvosok gyűltek össze menedéket remélve a találatok ellen. Az utcáról is sokan lejöttek. Karszalagos óvóhelyfelelős irányította az embereket, hogy hova helyezkedjenek el. A betegeket, ápolóikkal együtt külön helyezték el az alagsor egy elrekesztett részén. Az épület homlokzatán hirdette az intézet célját a latin felirat: SALUTI ET SOLATIO AEGRORUM¹

Miután lefűjták a riadót, indultak tovább. Még volt negyedóra – húszpercnyi út a kórházig. Ahogy a vasúti felüljárót elhagyták, már látták, mi történt.

Találatot kapott a kórház. Csak csupa romhalmaz volt a jobb oldali szárny helyén.

Az a pár perces késés a kávé miatt mentette meg mindkettőjük életét.

*

¹ Gyógyulás és vigasztalás a szenvedőknek

(Hova menjünk, hova bújjunk?)

Fent laktunk a szőlőhegyen, de a bombázás oda is elért. A vasutat és az állomást célozták, de olyan nagy volt a szórás, hogy körülöttünk is gyakran csapódtak be bombák, mély krátereket hagyva maguk után, melybe később meggyűlt az esővíz és a gödör ott maradtak hosszú évekig emlékeztetőnek.

Tőlünk, a hegyről messze elláthattunk a város irányába. Esténként szigorú elsötétítési rendelet lépett életbe. Ilyenkor semmilyen fény nem szűrődhetett ki a házak ablakain. Mégis egy késő esti órában felvillanó fényekre lettünk figyelmesek. Valaki egy padlásablakból jelzéseket küldött. Hajnalban hullottak is a bombák az állomásra.

Sötétedés után félelmetes villogások látszottak, minden hang nélkül, Debrecen irányából. Heves légi harcok dúltak a város felett, annak fényeit láttuk. A távolság miatt a harci zajok, dörgések, robajok hangja nem jutott el hozzánk, csak a fények.

A nyári kánikula már szűnőben volt, mikor egy reggel heves lövöldözések, bombarobbanások, dübörgő repülők, kerepelő géppuskák hangjára ébredtünk. Odalátszott a repülőtér, onnan jött a harci zaj. Román repülőgépek támadták meg váratlanul a

váradai repülőteret. A parancsnokság teljesen felkészületlen volt, hiszen tegnap még szövetségesesek voltak a románok, nem tudtsenki, hogy átálltak az oroszokhoz...

Minden háborús nyomorúságunk betetőzésére édesapámat ötvenéves korában behívták katonai szolgálatra. SAS behívóval.

Negyvennyolc órája volt dönteni!

A frontszolgálat egyenlő a halállal. Az oroszok rohamosan közeledtek, a harcok már Erdély területén folytak. A hadvezetés kétségbeeső lépésre szánta el magát: korhatár nélkül behívták a tartalékosokat.

Édesapám átment Szántóra Józsi bácsihoz, a testvéréhez, hogy beszéljék meg, mit lehet tenni. Józsi bácsi a családi birtokon gazdálkodott, bár ő is jogot végzett ember volt. Az volt Apuka kérése, hogy ha ő bevonul, Józsi bácsi viselje gondját a családnak: Anyukának, a bátyáimnak, meg nekem. A testvéreim mind a hárman egyetemen voltak már: egyik utolsó éves orvostanhallgató Kolozsváron, másik harmadéves Budapesten, a harmadik pedig elsőéves az erdőmérnöki karon Sopronban.

Józsi bácsi, az idősebb testvér jogán másképpen döntött. Befogott két társzekerbe, és visszajöttek Váradra. Anyuka egy szóra megértette. Gyorsan, amit lehetett a két szekérre felpakoltak: ruhát, élelmiszert, személyes holmikat, értékesebb szőnyegeket. A várost elkerülve indultunk nyugat felé. Már hűvösök voltak az esték, pokrócba csavarva ültettek fel a szekérre. Édesanyám mellettem kuporgott, Apuka pedig a bakon a kocsis mellett. Mögöttünk jött a másik szekér. Sötét volt már mire elindultunk, de azt hiszem így is akarták. A házat, szőlőt, mindent rábíztak Laduczki bácsira, a vincellérre.

Úttalan utakon haladtunk, nem értettem, a sötétben a felnőttek, honnan tudják, merre kell menni. Elaludtam az indulás izgalmai után, és arra ébredtem fel, hogy vitatkoznak, szitkozódnak a felnőttek, Anyuka némán ül a szekérderékban, Apuka idegesen magyaráz valamit, a kocsis pedig káromkodik, mint „egy kocsis”.

Az történt, hogy a hátul jövő szekér lemaradt, és valószínűleg eltévedt, mert már egy órája vártak rá, de se híre, se hamva.

(Később, hetek múlva, tudtuk meg, hogy valóban eltévedt, és pirkadatkor Szántó irányába vette az utat, s vissza is érkezett a dolgainkkal Józsi bácsiékhöz.)

A megmaradt szekérrel, és holmikkal Debrecen állomására mentünk. Többemeletes, nagy, sivár ház volt az állomásépület. Az ablakai kitörve. A bombázás, a légnyomás törte ki.

Ott már rengeteg menekült várakozott. Üldögéltek a peronon, a várótermekben, az állomás előtt. Körülöttük a csomagjaik, motyóik.

Mi is leraktuk a csomagjainkat, a szekér visszafordult, és várni kezdtünk egy nyugat felé haladó vonatot. Mindegy, hova tart, csak minél messzebb a közeledő frontvonaltól.

Közben a debreceni rokonok megtudták, hogy ott vagyunk, és meleg ételt hoztak ki nekünk az állomásra. A csipetke tésztás, meleg borsóleves íze most is itt van a számban.

Apuka jött-ment kereste a lehetőséget a tovább utazásra. Tekeregtünk a vonatok között, bujkáltunk a vagonok alatt, míg végül is egy tehervonatra felvettek. Felpakoltunk minden cókánkunkkal egy nyitott vagonba.

Haladtunk is szép lassan nyugati irányba. Sokszor megálltunk, vesztegeltünk, ha idegen repülők tűntek fel leugráltunk a vagonból és alá feküdtünk. Gyakran ránk géppuskáztak. Sebesülés is történt, de komolyabb baj nem.

A nagyobb baj máshonnan jött. Mellekvágányra irányították a vonatot, és semmi remény nem látszott arra, hogy tovább is tud majd menni. Napokig vesztegeltünk, még az eső is megeredt. Hideg őszi eső. Mindenki próbált védekezni az eső ellen, ahogy tudott. Ponyvával, köpennyel, pokróccal, azzal, ami volt.

Apuka egy nagyobb szőnyeget rögzített a vagon sarkához. Alatta nem áztunk nagyon, csak egy kis idő múlva áteresztette a vizet – nem volt vízhatlan – és itt-ott csordogált.

Volt ott a vagonban minden fajta ember: öreg, fiatal, asszony, gyerek. Az egyik gyerek odajött hozzám, játszani, beszélgetni, de sajnos egyetlen szavát sem értettem. Játszani azért mégis tudtunk, valamilyen üres dobozokkal, fadarabokkal. Mikor elment, kérdeztem Apukától, miért nem értettem a beszédjét? Gyerek nyelven beszélt? Fogalmam sem volt róla, hogy vannak a világon, más nyelven beszélők is. Azt hittem, a világon mindenki magyar...

Néhány nap elteltével, reggel halljuk, hogy dohogni kezd a mozdony. Édesapám odasietett a mozdonyvezetőhöz, és valamit beszélt vele, majd visszajött és egy összetekert perzsaszőnyeget vitt neki. Egy imaszőnyeget. Emlékszem, otthon ott volt a hálószozában.

Sietve jött vissza. Gyorsan összekapkodták Anyukával együtt, ami a két kezükben elfért, és engemet is igyekezetre biztatva, az első kocsizoz szaladtunk. A csomagokat gyorsan bedobálták, Apuka felugrott, engem Anyuka felnyújtott neki, majd ő is felkapaszkodott, és már indultunk is. Csak mozdony utáni három kocsi indult tovább. A többieket lekapcsolták. Ami holmink a másik vagonban volt, ott maradt, de mi mentünk előre a jövőnk felé...

*

(Nem lehet megállni)

A mozdony egy nagy rándulással elindult maga után vontatva – szerencsénkre azt a vagont is, amibe áthurcolkodtunk. Az, hogy a rövid szerelvény északnak vette az útját, már nem is volt fontos. Az volt a lényeges, hogy tovább haladhatunk. Ennivalónk sem volt már néhány darab szikkadt kenyérkaréjnál. Venni nem volt hol, hiszen nem voltak még házak sem a közelben, nemhogy üzletek.

Végre, haladtunk valamerre, és pár óra múlva meg is érkeztünk Miskolcra. Különös módon itt, a városban nyugalom fogadott. Nem voltak menekültek, és menekülni sem készült – látszólag – senki.

Egy szállodában szálltunk meg. Végre meg lehetett mosakodni, tisztát venni, ágyban aludni! Nagy dupla ágy volt a szoba közepén, a csapból hideg, meleg víz folyt. Olyan hideg víz, amilyennel csak télen találkoztam. Mondták, hogy a hegyekből jön, az Avasból, azért olyan hideg. Megfürödtem, tiszta pizsamát kaptam, s boldogan játszadoztam az ágy előtt levő puha szőnyegen. Elálmosodtam, és el is aludtam ott helyben.

Arra eszméltem, hogy Anyuka ölbe vesz, és hideg vízzel mossa az arcomat. Ijedt arcok vettek körül, mikor a szememet kinyitottam. A szobaasszony is ott volt. Rövidesen megtudtam az ijedség okát. A gázbojler őrlángja kialudt valahogy és folyt a gáz. A szoba aljában gyúlt össze éppen, ahol játszottam a szőnyegen.

Ezért álmosodtam el, és ha a szobaasszony valamiért nem nyit be mindannyian, elalszunk örökre.

Kinyitották az ablakot, teraszajtót, jól kiszellőztettek, és ezzel elmúlt a veszély. Miskolcra rendszeresen indultak vonatok Budapestre. Másnap mi is indultunk. Rendes személyvonattal. Zsúfolt, de igazi vonat, igazi vasúti kupé, padokkal, csomagtartóval, kalauzzal. A tehervonatos keservek után élmény volt a kényelmes utazás néhány órája.

Megérkeztünk Budapestre. Édesapám nővérénél, Ilus néninél szálltunk meg. Ott lakott Géza bácsi is feleségével, Luluka nénival együtt. Gyerekük nem volt, csak ketten éldegéltek Ilus-néni szigorú, de óvó-védő szárnyi alatt.

Ott volt továbbá az én egyik, drága bátyám is, a pesti orvostanhallgató.

Lakott még ott egy Julis nevű cseléd lány is, aki furcsa „éző” nyelvjárásban beszélt. A tisztának azt mondta *tészta*. Sohasem értettem mit akar mondani.

- Úrfi, vegyen *tészta* ruhát! - így mondta a tiszta helyett.

A felnőttek folyton politizáltak. Fegyverszüneti tárgyalásokban reménykedtek. A rádió híreit lesték, hiába recsegett, sípolt a készülék, egész nap figyelték, hallgatták, s ha jöttek a hírek, pisszenni sem volt szabad.

Ilus néninek valamilyen telefonkészülékkel működő vezetékes rádiója volt, a telefonhírmondó. Ötpercenként kapkodta fel a kagylót és hallgatott bele figyelmesen, majd élénken magyarázta a hallottakat, miközben almahajat szárítgatott teának a csikótűzhely tetején – fél kézzel igazgatva az illatos héjakat.

Október közepén, egyik reggel a Kormányzó Úr beszédét közvetítette a rádió. Proklamációt intézett az országhoz a háborúból való kilépésről, különbékéről. Egyszerre megszakadt a beszéd, zavaros kiabálások, lövések hallatszottak, majd egy német hang kezdett erőszakosan ordítani. Mindenki magdöbbsent.

Horthy Miklóst őrizetbe vették, és Szállasi átvette a hatalmat.

Másnap újra felpakoltunk, és menekültünk tovább, azt se tudva, hogy hova. Előbb a front előtt, most pedig a nyilas uralom előtt.

*

(És mentünk tele várakozással)

Menekültünk a front elől, de utolért. A világból nem futhattunk ki. De még az országból sem. Így aztán végül Sopronban állapodtunk meg.

Itt volt egyetemi hallgató testvérbátyám a Soproni Egyetem Erdőmérnöki karán.

„a soproni egyetem őse a Selmechányán III. Károly által 1735-ben alapított Bányatisztképző Iskola, amelyet Mária Terézia 1762-ben akadémiai rangra emelt” - írja a lexikon.

Az ő szállását kerestük fel, de nem találtuk otthon. Behívták...

A szállasadónő, a kedves Teréz néni felajánlotta, hogy költözzünk be bátyám üresen maradt szobájába. A kedves, szívélyes asszony sokat segített beilleszkedni a háborús Sopron mindennapjaiba, és az ízletes, helyi, sváb ételek elkészítésére is megtanította édesanyámat.

Már december volt és közeledett Karácsony. Szaloncukrot, csokoládét, gyümölcsöt nem lehetett kapni a háborús viszonyok

miatt. Egyéb áru is szűkösen volt. Bőráru, gyapjúsövet eltűnt, de bejött a „műrostos”.

Mikor panaszkodtam, hogy egy kis édességet szeretnék, Anyuka így biztatott

„Ha vége lesz a háborúnak, hazamegyünk Nagyváradra, ott most Románia van, és ott van minden: cukor, csokoládé, narancs, meg más finomság.

Drága naiv édesanyám!

Teréz néni segített édességet varázsolni az ünnepi asztalra. Nagy szemű babot főzött meg, és passzírozott péppé. Ebből készült a hamis gesztenyepüré. Mennyei volt!

Karácsonyfa is került, ha nem is nagy, de az én szememben gyönyörű volt. Színes papír girlandok, és ezüstpapírból kivágott csillagok díszítették, meg celofán csíkok. Kaptam egy papírmáséból készült simléderes sapkát. Nagyon örültem neki, naponta többször végig sétáltam nagy büszkén vele a ház előtt, a járdán. Ha szembe jött egy katona, szalutáltam neki. A magyar katonák mosolyogva vissza köszöntek, de a szürke ruhás, karlengetős német katonáktól féltem, és ha azok jöttek, nem szalutáltam.

Apuka naponta órákig járta a várost, beszerezni a napi szükségleteket. Sokat „bosszankodott” azon, hogy bár anyanyelvi szinten beszél németül, nem érti a soproniak beszédét.

„Maguk nem is tudnak németül” – lamentált.

„Maga meg nem ért svábul” – replikázott a megszólított.

„Akkor jobb lesz, ha magyarul beszélünk” – egyeztek meg végül.

Az ilyen tréfás pillanatok, azonban ritkák voltak. A bombázások mindennaposak lettek. Közeledett a front. Karácsonykor megkezdődött Budapest ostroma, mely úgy éreztük, soha nem ér véget. Előbb Pest, majd február közepén Buda is elesett.

Ekkor történt, valamikor februárban, hogy sírva találtuk reggel a mindig vidám, mosolygós Teréz nénit.

- A fiam, a kicsi fiam – hüppögte –, még csak tizennégy éves múlt, és besorozták frontszolgálatra. Most búcsúztam el tőle. Hetek óta nem láttam, mert táborban volt, és most csak búcsúzni jött. Be se jött a lakásba, a kapuban öleltem meg, lehet, utoljára.

Soha se tudtuk meg, mi lett a sorsa. Ameddig ott voltunk, nem jött hír felőle...

Rövidesen már a város határában dörögtek a fegyverek. Az óvóhelyen vártuk az elkerülhetetlen orosz megszállást. Lent voltak a ház lakói mind, sőt a szomszéd házak lakói is ide jöttek, mert tágasabb volt a hely. A sarokban kucorogtunk egy szalmazsákon. Azt se tudtam, mikor van nappal, mikor éjszaka. Valaki időnként kiment, hogy híreket hozzon a külvilágról. Valaki más lapos, fekete kenyeret szerzett, meg száraz kolbászt, szalonnát. Ezt ettük, és vizet ittunk rá. Örültünk, hogy legalább ez van. Az alagsorban az óvóhely mellett rendezték be a mellékhelyiségeket, melyek természetesen nem rendelkeztek vízellátással. A bűz szinte elviselhetetlen volt.

A kényszerű együttlét nem tett jót az emberek egymás iránti türelmének, „hogyan finoman fogalmazzak”.

A mellettünk szorongó család gyereke, korombeli lehetett így panaszkodott:

„Apu, anyu összevész, és megverik Pistikét!”

Emlékszem az „anyura”. Hízásnak induló fiatal nő volt, spárgával megkötözött szürke férfinadrágot viselt, mely a hasánál nem ért össze. Érdekes, milyen apróságok rögződnek az ember emlékezetében.

Az éjjeli edény használatát csak „kis dolgokra” engedélyezte a házszabály. Ez ellen csak egy idős bácsi tiltakozott:

- Kérem, kérem, én bicsérdista vagyok. Garantálom, nincs szaga. – próbált érvelni, de nem talált megértésre.

Már jó néhány napja kuksoltunk a pincében, mikor megdönggették kívülről az ajtót. Érthetetlen zavaros kiabálást hallottunk. Néhány férfi odament az ajtóhoz és kiakasztotta a

nehéz vaspántokat, amivel az belülről volt bezárva. Kitárult az ajtó, és az ajtókeretben láthatóvá vált két marcona egyenruhás alak géppisztollyal a kezükben, melyek csöve végig pásztázta a rettegő embereket. Volt közöttünk olyan, aki tudott néhány szót oroszul, köztük édesapám is, és nekik sikerült a megértetni a katonákkal, hogy nem vagyunk németek, nem vagyunk partizánok, csak ijedt polgári személyek.

Fegyvereik védelmében mindenkit számba vettek, megnéztek, durván átkutattak, miközben azt kiabálták: „*csász, csász*”! Eleinte nem értettük, de valaki a nyelvet ismerő felvilágosított, hogy órát keresnek. Erre mindenki előszedte, zsebéből, táskájából, meg ahol volt az óráját és megkönnyebbülve, hogy mást nem akarnak, odaadta nekik.

Valóban nem akartak - ott, akkor - mást.

„*Átszúda! Dámoj!*” - kiabálták, és a géppisztoly csövével kifele lökdöstek.

- Azt akarják, menjünk haza. - szólt valaki a tömegből.

Nem kellett kétszer mondani. Mi is igyekeztünk vissza a lakásba.

Meglepő módon nem törték fel a lakást. Mindent érintetlenül találtunk.

A két katona utánunk jött, és Apukával beszéltek valamit.

Ő azért tudott oroszul valamennyit, mert az első világháború alatt orosz hadifogságban volt. Valahol Közép-Ázsiában, az Aral-tón is túl, a Szír-darja mellett. Három évig volt oda.

- Be akarnak szállásolni ide két tisztet - közölte édesapám. - Át kell nekik adni az egyik szobát.

A mi szobánkat választották, s mi kicsi holminkkal átköltöztünk egy másikba, a középsőbe. Megtelt a ház menekültekkel: kinek elrekvirálták a lakását, kiét lebombázták. Teréz néni mindenkit befogadott. Első este 22-en aludtunk ebben a szobában. Legtöbben a földön. Én is - az asztal alatt. Másnap tízen, tizenketten máshol kerestek fedelet a fejük felé, de tízen így is maradtak, s én is megtartottam a helyemet az asztal alatt.

Reggel megkopogtatták az ablakot, és minden épkezláb férfit kiharangsoltak a házból. Kabátot vegyenek, és egy napi száraz élelmet – mondták.

Estig izgultunk, hogy mi lesz: mikor jönnek haza, egyáltalán vajon haza jönnek?

Hazajöttek. Romeltakarításra vitték őket, kemény fizikai munkára, de senkit nem bántottak.

„Egy kis munka” – mondták. – *Málenkij rábot.*

A szobánkban elszállásolt tisztek barátságos emberek voltak. Az egyik odaült mellém, és mutogatva elmagyarázta, hogy ők jobb emberek, mint az amerikaiak, és jobb katonák, mint a németek. A tenyerében mutatta, hogyan bombáznak az amerikaiak, mindent elpusztítva, és hogyan az oroszok, csak a katonai célpontokat támadva.

Lassan, lassan kialakult valamiféle rend. A menekültek, aki itt laktak Teréz néninél, találtak maguknak valahol a világban helyet, és elmentek. Mi maradtunk a lakásban, meg a két tiszt. Reggel Apuka elment dolgozni a romeltakarításhoz, ahol most már kaptak délben egy csajka meleg ételt, de kenyeret itthonról kellett vinni. Egy, két üzlet kinyitott, bombázások nem voltak. Néha feltűnt egy – egy német gép, de azokat az orosz léghárítók legtöbbször leszedték.

Eljött a tavasz, a május. Emlékszem, péntek délben berohant a tisztekhez egy katona, s azok üvöltözve, mint a megvadult lovak, fegyverrel a kézben kirohantak az utcára, és elkezdtek lövöldözni.

Nagyon megijedtünk, de nem lőttek emberekre, vagy házakra, csak úgy a levegőbe, és egyre többen özönlöttek ki az utcára folytatva az eszeveszett lövöldözést, közben kiabáltak:

„*Kányec! Kányec!*”

Egyre több civil is keveredett az utcákon ugránczó, táncoló, lövöldöző katonák közzé:

Vége a háborúnak, Németország kapitulált!

A város örömmámorban úszott. Késő éjszakáig kint voltak, ünnepeltek: katonák, polgárok, öregek, fiatalok. A háború, a nyilas terror, a Gestapo, Hitler lidércnyomása alól kiszabadult emberek, néhány órára valóban felszabadultak.

Egy hét múlva mi is szedelőzködtünk.

A vonatközlekedés helyre állt nagyjából. A megrongálódott sínek miatt a vonatok csak lassan haladtak, de Budapestig el lehetett már menni.

És mi mentünk, tele várakozással, mi vár ránk otthon?

*

(Haza Váradra)

Budapesten átszálltunk, és robogtunk tovább Várad felé.

Vám nem volt, csak a határőrök néztek be a fülkébe Borsnál.

Az állomásról egyenesen a hegyre mentünk fel, a házunkhoz. A hátsó kertkapunál mentünk be, a szilvafáknál. A szőlők között előre szaladtam ugrándozva az örömtől, hogy itthon vagyunk. Mihály bácsi az udvaron jött szembe velem, futottam hozzá kitárt karokkal.

Nem volt öröm az arcán!

Érkezett pár perc múlva Anyuka, Apuka is.

- Hát, visszajöttek? – fanyalgott a vincellér Mihály.

- Vissza! Itthon mi újság?

- Hát, élünk – kicsit merengett. – Szóval visszajöttek – tette még hozzá belenyugodva a helyzetbe.

Úgy látszik, azt remélte, neki marad a szőlő...

A ház, a lakás nem volt lakható állapotban. Az egyetlen ép szobába beköltöztek a vincellérék, így aztán lementünk a hegyről, a városi lakásunkhoz. Ott sem jártunk jobban. A lakást, amíg nem voltunk Váradon, a román bevonulás után, elrekvirálták. Beköltözött egy kétgyerekes család. Minden értékünket széthordtak a „jó” szomszédok.

Nagymama lakása épen maradt, mert az ostrom alatt és után a Rimanóczy utcában lakó Zsiga bácsi átjött, hogy vigyázzon a házra. Hogy megmentse nagyapa több ezer kötetes könyvárát, elmenekítette. Több kézzel írott kódex is volt közte. A könyvek később Kolozsvárra kerültek a tudományt szolgálni.

Nagymama az egyik udvari szobát bútorostól együtt a rendelkezésünkre bocsátotta, csak Apuka nem jöhetett be a lakásba. Nagymama régi sérelme miatt.

- Én nem haragszom, de nem felejték – mondta. – A másik házban, a tizenhat szám alatt, Bodó néninél van egy üres szoba.

Így történt. Mi édesanyámmal beköltöztünk a felajánlott udvari szobába, és édesapám a szomszéd épületben levő szobába. Sokszor átmentem hozzá. Szerettem ott időzni, felnöttesen beszélgetni, s jókat falatozni a finom füstölt szalonnából

Hogy mi volt a kiközösítés oka, gyermekfejjel nem értettem. Évtizedek múlva tudtam meg, hogy néhány hónapra szüleim szétváltak. Ezt nem tudta nagymamám elfelejteni.

Szüleim egymás között elsimították az ellentéteket, kibékültek, szeretetben éltek tovább. Egymást segítve, támogatva vészelték át a háború, a menekülés borzalmait.

- A hadkiegészítőnél dolgoztam – mesélte Anyuka – jöttem az irodából hazafelé, apád hátulról oda lépett mellém, és karon fogott. „Menjünk haza” mondta, és én csak azt mondtam, „jó!”

Hadifogságban levő testvéreim közül először a Sopronban tanuló bátyám érkezett haza. Amerikai fogságban volt. Ott megtanult angolul, és hazafele jövet - levetett amerikai katonaruhában - a fülkében nem szólalt meg magyarul, csak

angolul, hogy ne kérjenek jegyet tőle a vasúton. Beszélgetés közben egy szó nem jutott eszébe angolul és azt mondta „izé”, de az utas társai szerencsére nem vették észre.

A határon a határőröket megkínálta amerikai cigarettával, megveregették a vállát, és simán tovább engedték. Akkor még szövetségesként tekintettek az amerikaiakra. Néhány hónap múlva, amikor újra hazajött – tudni illik visszament vizsgázni Sopronba az egyetemre – már nem nagyon volt tanácsos emlegetni az amerikaiakat, mert a volt szövetségesekből aljas imperialisták lettek. Mikor készült vissza az egyetemre, mindig szomorú lettem, alig akartam elengedni, elkísértem az utca végéig, és hazafele menet végig sírtam. Nagyon szerettem, amikor itthon volt, ott üldögéltem a szobában, amikor tanult a vizsgáira. Magyarországon azokban az időkben nem lehetett sót, borsot, babkávét kapni az üzletekben. Ezekkel üzletelt, mikor visszament. El is kapták, és elvettek mindent, amit vitt. Csak azt sajnálta, mesélte később, hogy hagyták, cipelje kilométereken át a nehéz hátizsákot a sóval, és csak már bent Keresztesen kobozták el.

Utána pesti bátyámról jött a hír, hogy visszaérkezett Budapestre. Negyvennégyben az egyetemet Budapestről Németországba költöztették. A háború végén a hallgatók mindannyian hazajöttek, és az újra induló orvosi karon folytatták a tanulást. Nem egyedül jött, mert ott kint megnősült, elvette feleségül egyik évfolyamtársnőjét, ő lett az első sógornóm. Ilus nénihez költöztek, a kicsi szobába.

Nem tudtuk, ki az új családtag. Apuka haragudott, hogy a tudta nélkül döntött a testvérem, és nősülés előtt nem kérte ki a véleményét. A határ miatt nem találkozhattunk velük. Kitalálták, hogy engedélyt kérnek a vámosoktól, és a senki földjén találkozhatott a család. Így is történt: mi lementünk Borsra, és ők is oda jöttek a vámhoz. Mi szekérrel mentünk, ők egy terepjáróval. A sorompó két oldalán álltunk, a határőr nem nyithatta fel, de rúd felett megölelhettük, megcsókolhattuk egymást. Egy órát

engedélyeztek, s ezalatt a felnőttek tisztázták a vitás kérdéseket. Apuka is megbékélt a helyzettel.

- Kislányom, most már a családjunk tagja vagy! Idetartozol! – összegezte édesapám a lényeget.

Legidősebb bátyám is hazakerült. Ő szerb fogságban volt. Az egyetemről sorozták be az egész évfolyamot. Gyorsított államvizsgát tettek le velük és két nap múlva már, mint katonaeorvosok kaptak beosztás. Rövid eligazítás után egy sebesült vonatot bíztak rá. Mikor a sebesülteket a katonakórházban átadta, küldték vissza a frontra másik vonatért. Ott esett fogságba. Szerb partizánok fogságába. A hegyek közzé ment velük. Vitték. Nappal meneteltek, éjszakára barakkba, kunyhóba zárták ötödmagával. A Nyeretva partján haladtak Mostar közeléig. Itt hosszabb időt töltöttek, és nem is őrizték olyan szigorúan őket. Igaz nem is volt hova szökni. Mindenütt partizánok, vagy a velük egyetértő, szimpatizáló lakosság. Imre bátyám azért nem adta fel a reményt, hogy valahogy megszabadulnak. Minden nap lement a folyóhoz, belemártózott, majd később úszott is minden nap többet és többet, hogy szokja a jéghideg vizet. Hátha úszva elmenekülhet. A helybeli parasztokkal is összebarátkozott, nem zárkóztak el előle, miután kiállta a csípős paprika evés próbáját. A kocsma asztalra kitétek egy üveg ecetben eltett csípős paprikát, és mindenki sorban vett belőle, és megette. Utána jöhetett a pálinka. Imre rezzenéstelen arccal nyelte le paprikát. Mintha parazsat nyelt volna. Nem érte teljesen váratlanul, mert annakidején otthon nagybátyától, Kálmán bácsitól megtanulta, hogy mi a csípős paprika evés módja. Kálmán bácsi ugyanis, ha nem volt ideje ebédelni, bekapott két, három csípős paprikát, és estig nem érzett éhséget.

A kocsmái barátságtól azt remélte bátyám, hogy ha sorra kerülne a szökés, ne árulják el idő előtt. Az úszva szökésre azonban nem került sor, mert egy reggel nagy csendre ébredtek. A szokásos tábori zajok nem hallatszottak. Nyitották volna a barakk ajtaját, de

be volt zárva. Dörömböltek, kiáltoztak, hogy engedjék ki őket, de semmi válasz nem jött. Kifeszítettek egy ablakot, és azon kimásztak. A tábor üres volt. Mind elmentek valahova. Őket meg bezárták, és ott hagyták. Amit tudtak az üres táborban összeszedni, felpakolták egy otthagytott egészségügyi szekérre, kerítették a falusiaktól egy lovat, és útnak indultak Magyarország felé.

Útközben több kiürített táborra akadtak, még fegyverekhez is jutottak. Már napok óta szekereztek, mikor egy félig lerombolt német helyőrség irodájában kitöltetlen nyomtatványokra bukkantak. Szolgálati parancsot állítottak ki saját maguk részére, hogy további szolgálati feladatokra a katonakórházban jelentkezzenek. Jó is volt, hogy beszerezték a papírokat, mert németek által megszállt területen jártak. Néhány ellenőrző pont előtt gond nélkül elhaladtak. Nem állították meg őket. Egyiknél azonban meg kellett állni. Imre, mint rangidős, vette a hamis iratokat, és bement a parancsnokhoz. A szekérben a kötszerek alatt gépfegyverek, kézigránátok, a bak mögött páncélöklől rejtőzött. Úgy egyeztek meg, hogy ez első gyanús jelre tüzet nyitnak az épületre, és előre, Magyarország felé menekülnek.

- Az ötös számú egészségügyi szekér parancsnoka jelentkezem! – lépett be az irodába Imre, és átnyújtotta a papírokat. – Állomány két fő szanitéc és három sebesült.

A tiszt gyanakodva nézegette az iratokat. Kinézett az ablakon, ház előtt álló szekérre, majd az előtte álló emberre, Imre bátyámra. Valamit megérezhetett, mert gyorsan láttamozta a parancsokat és az útírányt megadva intett, hogy menjenek.

Délutánra rettenetes bombázás, ágyútűz állította meg őket. Szekerüket odahagyva bemenekültek egy bunkerbe, csak az ennivalót tartalmazó táskát vitték magukkal. Két napig ültek a bunkerben. Mikor elcsendesedett a harci zaj, kibújtak, és a csatatéren szorgoskodó mentő alakulatok kellős közepén találták magukat. Szó nélkül beálltak a munkába. Sebesülteket láttak el,

hordágyat cipeltek. A kórházbarakkban lázas munka folyt, megállás nélkül. Látták, hogy hozzáértő módon dolgoznak, nem szóltak egy szót sem, hogy honnan kerültek oda. Örültek a segítségnek. Időnként hoztak nekik is egy csésze kávé, vagy teát, néhány szelet száraz kenyeret. Két nap is eltelt, mikor a barakk parancsnoka, megkérdezte:

- Kik vagytok?
- Magyarok. Itt rekedtünk a csata után.
- Honnan jöttök?
- Szerbiából.
- Itt maradhattok.

Maradtak, s mikor a hátszárba vezényelték az egységet, velük mentek. Úton voltak, mikor jött a hír Németország kapitulációjáról.

- Most már menjete haza – szólt a parancsnok –, de ne felejtsetek el otthon a városparancsnoknál jelentkezni. Itt az igazolás, hogy helyt álltatok.

Jó tanács volt, mert mikor Imre megérkezett Váradra, és elment a városparancsnokhoz, aki azonnal kiállította személyes szabadságát, és élelmiszerjegyét biztosító iratokat.

A Szovjet megszállás, a kommunista párt irányítása áthatott mindent: az utcákon, napirenden voltak a felvonulások, ahol generalisszimuszt Sztálint, a Szovjet Uniót, *Petru Groza-t*, *Gheorghiu Dej-t*, és társait éltették. A moziban a vetítés előtt, a híradóban, ha megjelent Sztálin elvtárs, a nézőközönség állva tapsolt, ameddig a vetítővászon látható volt. Az üzletek kirakataiban félméteres, színes Sztálin képek voltak kitéve a kiállított árucikkek elé.

(Fejkendő, idős néni áll a kirakat előtt, s nézi a képet, közben mondogatja:

- Milyen szép ember, milyen szép ember!*
- Nem csak szép, hanem jó is – szólal meg egy hang a háta mögött. – Tudja nénikém, ki az?*

- *Nem, nem tudom.*
- *Nagy ember, nagyhatalmú ember. Ő a nagy Sztálin!*
- *Jaj, lelkem, ha ilyen nagy ember, és ilyen jó ember, nem kérné meg, intézze el valahogy, hogy kimenjenek az oroszok?)*

*

(Kellene egy nagy herbárium)

A szőlőben levő házat rendbe tették, és kiköltöznünk hármasban: édesanyám, édesapám és jómagam, tízéves kiskamasz.

Már nyár volt. Gyönyörű nyár. Ha sütött a nap, ha esett az eső, vagy fújt a szél - úgy volt tökéletes. A filagória körüli fűben nagyszerűen lehetett hengergőzni, az almafa ágaira felmászni, a kerek kútból erőlködve vizet húzni, esőben, a meleg sárban tapicskálni, a pulikutyával hancúrozni.

A pulikutyát Legénynek hívták. Nem volt pedigréje, de kitűnő házőrző, és terelő kutya volt. Estefelé Anyuka a tyúkokat, mielőtt elültek volna, kiengedte a kertbe, egy kicsit kapirgálni, férgeket összeszedni. Közben figyelte, kárt azért ne tegyenek. Félóra múlva oda szólt Legénynek:

- Kerítsd, Legény! Kerítsd!

A kis kutya körbe szaladta a tyúkokat, egyet-kettőt vakkantott, s a tyúkok riadtan viasszaladtak saját udvarukra.

Szeretném annak a nyárnak minden apró részletét elraktározni. Ha lenne egy olyan tárolóm, mint egy herbárium, amiben a virágok lenyomatait őrizzük, az emlékeim lenyomatait

beletenném, és – még ha nem is teljes ragyogásukban, de szépségüket megőrizve – hátra hagynám szeretteimnek.

Beletenném a rózsalugast, ami a kapubejárattól a tornácig húzódott, rózsaszín virágokkal borítottan.

Beletenném a pinceajtó előtti kis gyepes teret, ahol a szomszéd gyerekekkel játszottunk, beszélgettünk, utánoztuk a felnőtteket.

Beletenném a ház előtt végig futó tornácot, a benne levő fonott székekkel, fonott kanapéval, asztallal, ahol együtt reggeliztünk minden nap.

Beletenném az estéket, amikor lámpafénynél későig beszélgettünk a filagóriában az asztalt körül ülve.

A hajnalokat, amikor édesanyám átment Száldobágyra (3 kilométerre levő falu), hogy friss tejet hozzon a kicsi fiának.

A napsütötte délutánokat, amikor a dongók szédülten szállkostak virágról virágra ámuló szemeim előtt.

A csattogó villámokkal terhelt nyári viharokat, amikor Juliska néni a nagy fejszét belevágta az udvar földjébe, hogy átvágja a viharboszorkány lábát, ne legyen pusztítás a vihar alatt, vagy után.

A ház háta mögötti sűrű málnást, ahonnan a dús nedvű gyümölcstől maszatosan kerültem elő édesanyám hívására.

A kerítés mellett növe embermagasságú vadrózsa bokrokat, melyeket Anyuka ültetett, amikor megvettük a szőlőt.

A színes szappanbuborék hirtelen szétpukkant, s maradt egy szürke, zavaros csepp – az új román hatalom megfosztott jogos tulajdonunktól, a háztól, a kerttől, a szőlőtől.

Elköltöztünk.

A Fürdő utcában volt a Dobozi család cukrász műhelye. Régebben gyakran meglátogattuk vasárnaponként, az istentisztelet után, és a frissen készült süteményekből válogattunk az ünnepi asztalra. A műhely előtti folyosón, egy hosszú asztalon voltak a már kész finomságok, arra várva, hogy a cukrászdába

vigyék őket, vagy a törzsvásárlók részére felcsomagolják. Ma is érzem a vanília illatát.

A háború után a Dobozi család külföldre költözött, és Apukára bízták a kertjüket és a házukat. Ez éppen kapóra jött, és így odaköltöztünk. Két szoba, konyha, előszoba, félholdnyi kert. Ebből állt a kis „birtok”. Veteményeskert, gyümölcsfák: cseresznye, meggy, körte, alma, epertábla.

Villanyvilágítás nem volt, petróleumlámpával, gyertyával világítottunk. Be volt vezetve ugyan a villany, de nem volt pénzünk fizetni (!) Szüleimnek nem volt jövedelme, Apukát nem vették fel a román ügyvédi kamarába.

Az utca ökölnyi, úgy nevezett krumpli kövekkel volt kirakva. Nyári záporok alkalmával, ha az út menti árok nem tudta befogadni, az út közepén hömpölygött a hegyről lezúduló esővíz. Mint egy megáradt hegyi patak, úgy folyt ilyenkor a víz az úton, az út végén levő víznyelőig, magával ragadva, amit útjában talált s eltűnt a vízelvezető csatorna hatalmas, vasrácsos beömlő nyílásában. Izgalmas dolog volt a kapu biztonságából nézni az elemek erejét.

Tartottunk kecskét, tyúkokat – el is lopták egy éjszaka valami kóbor cigányok.

Nagynéném, a Fekete Sas Gyógyszertárban volt gyógyszerész (Szegeden végzett), és a Sas Palota emeletén orosz tisztok laktak. A patika takarítónője takarított náluk is. Korán reggel ment, amíg a tisztok aludtak. Az estéről maradt ételeket elhozhatta: volt abban kenyér, kalács, sütemények, sült hús, kolbász. A legtöbb még ehető állapotban. A gyógyszertár dolgozói elosztották. Mi is kaptunk egy-egy zacskóval. Hónapokig azon éltünk.

Nyáron, mikor kezdtek a gyümölcsök érni, könnyebb volt. Lehetett belőle eladni, vagy cserélni más szükségesre, esetleg azzal fizetni például, mint mikor megoperálták az elmérgesedett anyajegyemet Apuka egy nagy kosár gyönyörű körtét vitt fizetségként a sebésznek.

A kecsketej volt mindennapi táplálékom. Sajtot is készítettünk belőle. Édesapám egyik jó kollegája *Szeghalmi Sándor* bácsi másod naponta vásárolt egy literrel.

Mikor megszegődte, kikérte a bejárónője véleményét. Kitett az asztalra két pohár tejet: az egyikben tehéntej, a másikban kecsketej volt. Kérdezte, melyiket szegődje? Az asszony mindkettőt megkóstolta, majd a kecsketejet dicsérte, hogy milyen jó, zsíros, meg minden. Mikor Sándor bácsi megmondta, hogy az, kecsketej elkezdett köpködni, szitkozódni, felmondással fenyegetőzött, amiért az úr így kitolt vele, megitta kecsketejjel!

Szeghalmi Sándor azért mégiscsak a mi tejünket fogadta el.

A szemben lakó szomszéd, Józsi bácsi, nyugdíjas mozdonyvezető volt. Feleségével kettesben élte vidéki életét. Hozzájuk jártunk át délutánonként, esténként beszélgetni, régi képeket nézegetni. Sándor bácsi világot járt ember volt. Mindenünnen hozott képeslapokat haza. Volt több mint száz színes képeslapja. Nekem az olasz tájak, tengerpart tetszett legjobban, s közülük is *Lusinpico* öble, tele vitorlás hajókkal.

A fenti szomszédhoz is sokszor átmentünk. Korombeli gyerekek, Pöttyi jó pajtásom volt. Nekik nagyobb kertjük, több holdas szőlőjük volt. Sok állatot is tartottak: disznót, tehenet, lovat. Titokban vágtak is, és a húst kimérték. Fel is jelentette valaki bosszúból, amiért neki már nem jutott. Jöttek este a rendőrök, de a bácsi kimagyarázta magát. A rendőrök zsebe gyanúsán dagadt volt a csomagoktól, mikor távoztak.

Anyuka kenyérsütéssel is próbálkozott, de a rossz minőségű liszt miatt olyan lett, hogy csak pirított kenyérnek lehetett használni. Kukoricaliszttal is keverte, s így sárgás színű volt. Az iskolában büszkén mutattam, hogy nekem sárga kenyérem van. A gyerekek azt hitték, tojásos kenyér, s én meghagytam e hitükben. Egy iskolába jártam Lacival, aki az elkobozott városi lakásunkban lakott a szüleivel.

- Nekem olyan erős apukám van – büszkélkedett Laci –, hogy este, amikor hazajön és kiderül, hogy rosszkodtam, úgy a falhoz vág...

- Sokszor rosszkodsz? – kérdeztem.

- Minden nap – válaszolt. - De olyan erős apukám van!

Az osztálytársaim elhitették Lacival - tudván, a mi lakásunkat lakják -, hogy családi ékszerek vannak a parketta alá rejtve. Otthon aztán Laci titokban kibontotta azokat a parkettákat, amelyek kopogtatásra különös, üres hangot adtak. Persze semmit nem talált, de ez újabb jó ok volt arra, hogy apukája a falhoz vágja, mert neki „olyan erős apukája van”.

Eleinte az *Orsolya-zárda* gyakorló-osztályába jártam, de a református egyházközösség nagyon rossznéven vette, ugyanis édesapám presbiter volt, és ezért a gyermeke katolikus iskolába hogyan is járhat? Még a pap is kiprédikálta a szószékről.

A negyedik elemiben át is írtak a Lórántffy Zsuzsannába, a fiúgimnáziumba. Csendben ültünk az öreg padokban, figyeltük a tanító néni magyarázatát. A bágyadt őszi nap besütött a magas ablakokon. Egyszerre arra lettünk figyelmesek, hogy az iskola másik épületének a tetején, a tető gerincén mászkál valaki. Megismertük Szeghalmi Sándor bácsit, aki mint egyházgondnok a frissen végzett javításokat ellenőrizte. Olyan nevetséges volt, ahogy ott araszolt a kupás cserepeken, hogy az egész osztály harsány nevetésben tört ki. Én a mellettem ülő Bénibe kapaszkodva úgy kacagtam, hogy beestünk a pad alá. A nagy kacagásból a pad alatt verekedés lett, mire a tanító néni mindkettőnket elnászpángolt.

Volt neki egy széles, hosszú vonalzója, amit egyik osztálytársunk asztalos mesterségű apukája készített. Ha rosszkodtunk, vagy nem tudtuk a leckét azzal kaptunk körmöst, vagy fenekest. A duci Eszti ke gyakran találkozott a vonalzóval, mert általában nem tudta a leckét, kispárnát kötözött a fenekéhez, de lebukott. Később falusi tanítónő lett belőle, a szülők nagy öröme, hogy milyen

szigorúan bánik a csemetéikkel – látszik, hogy jó tapasztalatokat szerzett az elemiben!

Iskola kezdéskor, még nem voltak hidegek a reggelek, lehetett szandálban menni, sőt délben, hazafelé mezítláb.

Hétvégén kora reggel elmentünk szedret szedni *Száldobágy* határába. Jó sok szedret szedtünk. Édesanyám lekvárt főzött belőle. Ez volt az első őszi lekvár, utána jött a szilva, majd a delavári szőlő. Ez kicsit bonyolult módon készül, de mindig nagyon finom, különös lekvár sikeredett belőle.

A birsalma is megérett. Bevittük a szobába az illatos gyümölcsöket, hogy a lakás is illatozzon.

Szilvalekvárfőzéshez a szilvát *Tabéry Géza* bácsitól kaptuk. Volt neki egy szép gyümölcsöse a *Nagysötétágon*. Úgy neveztük a Tabéry kert. *Kotlácsik* Erzsi néni vigyázott rá. Ott is lakott. Mikor megérett a besztercei szilva, Géza bácsi üzent, menjünk ki a kertbe. Levertük, leráztuk a szilvát, utána felszedtük. Sok fa volt, s az egész napot a kertben töltöttük. Géza bácsi is velünk dolgozott. Erzsi néni ebédet készített, de a főzés szüneteiben segített. Magas, sovány asszony volt, nagy golyvával, és asztmában is szenvedett, sokat fulladozott, de percnyit nem pihent, egész nap tett-vett, dolgozott. Késő éjszakába nyúlt a szilvaízfőzés, de megérte.

Az őszt átfestette a tájat. Az út menti bokrok színözönnel köszöntötték az őszt, az érést, a betakarítást, a szüretet. A vadszőlő bíbora a gledícia sárgájával keveredett, s közöttük egy-egy fenyő zöldje tört az ég felé. Az esték még langyosak voltak, de a reggelek hűvösek. A szőlőtőkéken érett fürtök csalogatták a darazsakat, madarakat. Egész nap a seregélyriasztó kereplőktől voltak hangosak a domboldalak.

Ilyen balzsamos őszi este volt. Kint játszottunk az utcán, a ház előtt. Szaladgáltunk, ugrándoztunk, hitványkodtunk, mint más kisgyerek.

Mint valami mesebeli szörny, megjelent a kanyarban egy autó fényszórója, ahogy bukdácsolva közeledett a macskaköves úton.

Civil autót ritkán láttunk, s még annál is kevesebbet a mi utcánkban. Az autó fényeinek megjelenése különös és ijesztő volt. Egy pillanatra megdermedtünk.

- Gyere, dobáljuk meg. – szólt a barátom.

A gépkocsiból kiugrott egy ember, s engem elkapott. A barátom, *Ghiță* elfutott. Édesapám meglátta, mi történt és kihozott nekem egy kabátot, hogy meg ne fázzak, ha elvisznek.

- Tessék a gyereket bevinni – szólt az ember – és megtanítani, hogy nem szabad kövel dobálózni, mert valami kárt okozhat.

- Köszönöm – válaszolt édesapám rekedten.

Bementünk, de egy szót sem szólt, és én nagyon szégyelltem magamat.

Később Apuka rosszul érezte magát, de bevette a gyógyszereit – már régóta szedett orvosságokat, és a cigarettát is eltiltotta a doktor. Az éjszaka nyugodtan telt.

Reggel azonban nem tudott megszólalni, csak suttogott, és nagyon rosszul érezte magát. Anyuka kiment a konyhába vízért, hogy adja be a gyógyszereit. Én maradtam mellette arra a néhány percre. Láttam, valamit akar mondani, de csak érthetetlen motyogás, hörgésszerű hangot tudott kiadni. Oda mentem hozzá, megpuszítottam és mondtam, Anyuka rögtön itt lesz az orvosságokkal. Nem szólott semmit. Megsimogattam az arcát, de már nem lélegzett.

Tizenegy éves voltam.

*

(Csöndes nyáresti beszélgetés édesanyámmal)

Mint minden háznak, ennek a háznak is megvan a maga története, különösen Váradon – kezdett bele a beszélgetésbe édesanyám. – Itt született Szigligeti Ede ebben a házban. Márványtábla idézi az eseményt. Íme: „Bölcsőd itt ringott, Itt gyúlt ki az isteni szikra...”

- Így van. Annyi szép épülete, háza van a városnak, hogy megérne egy külön tanulmányt.

Ezt a házat az én édesapám építette át 1878-ban. A régi kúria a gyarapodó család számára szűknek bizonyult. Szigligeti Ede ebben a régi házban született 1814-ben, a Szathmáry család gyermekeként. A keresztségekben a József nevet kapta. Távoli rokonság fűzte családukhöz őket, de erről nem illett beszélni, mert „szegények” voltak. Mai eszemmel furcsának tartom, de abban az időben ez volt a természetes magatartás. Gugu-néni emlegette néha, hiszen ő is Szathmáry. 1949 került, mint kényszerlakhelyes Marosvásárhelyre, testvérbátyám családja támogatta. Nem is tudom miből élt, hiszen nem dolgozott. A megmentett ékszereit értékesítgette, ahogy tudta.

- Elkalandoztunk a házaktól. Tessék valamit mondani a szomszéd házakról is.

Ha a házakról beszélünk, az emberek jutnak az eszembe. Ez a szomszéd ház egy Bige-ház, a másik a sarokház is az, a harmadik a Szent Péter utcával szemben állt. A környékre ez a most is megmaradt ház itt a szomszédban volt jellemző. A jobb családok házait így építették: széles, magas, fedett kapubejáró, hogy a kocsival, szekérrel is be lehessen menni. Fontos volt, hogy fedett legyen. Leszálláskor, lerakodásnál nem féltek ily módon az időjárás kellemetlenségeitől. A kapu alól nyílt a bejárat a lakásba, és a pincébe. A házak alatt véges de végig boltíves, nagy pince húzódott. Boros pince, meg szenes-fás.

- Kik laktak a szomszédban?

- Mondom, az volt az egyik Bige-ház a háromból. Télen itt laktak, nyáron: a birtokon. Négy fiú, és három lány volt a családban, de Bertuka fiatalon meghalt. A fiuk mindannyian jurátusok voltak. Itt mentek el minden reggel az ablakunk alatt. A párszáz méternyire levő Jogakadémiára igyekeztek, mely az Úri utcában, a Premontrei Főgimnázium épületében működött, az Akadémia utcára néző szárnyban. Innen kapta ez a kis utca a nevét. Titokban leskelődtem utánuk az ablakon keresztül. Tudom, hogy illetlen dolog, de így volt. Egyikük észrevett, és megemelte a kalapját köszönésképpen. Hogy megszégyelltem magam! De másnap is leskelődtem. Tizennégyben esküdtünk...

Aztán itt van szemben az a ház ahol *Jakabovics Ödön* lakott, az újságíró, *Tabéry Géza* társa, barátja. Jakabovics szép, dundi Zsuzsi nevű lánya egész nap az ablakban könnyölkölvé figyelte az utca életét.

A sarkon állt a Munkásotthon, s előtte a járdaszélen volt a favágók standja. Ott álltak az alkalmi favágók fűrészekkel, elmés állványaikkal, várva, hogy valaki elhívja őket a tűzifa rönkök felvágására. Közöttük álltak ők ketten is. Állásuk nem

volt, élni kellett, s a munkát nem szégyellték. Mi is mindig Tabéry Gézát hívtuk a fát felvágni.

- Vidéken is volt háza a családnak.

- Úgy van. Nekünk *Micskén* volt birtokunk, apádéknak *Szántón*, meg *Fugyi-Vásárhelyen*.

Mikor fiatal leány voltam Micskén gazdálkodtunk. Tizennégy évesen rám hagyták nyáron a birtokot. Nagybirtok volt, szántó, gyümölcsös, szőlő, kaszáló. Állatok is voltak. Milyen büszke voltam, hogy végig baj nélkül tudtam mindent intézni, mire szüleim megjöttek *Marienbad*ból! Szép nagy kúria volt a miénk, sokat nyaraltak ott a testvéreid. Szerettek a falu dimbes-dombos határán csatangolni. Anyuka – az én édesanyám – szigorú asszony volt, és addig a fiúk nem mehettek játszani, amíg a reggelijüket el nem fogyasztották. Bátyád nem szerette a tejeskávét, pedig minden reggel azt kaptak reggelire. A többiek már messze jártak, de ő még ott ült szomorúan a kávéja előtt. Időnként be-benézett hozzá valaki „na, megittad már a kávédat?” „Neem?” „Na, igyad csak!” Sokszor délig ott ült. Inkább nem ment játszani, de a kávé nem itta meg. Néhány nap múlva aztán, öt, tíz perces gondolkodás után, csak kiürült a kávé csésze, s lehetett menni, játszani. Akik Micskén jártak mostanában, mondják, a ház kert felőli oldalán az ablak alatti falon látszik egy nagy barna folt. Az ablakon kiöntött kávé foltja.

A Szántói házról, csak annyit mondhatok, hogy ott Józsi gazdálkodott, amíg a földosztáskor szét nem osztották a földeket. A kúriát átalakították lakodalmas házzá. A szobákat egybe nyitották, és ott tartják a lakodalmakat, meg más társas összejöveteleket. Nem gondolják rendesen. Pusztul.

- *Fugyi-Vásárhelyről* is tessék mondani valamit.

Apósomnak volt ott szőlője, s háza. Nyáron, ősszel ott szeretett lakni.

- Emlékszem ott egy nagy omlásos helyre!

- A neve is Omlás hegy. Ott volt a nagyapád szőlője. Alatta a lakóház, présház, melléképületekkel. A húszas évek elején lecsúszott a hegyoldal a gyakori esők miatt, szőlőstől, fástól, bokrostól együtt. Az épületekből, csak a hálószoza meredt meg. Benne aludtak nagyszüleid. Másnap eladták a szőlőt a vincellérnek – kicsi pénzért. *Vargyas Áron* székely embernek. Ügyesen rendbe tette, amit lehetett, újat telepített, biztosabb helyen házat épített. De ahhoz az omladékos oldalhoz soha nem nyúlt.

*

(Ez olyan rég volt, hogy talán igaz se volt, bár úgy hiszem, akkor még a kő is lágy volt)

Komolytalan középiskolás koromban vegyészmérnök szerettem volna lenni, kedves osztálytársam egyikével – *Pikó Jancsival* – együtt. Volt saját laboratóriumunk is. Lelkesen végeztük az egyszerűbb szervetlen kémiai kísérleteket. A vegyi folyamatok logikája elbűvölt. Mégsem lettünk vegyészek. Belőle számtan tanár, belőlem orvos lett.

Családi biztatásra döntöttem végül is az orvosi pálya mellett.

Vegyészeti kar legközelebb csak Kolozsváron, vagy Temesváron lett volna. Kispénzű tisztviselő, özvegy édesanyám pedig anyagilag nem bírta volna a taníttatásom költségeit: bentlakás, menza, tankönyvek. Még tandíjmentesség esetén is jelentős összeg a mi jövedelmünkhöz képest.

Édesanyám *Biharpüspökiben* dolgozott a Nagymalomban, mint mindenest tisztviselő. Akkor még a 11-es villamos kijárt odáig, éppen a malom előtt állt meg, és fordult vissza. Rajta kívül természetesen ott voltak a molnárok, mázsálók, raktárnokok és a malomfőnök, aki civilben autófényező volt. A párt állította a

malom élére megbízható párthűsége és munkás származása miatt. Hogy a malomiparhoz is értett volna? Nem, ezt senki nem állította.

Mivel édesanyám „négy polgárit”² végzett, ismerte a kettős könyvvitel rejtelmét, és így a malomban könyvelőként alkalmazták. Ő intézett aztán minden fajta irodai papírmunkát, meg egyéb hivatalos ügyeket. Ha valaki a központból jött, vagy más akárki, akinek a malomban volt ügyes-bajos dolga, küldték az irodába. „az elvtársnő majd megmondja, az elvtársnő majd tudja, az elvtársnő majd elintézi!” Szóval ő a dzs centri származék volt az „elvtársnő”.

Ettől ugyan még egyik napról a másikra éltünk, de soha nem panaszkodtunk. Azt ettük, amit a kert termett, meg a baromfiudvar adott. Egyszer még cukornádat is vetettünk. Édes melaszt lehetett belőle főzni. Kecskét is tartottunk. Tejéből sajtot készítettünk. Még el is adtuk a fölösleget. Édesapám egyik régi ügyvéd kollegája, a család jó barátja vett tőlünk tejet, házvezetőnője élénk tiltakozása ellenére. Előítéletei voltak a kecsketejjel szemben, mint sok más embernek is.

Testvérbátyám Marosvásárhelyen dolgozott, mint szülész-nőgyógyász orvos, a klinika orvos-igazgatója. Így maga az orvosi mesterség nem volt idegen számomra, hiszen a családban, testvéreim révén, mindennaposak voltak a gyógyítással, betegségekkel, betegekkel kapcsolatos beszélgetések. A háború alatt pedig, mikor Sopronban voltunk édesanyám ápolónőként dolgozott.

A testvérem által biztosított anyagi háttér – „koszt, kvártély” – is komolyan esett latba elhatározásomban, egyetemválasztásomban.

Jelentkeztem tehát a Marosvásárhelyi Orvosi Egyetemre.

² 1927-ben négyosztályos polgári iskolát iktatta be, azzal a célkitűzéssel, hogy vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemű, gyakorlati irányú általános műveltséget adjon és a gyakorlati életre neveljen. A leányiskolákban még azt is kitűzték, hogy művelt magyar polgár háziasszonyokat neveljen.

Kemény felvételi vizsgára lehetett számítani: tizenketten voltunk egy helyre.

A felvételi tárgyak felölelték, nem csak a szakma szempontjából fontos tárgyakat, hanem az általános műveltség széles skáláját is! Ezek voltak: biológia, állattan, vegytan, orosz nyelv, román nyelv, magyar nyelv. Az első háromból írásbeli és szóbeli is. Ez kilenc vizsga. Jó hogy számtanból és fizikából nem kellett vizsgázni.

Azt hiszem a matematikának is része volt abban, hogy az orvosit választottam és nem a vegyészmérnököt. Sajnos a számtantanárunk az iskolában jobb nevelő volt, mint tanár. Számtan helyett élettapasztalatairól mesélt, meg a színek összhangjáról, az erkölcsi tartásról. Szerettük az óráit, de számtanból bizony nagyon lemaradtunk.

Kemény tanulás következett. Egész nyáron. Még sorban állás közben is ott volt a könyv a kezemben. Sok hivatalos írat beszerzésével járt a felvételire való beiratkozás, és minden hivatalban órákig álltunk sorban. Ez alatt is tanultam.

Gondoltam ilyen komoly tanulással csak lesz eredmény. Igaz, mondták a többiek, akik már bekerültek az egyetemre, hogy ez semmi ahhoz képest, amit ott kell majd tanulni. Igazuk lett!

A tanulás szüneteiben szerettem a város utcáin csatangolni. Nézegetni az embereket, a házakat, az utcák neveit. Érdekesen változtak az évek folyamán.

Ahol laktunk eredetileg *Szigligeti*-utcának nevezték, majd *Brailei*-re keresztelték, azután *Eugen Razvan*-ra. Kísértetiesen hasonlított a helyzet a régi rossz vicchez. „És ha megkérdezik, hogy azelőtt hogy hívták?”

Végre eljött a megmérettetés ideje. Írásbeli után örömmel láttam a nevemet a hirdető táblán, hogy mehetek szóbelizni. Fél győzelem!

A szóbelin azonban, a kémia vizsgán szóváltásba keveredtem az egyik vizsgáztatóval. Öten ültek az asztal túlsó felén, és mind

ellenem voltak. Azt figyelték, milyen hibát ejtek felelés közben. Buzgón jegyzeteltek. Soha sem lehetett tudni jót, vagy rosszat.

Az alumínium vegyületeiről értekeztem a fekete tábla előtt. Felírtam a képleteket, magyaráztam a reakciókat. Ebben otthon voltam, hisz már otthon vesszőparipám volt a szervetlen kémia. A bizottságban ülő tanárnő – gondolom, hogy az volt – beleszólt, hogy hibás a levezetés. Néztem, néztem, de semmi hibát nem találtam. Mondtam neki, minden rendben van, nincs hiba. Ő ellenben tovább erősítette, hogy de igenis hibás az egyik képlet. Felpaprikázódva vitatkoztam, mire legyintett: „Menjünk tovább!”. Le voltam forrázva. Valahogy befejeztem a tételt, és hazavánszorogtam. Mondom otthon, hogy vége, elvágтам magam alatt a fát. Testvérem vigasztalt, fejezzem csak be a többi vizsgát is, mert az átlag számít, és ha a többire jó jegyet kapok, még nincs veszve semmi. Ha pedig nem, majd jövőre újra megpróbálom. Addig dolgozhatnak az egészségügyben valahol, hogy szokjam addig is a szakmát.

Érdekes közjáték zajlott le a magyar nyelvvizsgán. Nem irodalom, hanem nyelvtan volt a vizsga témája. Nekem egy összetett mondat elemzése jutott osztályrészemül. Elég bonyolultnak tűnt a feladat, de én derekasán küzdöttem, hogy értelmesen fejthessem ki a tételemet. Egyszer csak megszólal a velem szemben ülő nyílt tekintetű tanár: „maga ezt honnan veszi, hiszen ez az accusativus cum infinitivo! Ezt magyar nyelvtanban nem tanítják! Milyen iskolába járt?” Na, gondoltam kettő nulla a vizsgáztatók javára. Néhány napja a kémia, most a magyar. Mondom nagy szerényen, a nagyváradi Klasszikus Magyar Vegyes Líceumban. „Akkor maga latin szakos volt?” Igen, rebegetem. „Így már értem.” Én nem értettem.

De a felvételim végül is sikerült, és ezzel megkezdődött az a hat évig tartó rögzös út, ami annyi élményt nyújtott, hogy sok évtized után is élénken él bennem minden perce, minden szakasza.

*

(Nem, nem önéletrajz!)

Előre bocsátom, hogy nem akar ez önéletrajz lenni. Isten ments! Egyszer megpróbáltam, majdnem ráfizettem.

Irodalmi ambíciókat dédelgető frissen érettségizett ifjanc voltam, és felvételre készültem – józan családi tanácsra hallgatva – a Marosvásárhelyi Orvosi Egyetemre. A felvételi vizsga előtt a jelentkezőket „lekádereztek”, önéletrajzot kellett benyújtani a felvételi kérelem mellett. Az elvtársak alaposan (nagyon alaposan) ellenőrizték a leírtak valódiságát, és a be nem vallott adatokért felelősségre vonták a nyilatkozót. A jelentkezők több mint felének elutasították a kérelmét. Legtöbbször az osztályidegen származásnak köszönhetően. Kulákcsemeték, jobb módú polgár családok gyermekei, műhely-, malom-, üzlettulajdonosok családtagjai nem nyerhettek felvételt. Hogy ne is beszéljünk a kitelepítettekről, vagy azokról, akiknek a vagyonát kisajátították.

De eltértem a tárgytól kissé.

Az önéletrajz ügye pedig így történt. Leírtam szépen minden fontos eseményét addigi életemnek, ahogy kell, szépen fogalmazva, kissé irodalmasítva. Ahogy a nagyoktól olvastam. Mikor aztán a rektor elvtárs elé kerültem, azzal fogadott, hogy mi vagyok én?, író?, költő?, vagy gúnyolom a párt utasításait? Persze

szóhoz se jutottam az ijedségtől. És megtanultam egy életre, hogy az önéletrajz egy veszélyes műfaj.

A rektorral való eme találkozásnak volt egy humoros előjátéka is. Kerékpárral mentem fel az egyetemre, de a biciklipumpát magammal vittem a meghallgatásra, nehogy ellopják, amíg bent vagyok. Kérdezi az elvtárs, hogy mi az a kezemben? Talán járóbot, mert sánta vagyok? Mondom, mi a helyzet, hogy nem szeretném, ha elcsórnák a biciklipumpámat, ameddig itt vagyok.

Felháborodva utasított rendre: - Mit gondol az elvtárs?! Itt nincsenek tolvajok!

Ezután került aztán sor az önéletrajz kiértékelésére.

Érdekes világ volt, amiben éltünk. Nem volt szégyen, foltozott térdű nadrágban járni. De a díszteremben tartott eligazításon a tornaingben tetszelgő proletárt kitesékelték teremből, hogy öltözzen fel. H. Pista barátom - előttünk végzett - mesélte el, hogy esténként az édesanyja kimosta egyetlen fehér ingét, kora reggel kivasalta, és így tudott naponta tisztán, rendezett külsővel megjelenni az előadásokon. Szemére is vetették, hogy „polgári csökevény”, mert mindig piperkőc, elegáns.

Tanulni és tudni valami felemelő, jó dolog volt. Emlékszem, hogy Iași (Jászvásár)-ban voltunk országos tornaversenyen, és külön díjazták az elért sportesemények mellett a jó tanulmányi eredménnyel büszkélkedőket is. Sőt a bukásra állók meg se jelenhettek. Tehetséges kollegánk Z. Feri - később nőgyógyász lett Nagyváradon - mikor kiszólították, hogy vegye át a díját, odasúgta a többieknek, „nem tehetek róla, jó tanuló vagyok!”.

Szóval keményen tanultunk és igyekeztünk. Volt, aki könnyen haladt, volt, akinek nehezebben ment. D. Jani az első anatómia óra után sírva fakadt. Hat év múlva kitűnő eredménnyel vette az államvizsga akadályait és később nagy tiszteletnek örvendő családorvosként dolgozott évtizedeken keresztül. (Élt 62 évet!)

A szerelem is a vizsga eredmények javítására sarkallott. Megmutatni a kedvesnek, hogy milyen eredményesen haladunk.

A vizsgaidőszakban, a szesszióban mindig teljes erőbedobással, szinte monomániásan, felfokozott idegállapotban tanultam, bezárkózva a szobámba.

Harmadéven éppen a kórbonctan vizsgára készültem, mikor bekopogott hozzám a rektori hivatal egyik munkatársa. Nagy szemeket meresztett, amikor meglátta, hogy az ágy tetején, lenge magyarban, jegyzetekkel körülvéve félhangosan motyogok. Szóval tanulok. Az történt, hogy a „cercu” (hadkiegészítő) színe előtt kellett volna jelentkeznem sorozásra, ellenőrzésre. Meg is kaptam én a behívót, de nem vettem komolyan, mert nekem vizsgára kellett készülnöm és más nem érdekelt, nem bírt jelentőséggel - számomra. Ezért aztán majdnem katonaszökevény lettem.

Szesszió ide, szesszió oda, másnap meg kellett jelennem a sorozó bizottság előtt. Jól emlékszem még ennyi év után is, hogyan zajlott le az ellenőrzés. Betereltek egy terembe, ahol asztalok és székek voltak. Voltunk úgy 50-en. Értelmiségi csak én. Mind magyar anyanyelvűek. 1957-et írtunk. Mindenki kapott egy ív írópapírt, miniszterívet. Fel kellett írni a nevünket és minden személyi adatunkat. Utána pedig átmásolni a katonai eskü szövegét románul a kiosztott gépelt papírokról. A megjelentek nagy része falusi fiú volt. Szegények, nem hogy románul, de még írni is alig tudtak. Persze mindenki csak saját maga írhatta a szöveget, mert ez „íráspróba” is volt. Amit tudtam segítettem a körülöttem levőknek, de igazán nem sokat, hiszen csak saját kezűleg írhattak. Megalázó procedúra volt az egész. A kiszabott idő alatt legfeljebb 4-5 sort voltak képesek leírni a fiúk. Két altiszt összeszedte a papírokat, és utána egyenként behívtak a sorozó bizottság elé. Anyaszült meztelenre kellett levetkőzni, úgy mérték meg a súlyunkat, magasságunkat, mellbősséget. Két fehér köpenyes nővérke (?) segített a méréseknél. Utána oda álltunk a hosszú asztal túloldalán, egyenruhában feszítő tisztek elé. Kérdéseket tettek fel, pl., hogy mikor volt a nagy októberi szocialista

forradalom, vagy mikor szabadította fel hazánkat a dicsőséges szovjet hadsereg? Meg más ilyen aktuális politikai kérdéseket.

Csorgott rólam a verejték, azt se tudtam, hogy hívnak, az elvtársak meg csak meresztették ránk a szemüket! Ez megalázóbb volt és jobban zavart, mint a fehér köpenyes nővérekék ügyködése.

Mikor minden tortúrának vége lett és elbocsátottak az egyik tiszt odaszólt nekem:

- Remélem a holnapi vizsgán, nem hozol szégyent a román hadseregre!

Pont.

*

(Szemelgetek a humor morzsáiból)

Ebben a fejezetben a humor morzsáiból szeretnék szedegetni, szemelgetni.

A humor az erdélyi ember lételeme, védő pajzsa a világ milliónyi támadása ellen. A túlélés eszköze. A humor nélkül nem tudná felvenni a harcot az aljasság, a kishitűség, a megaláztatások ellen, és minél jobban sanyargatja a sors, annál sziporkázóbb a humora.

Egyetemi – és későbbi - éveimet át, meg át szőtte a humor, a fonákságok meglátása, a tükör mögé tekintés vágya.

Első évesként ott bolyongtam bizonytalanul a tősgyökeres vásárhelyiek, a diák bentlakások lakói, a székely városokból érkezettek, a nagyváradiak és a többi Partiumbéliiek által alkotott csoportok között. A törvényszék valamikori épületében levő bentlakás lakóitól hallottam a titokban elsuttogott hírt, hogy megalakult a „diák akadémia”.

A Gecse Dániel³ utcában levő diák bentlakásban - a „törvényszéken” - rendezték titokzatos, misztikus körülmények között az úgynevezett tudományos üléseket. Éjfélkor kezdődött és

³ Gecse Dániel (1768 – 1824) - marosvásárhelyi orvos

a megjelenés kötelező öltözéke: szigorúan egy szál fehér lepedő. Alatta semmi! Az elnökség felsőbb évfolyamos diákokból állt, és számtalan érdekfeszítő tanulmányt mutatott be az érdeklődő közönségnek. Eleinte zárt ajtók mögött zajlottak az „akadémia” ülései. Izgalmas témakörök kerültek terítékre: „A napfolttevékenység hatása a levél-tetvek lelkvilágára”, vagy „A földigiliszták nemi élete”, valamint „Egy eltévedt spermasejt kalandjai az Eustach-kürtben.”

Nagy sikerű előadások voltak, de nem sokáig lehetett folytatni, mert beleszólt a hatalom. Az történt, hogy behívták a kapust gondolván, hogy akkor nem leskelődik utánuk, hanem partner lesz a szervezésnél. Például, nem enged az ülés közelébe avatatlanokat. Sajnos nem így történt, hanem illetékes helyen jelentette, hogy gúnyt űznek a diákok a pártból. Ez főben járó! Az eset tudni illik így esett - Szabó Sanyi másodéves, a szokásos szavakkal nyitotta meg az ülést mondván, hogy „pártunk és kormányunk támogatásának köszönhetően újabb tudományos esemény tanúi lehetünk”... Miután kiengedték, elvégezte a jogot.

Tanárainkról számtalan már-már legenda számba menő történet keringett.

Gündisch tanár úr például a vizsgán, megkérdezte a bizonytalankodó felelőtől, boncolt-e már oroszlánt. Nemleges válasz esetén, visszahívta egy későbbi időpontra, újra vizsgázni. Készüljön fel jobban. Viki csoport társammal sikerült megfejtenuk a tanári kérdés talányát. A Meissner-féle tapintó testek, melyek az ujjbegy mikroszkopikus méretű képletei, a macskafélék hashártya kettőzettében is megtalálhatók, és mivel az oroszlán a legnagyobb méretű macskaféle, esetleg jobban lehet tanulmányozni a kérdéses szövettani képletet oroszlánboncolás alkalmával. Tehát a válasz így hangozhatott volna: „oroszlánt bár nem boncoltam, de ismerem a Meissner-testecske szövettanát.”

Az orvosi fizika vizsgán Balogh László professzor úr, ha a diák felelete nehezen dőcögött, türelmetlenségében az asztalon levő

muskátlis virágait, leveleit tépdeste és rágogatta. Gerő mesélte, hogy az ő vizsgáján szinte egy egész cserép virágot lecsupaszított, és a végén majdnem elbuktatta fizikából, de ő letérdelt eléje, és úgy könyörgött: „de professzor úr a karrierem!” „Az más!” – szólt a prof és adott egy átmenő jegyet. Ettől még Gerő és sikerrel végezte el végül az egyetemet.

Rektorunk Dr. Andrásófszky Tibor volt. Agysebésznek indult, de sajnos rektor lett belőle. Ha valaki felkereste, hogy valamilyen ügyében segítségét kérje, ez volt a válasz: „Jó szerencsét elvtárs!” – kezet nyújtott és oda se figyelve, miről beszél a diák, folytatta – „adjon be egy kérvényt.” V. Táti is bement hozzá, ösztöndíj ügyben. Őt is így akarta leszerelni, de kollegánk nem ijedt meg, sőt dühösen megkérdezte: „maga orvos?” Szálló ige lett a kérdés.

A vásárhelyi fotósok nagyszabású fénykép kiállítást szerveztek a maguk és mások örömére. A kiállítók között ott volt Marx József⁴ is, aki akkor volt felfelé ívelő pályája kezdetén. És ott volt szeretett professzorunk Szentpéteri József (Zsiga) is. Grafikai hatású fotói nagy feltűnést keltettek. Már a téma választása révén is: szúnyogok, bolhák kinagyított képei voltak. Abban az időben engem is vonzott a biológia, különösen a vizek világa. Szerettem volna lefényképezni a pocsolyák apró lényeit. Ezért elmentem Szentpéteri Zsigához – tanácsért. Szívesen fogadott és elmondta, hogy az akkori hiányos felszerelések mellett, hogyan lehet megoldani a mikro fényképezést: egy karton csövet kell ragasztani a fényképezőgéphez és a mikroszkóp okulár lencséje helyére rögzíteni. Leukoplaszttal. Mert a leukoplaszt sok mindenre felhasználható - magyarázta a tanár úr. – Még seb ellátásra is!

⁴ **Marx József** (Marosvásárhely, 1914. április 23. – Marosvásárhely, 1992. április 30.) - erdélyi magyar fotóművész, a Nemzetközi Fényképész Szövetség (FIAP) kiváló művésze, a Honoraire Excellence és a Honoraire Golden Eye (Arany szem) díjak kitüntetettje, a nemzetközi fotóművészetben elért eredményeit az ENSz diszoklevéllel jutalmazta.

Más legenda is járta Szentpéteri Zsigáról. Sok más fiatal magyar orvossal együtt őt is behívták sorkatonai szolgálatra. Kellettek az orvosi állások „másoknak”! Energiától duzzadó fiatal orvosaink nehezen bírták az agytompító katonai regulát. Mindenki keresett magának valamilyen elfoglaltságot. Szentpéteri Zsiga elkezdett kínaiul tanulni. Tankönyvet szerzett, és lelkesen belemélyedt a kínai nyelv és kultúra rajtjelmeibe. A két éves szolgálat így hasznosan telt. Ez után kezdte majd meg egyetemünk berkeiben anatómia professzori tevékenységét. Az egyetemen köztudott volt, hogy tud kínai nyelven. Történt pedig, hogy a Kínai Népköztársaságból delegáció látogatott el a városba, és természetesen az egyetemre is. Valakinek eszébe jutott Szentpéteri tanár úr, és gyorsan oda hívták, beszélgessen a kínai elvtársakkal az anyanyelvükön. Sajnos, nem értették egymást. Néhány percnyi kínos angol nyelvű magyarázkodás után aztán kiderült, hogy a tanár úr egy ma már nem használt, ősi nyelvjárást tanult meg, amiért aztán elismerő szavakat kapott a kínai elvtársaktól.

Kötelező tantárgy volt a tudományok mellett a marxizmus, a tudományos szocializmus. Párt aktivistákból verbuvált áltanárok oktatták. Nagyon untuk a zagyva halandzsát.

Egyik csoport társam óra előtt odament a „tanársegéd” elvtárshoz, hogy engedélyt kérjen távozásra, mondván, hogy orvoshoz szeretne menni.

- Mi a baj? -kérdezi az elvtárs.

- Aponeurosis palmarisom (a tenyéri bőnye latin neve) van - jött a válasz. - Súlyos?

- Kétoldali.

Elengedték az óráról.

Ugyan ezzel a „tanársegéddel” esett meg, hogy a tanár-diák futballmérkőzés után - a kritika és önkritika szellemében kiértékelve a meccset - megjegyezte: „Látszik, hogy Vilmos elvtárs a koponyájával futballozik.”

(Excalibur)

Tanáraink egyéniségek voltak, akik nem csak oktattak, hanem neveltek is. Példaként említem Dóczy Pál professzor urat. Első előadása bevezetőjében elmondta, milyen visszatetszést kelt a betegek körében, ha az orvos külseje elhanyagolt, a cipője sáros, a keze az útközben elakadt motorkerékpár javításától olajos, szennyezett. Vagy „pompás” Kelemen (Prof. Dr. Kelemen László), akit nem lehetett az utcán megelőzni a köszönésben. Mindenkinek előre köszönt. Tanárnak, polgárnak, diáknak egyaránt. Többször is megpróbáltunk neki előre köszönni, de mindig megelőzött. Ha a szobájába bementél, lesegítette a kabátodat, és távozáskor feladta. Bárhogy tiltakoztál. Emlékszem Kótay Pál professzor úr utolérhetetlen műveltségére, irodalmi, orvostörténeti ismeretanyagára. Helytörténeti ismeretekben is utolérhetetlen volt. Vizsgán megkérdezte, hova való vagy és rákérdezett a helyi fontos dolgokra. Tőlem Nagyvárad jeles épületeiről kérdezett, a katolikus plébánia templomról, a kanonok-sorról, a püspöki palotáról, Szent László arany hermájáról, és persze Ady Endre Váradon töltött éveiről. Azóta is

kiemelten érdekel városom minden eseménye úgy a múltbeli, mint a jelenkori.

...Példamutató tanár egyéniségek sorában az elsők között van Mátyás Mátyás professzor. Szerénysége közmondásos volt. Maga mesélte a következő eseteket: A Papiu⁵ gimnázium előtti buszmegállóban álldogált, a buszra várva – kicsi, piros, zötyögős buszok járták akkoriban Vásárhely utcáit. Közben gyülekeztek a felszállók, főleg hangoskodó, frissen felvételizettek. Megjött az autóbusz és megindult az ajtót rohamozó tömeg. A professzor úr is ott volt a felszállni óhajtók között. Egy ifjú titán odaszólt neki: Álljon félre tata, jönnek a doktor urak!

Másik eset: Ha hosszúra nyúlt a nap, a professzor úr bent maradt az intézetben, a szobájában. Estefelé házikábtan, papucsban sétált végig a folyosón. Egy beteg megszólította: Öreg, itt van 5 lej, hozzon már nekem a büféből 3 kiflit. Mátyás Mátyás elvette a pénzt, leballagott a földszintre, vett három kiflit, felvitte a betegnek, és odaadta. Még visszajárt 50 bani. Azt is odaadta, mire az illető: „azt tartsa meg”. Mátyás Mátyás megköszönte. Másnap profi vizit: elől a professzor úr, utána a „slepp”. Mikor odaérnek a tegnapi beteg ágyához, az akkor ismeri meg, kivel hozatott kiflit. Kezd szabadkozni. A prof mondja, semmi baj, de az 50 banit nem adom vissza, azért megdolgoztam!

Első évesen csodálattal adóztam Székely Károly mindig elegáns, disztíngvált megjelenésének, valamint Gündisch Mihály lezser humorának.

Az anatómia előadások, és gyakorlatok komorságát nagyban enyhítette Szentpéteri József „Zsiga” és Maros Tibor logikusan felépített, áttekinthető stílusa, előadásaik retorikája.

Később igazi csodálója voltam Csocsoszán – Mózes Magda - személyének, és Szabó István (Szabó Pista) kitűnő előadásainak. Ide kívánczik egy különös, akkoriban merésznek, forradalminak

⁵ Nyolc évfolyamos elméleti líceum Marosvásárhelyen (Papiu-Ilarian az 1848-as havasalföldi forradalom egyik vezetője)

ható történet. A világ már harsogott a Selye János által kidolgozott stressz elmélettől. Mi csak másod, harmad kézből értesültünk róla úgy-ahogy. Szabó Pista frappáns, három órás előadás keretében ismertette, azzal a hivatalos magyarázattal, hogy ezt a nyugati eszmevilágot tükröző elmélet és mi most jól megbíráljuk és elutasítjuk. Előre tovább a Micsurin által kitaposott úton!

Persze mindenki tudta, miről van szó.

Itt szeretném közbe vetni, hogy amit leírok, amire emlékszem, nekünk, akik átéltük azokat az éveket nem újdonság, ezeket mind ismerjük. Mégis felelevenítem, mert a gyermekeink, unokáink egy más korban, más közegben élnek és mit sem tudnak ezen eseményekről, élményekről, életérzésről. Nekik is szólnak a megemlékezéseim.

A legenda úgy tartja, hogy az Excaliburt senki más nem tudta kihúzni, csak Arthur király, akiben megvolt az ígéret, hogy hasznos tetteket hajtson végre, hogy rátermett, igaz ember.

Mindenki részére van egy Excalibur leszúrva útja elején. De nem mindenkinek adatik meg, hogy kihúzhassa. A MI KOROSZTÁLYUNK KIHÚZTA!

*

(Nem csak tanulásból állt az élet)

Természetesen nem csak a tanulásból állt az élet. Ott volt a sport (- szertornáztam -), a fényképezés (- a szakszervezeti kultúrház fotó körébe jártunk -), az udvarlás (!!!), az olvasás (- különösen a Kultúrpalota könyvtára és olvasó terme vonzott -), télen a sielés, nyáron a strandolás, kerékpározás, és minden időben a kirándulás.

Télen a Kelemen havasok volt a kedvelt sítúrázó hely. *Both Karcsi* bácsi vitt fel először a Kelemen havasokban levő fehér mezei menedékházba (Poiana alba). Tél volt és nem sok gyakorlatom volt a téli túrázásban. Azt hittem soha nem érünk fel. Hajnali 5 óra körül érkeztünk meg Palotailvára. Vonattal mentünk Marosvásárhelyről. Innen aztán a keskeny vágányú havasi vasú nyitott platóján mentünk fel a havas lábáig. Ahol katonák táboroztak, és elnéző jóindulattal figyelték, ahogy hátizsákosan, sítalpainkon nekiindultunk a hegynek. „Ezek a furcsa civilek!” - gondolták magukban. Még alig pirkadt, mikor eltűnt szemünk elől az emberi jelenlét utolsó nyoma, és mi beolvadtunk a fenyves homályába. Egész nap mentünk a többé - kevésbé, inkább kevésbé jelölt ösvényeken. Egyre feljebb és feljebb. Dél fele kezdett a vidék

kitárulni. Láthatóvá váltak a völgyek szabdalta hegyoldalak, szikla bércek. Mindegyre kérdezgettem, mikor érünk oda, Az ott fenn nem a menedékház? De Karcsi bácsi csak hümmögött, hogy még van menni valónk. Félóránként megálltunk pihenni, a hátunkat neki vetve egy fenyőfának, vagy sziklának. Már délutánra járt az idő, amikor kezdte mondogatni, már nincs sok hátra, csak azt az oldalt kell megmászunk. Sűrű fenyves takarta el a kilátást, alig láttam az ösvényt a fák alatti homályban. És egyszerre, mint a mesében ott volt előttünk a tisztás és a túlsó felén a „ház”. Igaz kissé kopott, az ajtaja nyitva, sarkából kifordulva, egyik ablakszem szalmával kitömve, bent üres priccsek. De nekem felért a legszebb palotával! Sítalpakat lepucolni, beállítani a sarokba, a hátizsákot az asztalra és gyerünk rendet tenni. „Gondnok évek óta nincs. Az ideérkező turisták tartják karban, és az erre kószáló pásztorok rongálják”. Jegyzi meg Karcsi bácsi, és a zsebéből előkerül egy marék szeg (számított rá, hogy reparálni kell ezt-azt). Perceken belül az ajtót rendbe tette. Ezután mentünk fenyőcsapot gyűjteni. Ez kerül a priccsre, arra a pokróc és kész is a fejedelmi hálóhely. Tűzifáról is kell közben gondoskodni. Elődeink hagytak a kályha mellett jó ölnyi száraz fát. A többit adja az erdő. Így mire lemaradt társaink megérkeztek, már ropogott a tűz, elő volt készítve a fekvőhely.

A fáradt turistának életet ad a forró havasi tea. Málna szárból és kakukkfűből készül. Mi is feltettük a nagy fazekat a kályhára. A kályha felett kihúzott spárgán száradtak az átnedvesedett zoknik, harisnyák. Már javában főtt a tea, mikor megtörtént a baj. Leszakadt a spárga és a félig megszáradt gyapjú zoknik beleestek a teába. A jó nedvszívó gyapjú mind felszívta a vizet. A többiek kint vágták a fát, várva a boldogító hívó szóra, hogy kész a tea. Ijedten Karcsi bácsira néztem, de ő csak hunyorított egyet. Megértettem. Kicsavartam a zoknikat és visszatettem tovább főni a teát. Nem volt már idő új tea vizet feltenni, hiszen máris jöttek kintről a megfázott, fáradt társaink. Még évek múlva is

emlegették, hogy olyan ízletes teát soha nem ittak, mint akkor azon a télen a fehérmezei kabanában (menedékházban).

Volt úgy is, hogy ott fogott a hó. Nagyobb társasággal mentük fel. Szép napsütéses időben indultunk. Már akkor gyakorlott havast járó voltam, és nem én kérdezgettem, hogy mikor érkezünk? Nem tévedtünk el? Magabiztosan vezettem a kis csapatot. Ügyesen berendezkedtünk. Nem történt semmi baj és késő reggelig aludtunk. Reggel aztán nem tudtuk az ajtót kinyitni, az ablakokat is elfedte a hó. A tűzifánk a ház háta mögött volt az eresz alatt. Kemény munkába került, amíg eljutottunk odáig. Ennivalónk még akadt valamennyi, de a kenyерünk fogytán volt. Reméltük másnapra járható lesz az út. Olyan mély volt a frissen hullott hó, hogy sível se lehetett egyelőre közlekedni. Három napig rostokoltunk a menedékházban. Szó se lehetett arról, hogy leereszkedjünk a havasból. Tőlünk 5-6 km távolságra egy völgyben volt a bélbori kisegítő iskola. Sikerült oda átmenni Benedek kollégámmal. Ez bentlakásos iskola fenn a havason, az „Isten hátamegett”, de jól ellátva a téli nehéz napokra. Kaptunk tőlük kenyeret, zsírt, hagymát, burgonyát és cigarettát.

Egy hét múlva tudtunk végül haza menni. Külön gondot okozott az utólagos igazolás. Hétvégére mentünk csak fel és így hiányzásaink igazolása okozott problémát. Nem tudom a többiek, hogyan csinálták, én magam elmentem a dékán úrhoz és megmondtam, mi történt, de láttam a szemén, egy szavamat sem hiszi el. Jó sztorinak tartotta. De végül mégis igazolta a napjaimat.

Igazolást lehetett egy kis csellel szerezni *Metz István* doktor úrtól, az iskolaorvostól. Semmire nem adott igazolást, de ha betegként jelentkeztem és a nyilvántartásban nyoma volt a megjelenésednek, utólag arra a napra kaphattál igazolást. Nekem idült gyomorbélhurutom volt, gyomorsav hiánnyal komplikálva. Reggel jelentkeztem, elmondtam panaszaimat, meghallgattam jó tanácsait, különös tekintettel a libapimpó tea jótékony hatására. Nővérke bejegyezte a „fisámba” (kartonomba) és egy hét múlva

kérhettem igazolás az adott napra. Be voltam jegyezve, megkaptam, amit kértem.

Másik csodálatos tája az erdélyi havasoknak a Madarasi Hargita. És a legendás menedékház gondnok: *Csoma Pista*. Télen, nyáron érdemes volt oda felmenni, bár megközelíteni elég nehéz.

Az egyik útvonal Csíkrákosról indult. Ez hosszú húsz kilométeres út - gyalog. Rákosra vonattal érkeztünk, jókor reggel, mert egész napos gyalog túra várt ránk. Az út lassan emelkedett, csak a végén volt egy 7 – 800 méteres meredek kaptató.

A másik Kápolnásfaluból indult. Ez rövidebb, de nehezebb. Középe táján levő kemény kaptató, a "döglesztő" jól megdolgoztatja a felfelé igyekvőket.

Káplnásfauig autóbusszal lehet jönni. Ha előre értesítettük, Csoma Pista bácsi elibünk jött, hogy segítsen, utat mutasson. Egy téli sítúra alkalmával szekeret fogattunk, hogy vigye a csomagokat. Több napra készültünk. Csoma Pista is velünk jött. A szekéren volt a heti ellátmány is. A csomagoktól megszabadulva könnyedén tapostuk a havat szekér mellett. Egy idő múlva Pista bácsi elvált tőlünk, arra hivatkozva, hogy dolga van. Hátizsákkal a hátán, egy ösvényen el is tűnt előlünk, Kiss Ernő bácsira bízva a további útirány betartását. Mire a döglesztőhöz értünk, már jött is velünk szembe. Vidáman siklott le a hegyoldalon, és nagy hófelhőt verve fékezett mellettünk. Jól jött a segítség, mert a lovacska nem bírta a meredekkel. Hátizsákjaink felvettük, hogy könnyítsünk a szekér terhén, és teljes erővel taszítottuk, nyomtuk. Lihegve értünk a tetőre és hamarosan a menedékház is feltűnt. Kéményéből vígan szállt a füst az ég felé. Hát azért sietett előre Pista bácsi, hogy tüzet gyújtson, hogy meleg tea és meleg szoba várja a fáradt társaságot.

Csoma Pistáról sok történet kering. Hogy melyik igaz, melyik csak a fantázia terméke, nem az én tisztem eldönteni. Életét a havason töltötte. Ott is van eltemetve. Mikor nyugdíjazták, a barátai egy kis faházat építettek számára tisztáson, ahol leélte

életét. Ott faragta szarvas agancsból csodálatos havasi gyopárjait. Mondják, hogy egy télen magányos farkassal találkozott és puszta kézzel megfojtotta. A küzdelem nyomait ott viselte mellkasa hegeiben.

Egyszer szamarat vásárolt Marosvásárhelyen, hogy azzal vigye fel majd az élelmet, meg az egyéb szükségest a Hargitára. Az útiköltséget azonban megtakarította, és a több napos utat gyalog tette meg. Pár hét múlva túl kellett adjon rajta, mert a medve éjszakánként ott feszegette az istálló ajtaját. A menedékház a marosvásárhelyi Szakszervezeti Kultúrház gondozása alatt állt. Csoma Pista az ő alkalmazásukban volt. Ők látták el minden szükségessel, élelemmel, itallal, meg ami még kell. Az ágyak egyszerű deszka priccsek, és egy szobában akár húsz, huszonöt ember is megalhatott. A középen álló dobkályha ontotta a meleget, ha raktuk a tüzet (!). Ez volt akkor a „központi” fűtés.

Az érkezőket mindig forró havasi tea várta. Bár a raktárban volt bor, pálinka, nekünk Pista bácsi soha nem adott. Azt mondta, a havas nem szereti az italos embert. Elveszejtí. Ha a beérkező turisták közül valaki nem érkezett be a csoporttal, lemaradt, késett, addig nem nyugodott, amíg be nem futott a lemaradó. Ha pedig az elvártnál több idő telt el, vagy besötétedett, mindenkit mozgósított a keresésre. Sokszor indultunk a tapasztalatlan, vagy felelőtlen turisták keresésére. A felelőtlenség, sok bajnak volt a forrása. Magam is keveredtem hasonló helyzetbe.

Szép késő nyári napsütésben indultunk az Istenszéke megmászására. Néhányan sokkal megelőzve társainkat, hamar felértünk a tetőre. Falatoztunk, pihentünk, de nem volt türelmünk megvárni a többieket, és kevésbé ismert ösvényen kezdtünk leereszkedni. Gondoltunk, majd ráatalálunk egy összekötő útra a völgyben, és a vasútállomáson bevárjuk a visszaérkezőket. Jó tréfának tűnt, hogy így elébük kerülünk. Csakhogy eltévedtünk kissé, és *Dédabisztra* helyett *Déda* állomására érkeztünk. Közben beesteledett, jött egy vonat, s mi hazavonatoztunk. Másnap este

találkoztunk a társainkkal a szokásos esti megbeszélésen. Elmondták, hogy órákig kerestek, kiabáltak, amíg meg nem találták a helyet, ahol falatoztunk és meg nem látták a nyomainkat, melyek lefele vezettek Déda irányába. Másnap vissza akartak menni, a keresésünkre, de reggel a túravezetőt értesítettük, hogy itthon vagyunk. Az esti letolást megérdemeltük és megjegyeztük!

Nem csak öncélú kirándulók voltunk. Rendes szervezett turista csapatunk volt. Tájékoztató versenyekre jártunk, és díjakat nyertünk. Megyei első. Versenyek lebonyolításában segédkeztünk, bírói feladatokat is elláttunk. De azért nem voltunk mi sem tévedhetetlenek. Egyik alkalommal, a verseny végeztével indultunk vissza a szálláshelyünkre. A verseny menete órára volt időzítve, és mikor a kijelölt idő letelt, az ellenőrző pontokon levő versenybírók is indultak a gyülekezési helyre. Először a legelső pontban levők indultak. Következő ellenőrző pontnál levők bírók csatlakoztak hozzájuk, és így tovább minden pontnál „felvettük” az ott levőket. Ilyen módon ők is végig járták a terepet, összeszedték a kihelyezett táblákat, útmutatókat, a verseny egyéb kellékeit, és ellenőrizték, hogy a terepen mindent rendbe hagytunk-e. Végül a csapatokkal együtt indultak vissza. Az erdei ösvényeken hosszú sor alakult ki. Sereghajtók természetesen a bírók, akik tapasztalt, régi természetjárók voltak.

Egyik alkalommal délután olyan köd ereszkedett le, hogy alig láttunk tovább 3-4 méternél. És a ködben addig jártunk körbe, amíg az elől haladó túravezető utolérte a leghátul jövő turistát. Az egyik versenybíró. A jó út meg ott volt 200 méternyire.

Egy másik versenyen elvettünk egy völgyet. Túlmentünk a helyes völgybejáraton, és egy párhuzamos patak mentén kapaszkodtunk fel a tetőre. A versenyt ugyan elvesztettük, de a hegy, a havas kárpótolt mindenért. Ragyogó napsütésben fürdött a tető. Az északi lejtőn hatalmas hómező csillogott. Megteltünk áhítattal és hálával a havas szépsége iránt. A *Nagy Hagymás* helyett a *Felső mező* nevű hegytetőre másztunk ki. Ez persze csak este

derült ki, amikor szálláshelyünkön elmeséltük kalandjainkat, és a térképen azonosítottuk a mi kis külön túránk útvonalát.

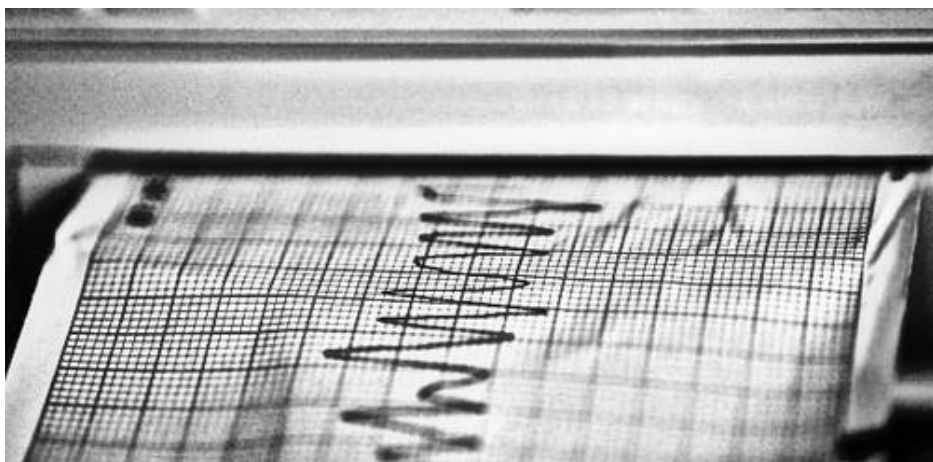
Humoros dolgok gyakran előfordultak velünk. Sokat nevettünk egymás furcsaságain, tévedésein, ügyetlenkedésein. De soha sem rosszindulatból, gonoszságból. Történt, hogy egyesek a kiránduláson horgászni készültek. A hegyi vizekben sok jóízű halat lehetett fogni. Pénzes pér. Így nevezik ezt a hal fajt. Este későn kerültünk ágyba. Éjszaka Béla barátunk nagyon megéhezett. Fölkelt, és halkán, senkit fel ne ébresszen, a csomagok között rátalált valami finom sajtra. El is majszolta csendesesen. Másnap reggel hiába kereste Imi a horgászatra előkészített kövér kukacait.

Másik nagy szerelmem a szertorna volt. Középiskolás korom óta űztem ezt a sportot. Na, nem olimpiai szinten. De a megyei versenyeken mindig szerepelt a csapatunk. Egyetemi évem alatt is szorgalmasan látogattam az edző termeket. Hetenként kétszer az egyetemi tornacsarnokba, és egyszer a városban a 2. számú Líceum tornatermébe jártam. Az egyetem vezetősége elég komolyan vette a torna csapatot. Minden kiírt versenyen részt vehettünk városi, tartományi, sőt országos szinten is. Az edzéseken való megjelenés éppen olyan kötelező volt, mint az előadásokon, vagy gyakorlatokon való megjelenés. Egyszer valamiért két edzést kihagytam. Másnap már írásbeli felszólítást kaptam a dékáni hivataltól, hogy igazoljam távolmaradásomat. Gyerekkori osztálytársam K. Lajos is velünk tornázott, s akivel állandó késhegyre menő vitáink voltak. Egyfolytában szölongattuk, piszkáltuk egymást, de elválaszthatatlanok voltunk. Mikor Iași-ba mentünk lemaradt a vonatról. A többiek elkezdtek csúfolni, hogy mi lesz velem a hosszú úton. Nem lesz, akivel vitatkozzak. Szerencsére a vonat olyan lassan ment, hogy a kis állomáson utolért minket és így nem maradtam vitapartner nélkül. Ez országos bajnokság volt, ott voltak a „nagyok” is. Közepesen szerepeltünk, díjat nem nyertünk, de a részvétel fontos! A nyújtó gyakorlat közben történt, hogy már a fellendülésem sem sikerült,

és persze a következő elem is gyengének mutatkozott. A barátom asszisztált, ott állt a szer mellett és látva gyenge gyakorlatomat, felkiáltott: „Szabolcs szállj le!” Leszálltam. Egy országos bajnokságon! Hiába mentem vissza a szerre, már csak nyolcból pontoztak. Szállóige maradt közöttünk: „Szabolcs szállj le!”

No de jó dolog is történt azon a versenyen. Mint említettem, ott volt a nagyok is, többek között az országos női tornabajnok, *Lia Manoliu*. Azt a terület ahol ők végezték a gyakorlataikat, elkerítették, hogy mi többiek, ne zavarjuk őket. Amikor Lia Manoliu végzett a lóugrásával, a kordont átlépve odaszaladtam hozzá a rossz, kis Szmena fényképező gépemmel és megkérdeztem, permiteti? (szabad?). Mire bólintott és „beállt”. Már rég nincs meg az életlen, gyatra szmena-kép, de az emléke még él!

*

(A gyógyítás művészete)

Alsóbb éves orvostanhallgatóként számomra misztikus titok fedte a „gyógyítás művészetét”. Klinikumokat még nem tanultunk, és hiába oktattak élettanból, anatómiából, kórtanból, a beteggel való kapcsolat, a gyógyítás maga még ismeretlen területek voltak. Különösen a sebészet. Sokat csellengtem a sebészeti klinika folyosóján, a műtő körül, hátha megpillantok valami érdekeset, hátha beleshetek az ajtón. Fehér köpenyes tündérek libbentek ki-be azon a szárnyas ajtón. Ápolók toltak be kereken gördülő hordágyakat, rajta ijedt arcú paciensekkel. Majd kifele is toltak ilyen alkalmatosságokat szendergő, sápadt betegekkel. Néha sikerült pillantást vetni az ajtón túlra, de csak egy fehér csempével borított előszobát lehetett látni, másik szárnyas ajtóval a túlsó felén.

Nem voltam egyedül a műtő iránti vonzalmammal, többen is álldogáltunk, sétálgattunk a folyosón fehér köpenyben, mintha itt lenne dolgunk. Egyszerre egy idősebb nővérke – lehet legalább harminc éves – lépett oda hozzánk. Társaim, akikkel ott settenkedtünk, eltűntek egy szempillás alatt. Egyedül maradtam, szemben a „jelenséggel”. Emberi hangon szólt hozzám: „maga

orvostanhallgató?” „Igen” rebegtem. „Akkor jöjjön velem!” és elindult a műtő felé. „Megyünk bemosakodni, a professzor úrnak szüksége van még egy asszisztensre.” Kábultan hallgattam. „Harmadik kéz” - tette még hozzá.

Mi? Hogy? Én harmadik kéz? Azt hittem álmodom. De nem, mert már bent is voltunk a mosdóban. A kagylóknál állva mosakodtak a műtetre készülők: sebészek, nővérek. Mindenki tudta a dolgát, csak én álldogáltam zavartan a szoba közepén. A nővér, aki behívott mondta, hogy medikus vagyok, és asszisztálni fogok, a prof kérésére. A többiek bólintottak, és valaki mondta, menjek a kagylóhoz gyorsan bemosakodni, mert nagyon telik az idő. Szappan, körömkefe, körömtisztító, minden ujjat külön-külön, öblítés, ne érhj a csaphoz, könyökkel zárd el. Ez volt a menet. Utána fertőtlenítő oldatos leöblítés egy olyan csap alatt, ami a legkisebb érintéstől is billegni kezdett. Akkor pedig lehetett a bemosakodást előlről kezdeni. A prof is ott mosakodott be velünk. Megkezdődött a műtét. Előtte még a nővér ránk adta a hátul-kötös köpenyt, és a gumikesztyűket. Kezembe nyomták a lapocot. Gyomor műtét volt és mikor a hasfal megnyílt az asszisztáló tanársegéd az én lapocomat is elhelyezte a megfelelő helyre. Ahol én álltam a műtési területből semmi nem látszott, de azért szorgalmasan meresztettem a szemem és nyújtogattam a nyakam. Közben a tanársegéd úr pontosan beszámolt minden mozdulatról, minden láthatóvá vált szervről, érről, kötegről. Professzor úr pedig halkán kérte a műszereket, a műtősnő adogatta habozás nélkül. Sőt még meg se szólalt a prof már nyújtotta is a megfelelőt. Közben a csipesszel fölemelt valamit én meg a kis buzgó megkérdeztem mi az? *Mátyás Mátyás* ránézett a tanársegédre, és halvány mosollyal a szája szélén csak annyit szólott ”mit szoktunk mondani?” Várakozás teljes csend, pillanatra mindenki rám nézet, mire a tanársegéd úr így válaszolt: „a harmadik kéz tartja a lapocot és a száját!”

Hamarosan vége lett a műtétnek. A professzor úr megköszönte „a beteg türelmét és a szíves asszisztenciát”. Miután a köpenyeket, kesztyűket levetettük, szólott a főnővér, hogy a professzor úr vár a szobájában. Bementünk mindannyian, akik résztettünk az operációban. Mátyás Mátyás kinyitott egy üveg bort, megkínált, és együttműködésünket még egyszer megköszönte.

Három hónap múlva temettük.

Elvitte a gyomorrák.

*

(Azok az ötvenes évek...)

Október 24. szerda, délelőtt 11 óra: ijedt arcú diákszövetségi aktivista jön be a tanterembe előadás közben. Elnézést se kér.

– Elvtársak, Magyarországon *győzött* az ellenforradalom! – kiáltotta.

Döbrent csend lett. A szívekben reménysugarak ébredtek a „győzött” szó hallatán, de hamar elhamvadtak.

Nagygyűlést hívott össze gyorsan a hatalom. Magyarázták, hogy milyen súlyos következményekkel jár a szocialista táborra nézve ez az esemény. Úgy mondták, hogy a „magyarországi sajnálatos események”. (Később lett belőle OSE: Októberi sajnálatos események.) Estére szimpátia összejövetelt terveztünk a temetőben a Bolyai-sírnál. Az utolsó percben, aztán lefújták. Szerencsére, mert a szekuritaté emberei ott ólálkodtak a temető körül. Magam is láttam őket, mikor arra csellengtem.

Az elkövetkező napokban izgatottan hallgattuk a híreket a rádióból. Sokan kitették a készülékeiket az ablakba, hogy a jövőmenők hallhassák. A Kossuth rádióban egyfolytában az Egmont-nyitány szólt (azóta is ez a zene ötvenhatra emlékeztet), csak a

híreket mondták be időnként. Megállni nem volt szabad. Csoportosulni sem. Hallottuk, hogy letartóztatások voltak a városban. Hamar szertefoszlottak titkos remények.

Sovány eredményként könyvelhettük el, hogy a menzán látványosan megjavult a koszt... Továbbfolyt a tanítás, a tanulás. És mi diákok megtanultunk félni. Telt az idő, de a lelket bénító félelem megmaradt. Pislákoló halvány remény lángocskák a szívek mélyén még maradtak, hátha nem lesz itt megtorlás.

Megtorlás miért? A ki sem mondott szavakért? A bizalmas körben elsuttogott vágyakért? A szabadság iránti néma sóvárgásért? Testvéreink sorsán való aggódásainkért? Együtt érző gondolatainkért?

Aztán robbant!

Jött a látványos színjáték.

Egyetemi nagygyűlésen a besúgók, feljelentők szavaira hivatkozva kipellengérezték, megszégyenítették, kicsúfolták a társainkat, és nagy csinnadrattával „eltávolították”, azaz kirúgták őket az egyetemről. Az egyetemi élet ezután is tovább folyt. A rettegés is. Mi lesz még?

A forradalom egy éves évfordulója idején, Marosvásárhelyen „értelmiségi gyűlést” szerveztek, *Csupor Lajos*, a tartományi pártbizottság első titkárának vezetésével. A gyűlésen sokan felszólaltak, egyengetve politikai karrierjüket. Sok tehetségtelen, kisstílusú politikai konjunktúra lovag arcpirító módon kritizálta, sértegette szeretve tisztelt professzorainkat: *Mátyás Mátyást*, *Lőrincz Ernő Andrást*, *Kótay Pált*, és másokat. Szavaik mélyén meg lehetett hallani a félelem nyüsztését: nehogy Romániában, Erdélyben is bekövetkezzen egy ötvenhat.

A hatalomban tobzódók cirkuszi mutatványa került itt megrendezésre. A Kultúrpalotában szervezett nagygyűlésen jelen volt *Alexandru Moghioros* (Mogyorós Sándor), a Román Munkás Párt Központi Vezetőségének tagja is.

Koholt vádakkal pellengérezték ki tanárainkat.

A legkisebb félreértés, félrehallás, egy rossz vicc elég volt, hogy megvádoljanak.

A gyűlést vezető Moghioros elvtárs beszédében, viselkedésében száz százalékig megvalósította a pszichopata elmebeteg minden ismérvét. Nem túlzok, úgy viselkedett, mint egy cezaromániás, szkizoid személyiség. Mindenki szavába belevágott, a mondottakat kiforgatta, félre értelmezte, csak az volt helyes, amit ő mondott, kiabált, fenyegetőzött.

Egyenként szólították felszólalásra a megvádoltokat. Megalázó tetemrehívás. Egyik ártatlan áldozat volt Sz. Laci, akinek az volt a „bűne”, hogy azt mondta: „tapsolunk a saját temetésünkhöz”. Amikor ezt a kijelentést tette a klinikán, csak hárman voltak. Valaki mégis „befújta”. A „plénium” előtt kellett magyarázkodjon, mentegesse magát, hogy ez csak egy közmondás, és nem a magyar tannyelvű egyetem megszüntetésére utal. Persze nem hittek neki, fel is mentették egyetemi tanársegédi állásából.

A fő vádlottak egyike K. tanár úr, aki az egyetemi kórust irányította. Sok sikeres fellépés volt neki köszönhető. Diákjai rajongtak érte. Ez is bűn? Megvádolták, hogy irredenta, sovíniszta magatartása - próba után elénekelték a székely himnuszt (!) - káros hatást gyakorolt az ifjúságra, hogy pártellenes, hogy bujtogat.

Felszólalásában, arra hivatkozott, hogy az életét, és munkáját az ifjúságnak szentelte, mindent az ifjúságért tett. Égő tekintettel nézett végig hallgatóságán, és felcsattant a taps! Hátborzongató, félelmetes helyzet volt. Néztem, vajon belénk lönek a *szekusok*? Minden sor végén ott ültek a pókerarcú emberek.

Aztán csend lett. Nagy csend. Ebbe a csendbe dörrent bele Moghioros elvtárs hangja „ez provokáció!”

A tanár urat kivezették a teremből, és még abban a percben, letartóztatták.

A gyűlés vezetője kihívatta a sorok közül P.Andrist, a hallgatói pártalapszervezet titkárát. Azt kérdezte szomorú hangon: „fiam te is tapsoltál?” „Igen” – válaszolta – „a demagógia megtévesztett!”

Ez év nyarán több évfolyamtársammal Bukarestben voltam nyári gyakorlaton a *Viting* kórházban. Többek között egy szombat esti diákbálra hívtak a fővárosi orvostanhallgatók. Néhányan nem mentünk el, részben azért, mert nem nagyon tudtunk románul, meg nem is voltunk anyagilag olyan helyzetben hogy rendesen kiöltözhessünk. A gyűlésen ez is szóba került, olyan címkével, hogy sovíniszta-nacionalista magatartásunk miatt maradtunk távol a román diákok által szervezett báltól. Velünk együtt gyakornokoskodó kolleganőnk volt a felszólaló, és név szerint felsorolta a megvádolt diákokat. Az én nevem is elhangzott. Harag és félelem kavargott bennem. Néztem, nem szakad-e rám a mennyezet, a sor végén ülő blazírt alak nem ugrik-e fel, hogy kirángasson a székből? Semmi sem történt, csak a gyűlés vezetője ismételte: „nem jön senki a megszólítottak közül önkritikát gyakorolni?” Na hiszen, önkritika! Egyenlő az öngyilkossággal. Minden szavadat kiforgatják, félre magyarázzák, ellened fordítják. Senki sem jelentkezett. Szerencsénkre békén hagytak.

Voltak súlyosabb „bűnök” is terítéken, mint egy elmaradt diákbál...

(Fél év múlva Kádár János marosvásárhelyi látogatásán kijelenti, hogy nem tart igényt az erdélyi magyarságra. A kisebbségi kérdés Románia belügye. Szabad a gazda!)

*

És jöttek a hírek letartoztatásokról, ítéletekről, házkutatásokról.

A romanizálás árhullámai kezdtek felénk hömpölyögni. Legyenek román nyelven leadott tantárgyak! Legyen a vizsgák nyelve román!

A törvényszéki orvostan volt az első vizsga, amelyen románul kellett volna vizsgáznom. *Ander Zoltán* tanár úr megengedte, hogy magyarul adjuk elő a tételt, de akkor egy jegyet levont a feleletből. Bár az előadások románul hangoztak el, a régi magyar nyelvű jegyzetekből tanultunk. A vizsgán a szűrt sebekről kellett értekezni, eléggé sikeresen. Tanár úr sajnálkozva mondta, hogy

nem tudja a maximális jegyet megadni, mert magyarul feleltem. Mondjam meg legalább a tétel címét románul, és megkapom a megérdemelt jegyet. De én inkább annak az egy jegynek a levonását választottam.

Ez volt az első, majd jöttek a többi román nyelven leadott tantárgyak is. „Önkéntes” alapon!

Közben készülődtünk – egyelőre lelkiekben – a végzés utáni életre. Lestük a híreket már végzett, kihelyezett kollegáinktól. Sokan kerültek a Kárpátokon túli országrészekbe. A Regátba (Óromániába) kihelyezett orvosok a mostoha viszonyokra panaszkodtak nem az emberekre. Az egyszerű emberekben akkor nem volt gyűlölet a magyarság iránt. Tisztelték, szerették az Erdélyből odakerült orvosokat. Később sokan visszajöttek Erdélybe. Így aztán nem sikerült maradéktalanul a párt terve, a magyar orvosok szétszórására vonatkozóan. Kevesen voltak, akik végleg Moldovában maradtak.

*

(Ó, boldog ifjúság!)

A zsúfolt autóbusz dülöngélve döcögött a kanyargós rossz makadám úton. Olyan sokan zsúfolódtunk benne, hogy az ajtaját alig lehetett becsukni. Mégis a következő faluban újabb emberek nyomakodtak be a jármű belsejébe.

Úti célunk *Dicsőszentmárton* volt, ez a Kis-Küküllő menti, erdélyi városka, melyről azt írta Jókai: „dicsőnek nem dicső, szentnek mégúgy sem, Mártonnak is csupán Marci”. Ide szolt a kinevezésem október elsejétől. Pár nappal hamarabb érkeztünk, legyen időnk berendezkedni, elhelyezkedni, lakást igényelni.

Mily balga jóhiszeműség!

Mondták a *Sanepid*⁶ nevű egészségügyi intézményben, ahová a kinevezésem szolt, hogy nagyon örülnek nekem, és másnap már be is állhatok, de lakás az nincs. Esetleg a kórházban van egy üres kórterem az elme osztály folyosójának a végén, esetleg ideiglenesen ott megszállhatok a héthónapos terhes feleségemmel. Azt hittem viccelnek. De nem. Komolyan gondolták, és mivel más lehetőségünk nem volt, kénytelen-kelletlen elfogadtuk.

⁶ *Serviciul serviciul sanitar si antiepidemic (rom)* - közegészségügyi és járványügyi intézet

Ne mondjam, hogy a szürke, örökké nedves mozaikpadló, a két vaságy és pléhéjjeliszekrények, nem váltottak ki osztatlan lelkesedést nejből. Én annyira fáradt voltam az egész napos zötykölődés, kilátástalan lakáskeresés és egyéb ügyintézés miatt, hogy nem érdekelt semmi, csak hagyjanak hanyatt dőlni az ágyon. Mindegy, milyen! Legyen bár fa vagy vas, festett vagy nem, kemény vagy lágy. Csak ágy legyen...

Másnap döböntem meg, amikor felébredtem, milyen körülmények közzé kerültünk. Reggel mondtam az intézőnek, köszönjük, de keresünk mást.

Kerestünk, kerestünk, de albérletre nem tellett, még nem kaptam fizetést, pénzünk éppen a mindennapi élelemre volt szűkösen elég. A lakáshivatalnál, három órás sorban állás után, felírták a nevünket a várólistára. A városi Pártbizottságtól a tanácselnökig mindenkihez elmentünk, de hiába instáltunk, a válasz lesújtó volt: „Vannak maguknál fontosabb káderek, akiknek lakást kell adnunk!” – mondta a fő pártos elvtárs.

Végül a Sanepid egyik kis raktárját – kétszer hármas méretűt – ürítették ki nekünk, hogy ott húzzuk meg magunkat, ameddig kapunk lakást. Szerencsére egy rendes fekvőhelyet is szereztek számunkra, és egy főzőkályhát is beállítottak.

Na, gondoltam, itt valameddig kihúzhatjuk. De nem így történt, mert a sors közbeszólt. Megbetegedtem. Olyan lázas, gyenge, erőtlen lettem, a tanácsi irodából hazafele menet, hogy alig tudtam elvándorolni az ágyamig.

Belgyógyász kollegám – friss ismeretség – jött el megnézni, mi a baj velem.

- Hepatitis, sárgaság, fertőző májgyulladás! – jelentette ki, ami egyenlő volt a kórházi beutalással.

A hét-nyolchónapos állapotos feleségem kiköltözött a Szőlő utcába egy volt osztálytársnőéhez, én pedig bevonultam hathétre, a fertőző osztályra. Ez volt akkoriban a törvény által előírt eljárás hepatitis esetén. Gyógyszer ugyebár nem volt, s maradt a pihenés

és májkímélő étrend. Olyannyira letört a betegség, hogy három napig egyfolytában aludtam, enni is alig keltem fel.

Egy kétágyas kórteremben helyeztek el, ahol már feküdt egy beteg. Szintén sárgaságos, de már lábadozó állapotban. Ő költögetett fel, ha meghozták az ételt, vagy vizsgálatra hívtak. „Doktorkám, ébresztő! Itt a reggeli!”, vagy „Vérvételre kell menni!”. Ami éppen esedékes volt. Nagy kábán, mámorosan, mint aki másnapos az előző esti mulatozástól, feltápáskodtam, megtettem, amit kell, és feküdtem vissza.

- Hagyják aludni. Legalább az alatt gyógyul! – mondogatta a főorvos, mikor nejem az ablakhoz jött aggódva érdeklődni.

A fertőző osztályon ugyebár nincs látogatás, így aztán csak az udvar felőli ablakon keresztül érdeklődhetett, mi a helyzet velem.

A táppénzemet kifizették, s ebből vásárolhatott magának, meg az eljövendő babának, ami szükséges. A lakásért nem kért bért a barátnője. Pedig ez a nagylelkű, rendes asszonyka sem élt túl nagy bőségben. Két kisgyerekről kellett gondoskodnia a férje egy szál fizetéséből. Hálával gondolok rá, hogy mellettünk állt a nehézségek idején.

Letelt, ha nehezen is, a hathét. Egész nap csak feküdni és semmit sem csinálni fárasztónak tűnt. Néha a főorvos, amikor ügyeletes volt, behívott magához a szobájába egy kis beszélgetésre, néha elkísértem a délutáni viziteken is. Ezzel ki is merült a szórakozások tárháza. Olvasás, keresztretjtvényfejtés, és egy kis társalgás a betegtársammal, adódott még hozzá a napi időtöltéshez. Az olvasással akadt egy kis gond, tudniillik a behozott könyveket, folyóiratokat nem engedték többet kivinni. „Ne terjessze a fertőzést!” - felkiáltással.

Megjegyzem a ruhaneművel sem tettek kivételt. Amiben bementem, azt lefertőtlenítve betették egy raktárba, ahol minden összepernészedet, hogy az egész a szeméttárolóban kötött ki. Mindenből újat hoztak be számomra.

Kibocsátásom után egy „ágyhelyet” én is kaptam a Szőlő utcában. Közeledett azonban a szülés ideje. Nagy gondot jelentett, hogy nem lesz hová kihozni a babát. A természet pedig nem törődött a mi aggodalmainkkal, hanem amikor eljött az ideje, megkövetelte a jussát.

Karácsony előtt két héttel következett be a rég várt nagy esemény. Megszületett a kicsi lányunk: Csilla. Én még táppénzen voltam a kórház után, így minden időmet a szülészetten töltöttem, csak éjszakára mentem fel a Szőlő utcába.

A lakáshivatalban mondtam, mi az előállt új helyzet, de nem hatódtak meg és nem bíztattak semmi jóval. Letelt a hét, amit a szülés után a kórházban tölthetett a feleségem, de mivel nem volt hová menni, és az utcára kicsi gyerekekkel mégse teheték ki, a főorvos engedélyével még maradhatott. Naponta kérdezték, van-e már lakás és én csak azt felelhettem, hogy nincs. Így ment ez három hétig, hogy a Szent Karácsonyt is a kórteremben töltöttük, bizony elkeseredve.

Végül a kórház igazgatója unta meg a dolgot és szólott valakinek, akinek volt valakije valahol, és ünnep harmadnapján azzal fogadott a lakáshivatal tisztviselője, hogy menjünk, nézzünk meg egy lakást, hátha megfelelő.

Létezett a világon olyan lakás, amit ne találtam volna ilyen körülmények között megfelelőnek?

Így nézett ki a felajánlott ingatlan: manzárdszoba fenn, konyha lent, falusi árnyékszék az udvaron. De folyik a víz a csapból a konyhában, ég a gáz a főzőkályhában, és fent a szobában is a csempében. A szoba előtt széles erkély, nagy ablakokkal, és a padlástéren található egy lomtár, ami minden lakás legfontosabb kelléke.

Gyorsan aláírtam a szerződést, jelentkeztem a tulajdonosnál a hivatalos iratokkal, megállapodtunk a bérben, és kész. Igaz, a bérmegállapítás nemhogy nem kétoldali megegyezés alapján jött létre, de még a tulajdonosnak sem volt beleszólása. A lakáshivatali

tisztviselő állapította meg, mi érdekelt felek csak tudomásul vettük.

Rohantam a kórházba a hírrrel. Nem csak nekünk szerzett örömet ez a fejlemény, hanem a szülészeti osztálynak is. Végre kiírhatták az enyémeiket.

A gyermekágyas asszonykát nem lehetett fárasztani. A sógornők segítségével szépen kitakarítottuk a lakást, vettünk egy nagy sezlont, ruhás szekrényt, asztalt-széket. A konyhát is elláttuk a szükséges dolgokkal, amit így hirtelen eszünkbe ötlött. Mire elkészültünk szinte lejárt az év. Harmincegyedikén mehettem értük.

Becsomagoltam egy táskába a babaholmikat: pólyát, rékliket, takarót. Az anyukának ruhát, fehérneműt, kabátot. Rendeltem taxit és nagy büszkén megjelentem a kórteremben.

Lett sürgésforgás, segítettek a többi kismamák, a nővérek. Egy-kettőre menetkész lett kicsi lányom is, és az anyukája is.

- Hol a cipő? - kérdezte. Bizony azt elfelejtettem. Így majdnem mezítláb, egy kórházi papucsban hagyta el az osztályt. (Délután a papucsot visszavittem.)

Megérkeztünk a lakásba, ahol jó meleg, tisztaság fogadott, és amíg a kórházban intéztük a hazajövetelt, sógornőm egy kis karácsonyfát díszített fel, ha utólag is, de legyen meg az ünnepi hangulat. A kisdéd Jézusnak mondtunk köszönetet, hogy saját otthonunkban búcsúzhattunk az óévtől.

Gyerekágyra már nem tellett a keretből, de gondoltam, egy-két hónapig nincs is rá túl nagy szükség. Összeraktam négy vastag könyvet, lexikonokat – lám mire jó a tudomány (!) - arra fektettük a babát. Ott töltötte első éjszakáját a lakásban, szülei társaságában. Jó kislányságként viselkedett, nem sírt, csak egy kicsit nyugtalankodott, amikor éjfélkor a rádióból felhangzott a Himnusz.

Könnyes szemekkel álltunk mellette.

-Kérlek, Uram, áld meg ezt az ártatlan gyermeket, ne legyen számára súlyos teher a kisebbségi sors! – suttogtuk miután elhaltak az ISTEN, ÁLD MEG A MAGYART lélekbe markoló, felemelő hangjai...

*

(Gyerünk vidékre!)

Egy évig bírtam a Sanepid nevű intézménynél, ahova kineveztek. Nem mintha nehéz lett volna a munka, de mivel én betegeket akartam gyógyítani, s azt ott nem lehetett. Kértem, engedjenek ki körzetbe, de hallani sem akartak róla.

Jegyzékeket írni, okoskodni, nálam idősebbeknek utasításokat, tanácsokat adni... Brrr. Nem nekem való!

Mindennek a tetejében még be is hívtak katonai kiképzésre.

Éppen tüdőgyulladással feküdtem a bel-osztályon, mikor jött a behívó. Természetesen mentesítettek akkor a bevonulás alól, de a hadsereg nem mondott le rólam, egy félév múlva újra behívtak.

Ekkor már nem volt mentség. Hiába mondtam, hogy kicsi gyermek, meg anyagi gondok, nem érdekelte a hadsereget. Temesvárra vittek, három hónapra. Feleség, meg kilenchnapos kisbaba otthon egy fizetésből, mert a kiképzés alatt nem járt a fizetés, hiszen zsoldot kaptunk, és két helyről nem származhat „jövedelem”. Ez a zsold, mint jövedelem – idézőjelben – nem tett ki többet havonta egy kiló sertéshús áránál (!). A kaszárnyában adtak emellett ugyebár, enni naponta háromszor, és egy csomag cigarettát két napra. Ki voltunk fizetve...

Fizikailag nem volt semmi baj a katonáskodással. Még híztam is két-három kilót. A rendszeres testmozgás és mennyiségileg, kalória szempontjából elegendő étkezés járult hozzá a súlygyarapodáshoz, és jó testi kondícióhoz. A baj a semmittevéssel volt, meg azzal, hogy mindent csak parancsra lehetett tenni.

Néha – hetente egyszer – hazatelefonálhattunk, és minden vasárnap kimehettünk a városba. Ezek tartották bennünk a lelket. Vasárnaponként az otthonról kapott kicsi pénzt persze a kocsmába vittük. Berúgni nem sikerült egyszer sem. Nem volt annyi pénzünk! Inkább tekeregtünk a városban, bámultuk az embereket, a nőket. Ismerkedni, nem ismerkedtünk. Nem volt annyi pénzünk! Tamás barátom, akit jóképű gyereknek tartottak, és az egyetemen sikerei voltak a medikáknál, megpróbált leszólítani egy csinos leányt a cukrászda előtt, de megkapta a magáét.

A lány megfricskázta az orrát, ezekkel a szavakkal kísérve a mozdulatot: „Nekem pénz kell, szépfiú, nem a kékszemed!”

Kacagott Tamás a kudarcon, és nem próbálkozott többet. Mi sem...

Így telegették a hetek kimenőtől kimenőig, és telefonhívástól telefonhívásig. Akkor omlott össze a kártyavár, amikor a telefonkagylóban meghallottam a kicsi lányom gőgicsélését.

Azért mégis csak letelt a három hónap.

Otthon meglepetés várt a munkahelyemen.

- Most indul egy továbbképzés a fővárosban – fogadott az igazgató -, rád gondoltunk, hogy végezd el. Közegészségtan és csak hat hónap. Szakorvos leszel, miután befejezed. Nyersz három évet, mert ennyi máskülönben a szakosodás ideje.

- Köszönöm! Megbeszélem otthon.

- Reggelre kell a válasz! Ha te nem mész, majd megy más, úgyhogy ne sokat teketóriázz!

Mondom délután a feleségemnek. Láttam rajta, nem nagyon lelkes, de hát az én bőrömre megy a dolog. „Jó lenne kihasználni,

a gyors előmenetel adta lehetőséget!” – morfondírozok félhangosan -. „De akkor egy életre bezáródik a lehetőség a gyógyító munka előtt...” Nem tudok dönteni. Éjszak is csak forgolódom, töröm a fejem, mi lenne a helyes, az ésszerű, a kedvemre való? Ott van még az a félév is távol a családtól. Reggelre döntöttem.

- Igazgató úr! – kezdtem másnap – Nem fogadom el az ajánlatot.

- Akkor mész ki falura! – válaszolta dühösen. – Úgyis az a párt utasítása, hogy minél több értelmiségi dolgozzon falun, vidéken. Mérnök, tanár, orvos. Meg kell javítani a vidék, a mezőgazdaság színvonalát. Ezt akarod?

- Megyek ki falura, körzetbe! – feleltem számára érthetetlen lelkesedéssel.

Amit nem sikerült elérnem kérvényekkel, kérelmekkel, azt tálcán hozta elém a sors. Két nap múlva már el is foglalhattam a helyemet Kóródszentmártonban. Az ottani kollega ment helyettem Bukarestbe.

Mit mondjak? Madarat lehetett volna velem fogatni, úgy örvendtem a lehetőségnek, hogy saját rendelőmben betegeket gyógyíthatok. Végül is ezért tanultam az egyetemen hat évig!

Azért nem ment olyan simán a kezdet, mint ahogy elképzeltem, pedig az eltelt év alatt gyakorolgattam, ahol lehetett a beteggel való kapcsolatot. Kijárogattam, *Fazekas Sanyi* barátom rendelőjébe, amikor délutános volt, és figyeltem mit, hogyan csinál. De ez mégsem volt igazi orvosi tevékenység. Csak a partvonalról figyeltem, mi történik a pályán.

Most pedig már ott is ül előttem az első paciens, mondja a panaszait, és én borzasztó zavarban vagyok. Nézek rá a járási főorvosra, aki elkísért az új munkahelyemre, most vajon mit kell tennem?

- Te, ennek mi a baja? – szaladt ki a számon a kérdés.

- Hát, vizsgáld meg! – válaszolta mosolyogva. Biztosan eszébe jutott az ő első napja a rendelőben.

Igen, ilyen egyszerű volt a dolog. Meg kellett vizsgálni a beteget. Azóta is itt cseng a fülemben ez a mondat. Nem elég a panaszáradat meghallgatása, nem elég a tízmillió lelet - meg kell vizsgálni a beteget!

Hamar berendezkedtem, és megismerkedtem az új környezettel. Egy hét múlva már jó viszonyba kerültem a református pappal, a román pópával, a néptanácselnökkel és a mezőgazdász mérnökkel. A pap még a szőszékről is üdvözölt, kihangsúlyozva, hogy egy a törekvésünk: ő a lelkeket, s én a testet gyógyítom. Azt az ígét pedig, amelyik szerint „nem csak kenyérrel él az ember, hanem Isten igéjével is”, úgy magyarázta, hogy bizony azért a kenyérről ne feledkezzünk meg. Hiába mondtam aztán este a kártyaasztalnál neki, hogy ne csináljon nekem reklámot, főleg ne ilyen egyértelműt, csak legyintett.

- Majd megtanulod a hálát jó szívvel fogadni.

A román pópa - alacsony, középkorú férfi - szívélyesen fogadott, mikor szerény hajlékában felkerestem. Atyámnak kellett szólítani. A felesége és az édesanyja is így szólította. Gyorsan kihasználta a jelenlétemet, és betegeskedő édesanyját a gondjaimra bízta. Áhítatos figyelemmel kíserte minden mozdulatomat, amíg vizsgáltam a nénit.

- Nagy csodálója vagyok a tudományodnak! - hízelt nekem, bár tudtam, hogy a hívei sokszor veszik igénybe ráolvasó gyakorlatát.

Hallottam a pacienseimtől, hogy mindenféle testi-lelki bajra van imádsága, sőt elemésztő rigmusa is. Miután már jobban összeemelegedtünk, rá is kérdeztem, igaz-e? Nem tagadta, s csak nevette megrökönyödésemet.

- Tudod, igény van rá, és ezt jobban megfizetik, mint az egyházadót - magyarázkodott.

A tanácselnökkel kissé nehezebben ment az ismerkedés. Fantáziátlan hivatalnok ember léte nehezen értette, miért nem járok gyűlésekre, meg délelőttönként, miért mindig csak a

rendelőben rostokolok, ahelyett, hogy átmennék hozzá egy-két pohár pálinkára. Ameddig a faluban dolgoztam, végig azzal gyötört, hogy cseréljük el a rendelő épületét a tanácséval. Hiába mondogattam, hogy azt a nép maga közadakozásból vásárolta, és nem én vagyok a tulajdonos, hanem az egész falu - így is van telekkönyvezve - nem tágitott. Végül a következő ciklusban más lett az elnök, s azt nem érdekelte a csere. Megmaradt a mai napig a helyén a rendelő.

Úgy osztottam be a munkámat, hogy esténként hazamehessek Dicsőbe, ha nem fárasztott ki nagyon a nap. A hétvégén azonban mindig otthon töltöttem. Nem mondom, nem volt egy leányálom korareggel a mínusz hús, huszonöt fokos téli hidegben kikutyagolni az állomásra. Jó másfél kilométert végig a városon.

Kint a falu kis állomásán a homokfutóval, vagy szánnal várt Antal bácsi a fogatos. Jól bebugyolált két pokrócba is, mégis megfagyott a fülem. Akkora lett, mint egy fél alma. Kacagták is a munkatársaim a rendelőben. Még meg se haragudhattam, hogy kikacagnak, mert valóban viccesen néztem ki. Akkor nem fájt, csak másnap, meg nyaranta, ha megsütötte a nap.

Délutánonként, esténként mindig igyekeztem, hogy elérjem otthon az esti fürdetést, hiszen ez az est fénypontja. Gyönyörűséges percek! Nagy hancúrozás, pancsolás közepette zajlott ez az esemény a jól befűtött szobában. A kislány egyik kedvenc szórakozása az volt, hogy belekapaszkodott a hajamba és úgy állt fel fekvő helyzetből. Nagyszerű tornamutatvány, még ha számomra kissé fájdalmas is. Mit számított ennyi kellemetlenség ahhoz az örömhöz képest, amit Csillának jelentett, ha sikerült!

Ahogy elmúlt a tél, s kitavaszkodott, kipróbáltam a falusi élet minden elérhető lehetőségét. Neveltem libákat, csirkéket, felástam a kert egy részét, ültettem gyümölcsfákat - szép kert tartozott a rendelőhöz, legalább egy hektárnyi. Lenyúlt a vége a Kis-Küküllő partjáig.

Kora reggelenként szívesen leszaladtam a folyóig a friss levegőn. Vidámabban kezdődött így a nap. Látom, ám, egy reggel, hogy a takarítónő, Mariska, meg a 7-8 év körüli kislánya a kerítés mentén szednek valamit.

- Csalán - válaszolták a kérdésekre - a zsenge, fiatal hajtásokból levest főzünk.

Közelebb lépve láttam, valóban a néhány centis lilás-rőt hajtásokat tépegették és gyűjtötték egy kis kosárába.

- Úgy kell elkészíteni, mint az öntött salátát. Hozok belőle, ha megfőtt, kóstolja meg! - ígérte.

Megkóstoltam és ízlett, sőt azóta bevonult háztartásunk tavaszi különlegességeinek sorába.

A szép idő beálltával kis családom kijött hozzám, a községbe. Tartozott a rendelőhöz konyha is rendes, jó főzőkályhával. Még edényeket is találtam a tálalószekrényben, meg minden konyhai kelléket. Falusi szülésházat akartunk ide berendezni, s ahhoz kellett mindez. Hogy nem valósult meg az elképzelés, nem rajtunk múlt. A község is akarta volna, a tanács is támogatta, a személyzet is meg lett volna. Hiszen három középfokú végzettségű káder dolgozott a körzetben: Lujza védőnő, Júlia-néni közegészségügyi, Ácsné bába (szülésznő), továbbá ott voltam én az orvos és Mariska a teljes munkaidős takarítónő. Megváltozott azonban az egészségügy megítélése magasabb szinten. Minden fejlesztést megvétőztak...

Közben a rendelő melletti orvosi szobát alakítottam át ideiglenesen lakószobának. Ideiglenesen, mert túl szűknek bizonyult, mikor kisgyerekektől beszállásoltuk oda magunkat. Annyi előnye azért csak volt, hogy bármikor beléphettem hozzájuk napközben is, ha kicsi időm adódott. Egyetlen ajtó választott el csupán.

Első reggelen még aludtak, mikor én már megkezdtem a rendelést. Éppen a panaszait sorolta egy hangos beszédű román bácsi, mikor

a két helyiség között kivágódott az ajtó, és megjelent egy pöttöm hálóinges leányka borzaszó dühös, felháborodott arccal.

- Ez az enyém apa! Az enyém! – kiáltotta.

- *Nu ți fie frică!* Ne félj kicsim – csitította a bácsi -, nem vesszük el a tátádat, ő a tied, csak beszélgetünk vele - és megsimogatta a kicsi buksi fejecskéjét.

Ettől a nem várt kedvességtől pillanat alatt megnyugodott a gyermek, de még oda szólt „Jó!” - és visszavonult a szobába.

*

(Kirila Jankó és a többiek)

Elzárt, elmaradott falvak vették körül a várost, abban az időben, amikor odakerültem városi járványtanász orvosnak. A rokonházasságok, és a mértéktelen italfogyasztás meghozta az eredményt. Bábahalmán – akkor 2000 lakost számlált – tömeges tifuszoltást végeztünk. Jöttek is a mozgósítottak: felnőttek, gyerekek tömegével. Érkezett egy sárga kendős anyuka két gyermekével. Kérdezem, hogy hívják a kisebbet?

- Kirila Jankó - jött a válasz.

Megkapta az oltást, és következett a nagyobb.

- Őt hogy hívják?

- Kirila Jankó.

- Őt is?

- Igen.

Nem nagyon értettem, miért. Azt mondta, mert szereti a Jankó nevet, az apját, nagyapját is így hívták.

- Hogy tudja megkülönböztetni őket akkor, ha ugyan az a nevük? - érdeklődtem.

- Az egyik a kicsi Jankó, másik a nagy - válaszolta, és még ő csodálkozott, hogy mit értetlenkedek.

Bábahalmáról mindig a sárga kendők jutnak eszembe. Senki sem viselt olyan sárga fejkendőt, mint az odavaló asszonyok. Meg lehetett őket ismerni messziről a város utcáin, a boltokban, a piacon.

Történt, hogy az ide nem rég kinevezett körorvost, Doru-t behívták gyalogsági kiképzésre, katonarvosi gyakorlatra. A kisbíró a következőképpen hirdetett, verve a dobot: „Aki beteg, vagy meg akar halni, menjen Szentmártonba, mert a doktor elvitték a katonák.”

Doru kollegámat, mikor megérkezett Bábahalma rendelőjébe nagy örömmel fogadta a személyzet. Különösen Mariska, a takarítónő örvendezett.

- Jaj, milyen fiatal a doktor úr, milyen szép ember. Este eljövök hozzád! Jó?

- Nem kell! – tiltakozott Doru ijedten.

- Miért? Azt hiszed, nem tudok? De bizony, és közben még visongok, kiabálok is! - A folytatásról hallgat a fáma.

Körzetem a várostól 30 kilométernyire feküdt. Fogorvos legközelebb a hatodik faluban volt, fogat húzatni hozzám jöttek a betegek. A patika a harmadik faluban, és az érzéstelenítő a sürgősségi szekrényből hamar kifogyott. Ha a paciensnek, vagy társának volt biciklije, jó óra alatt megjárhatta a gyógyszerterát. Ha nem volt türelme, kihúztam „vokálban”⁷. Segített a rendelővel szemben levő „vendéglátói egység”. A Félkarú volt a kocsmáros, szívesen szolgált érzéstelenítővel. Nem csupán a beceneve volt Félkarú, hanem valóban az volt, de a karja csonkjával olyan ügyesen fogta az üvegeket, mint egy zsonglőr. Egyik alkalommal olyan sikeres volt a Félkarú közreműködése, hogy miután kihúztam a beteg odvas fogát, akkor kérdezte meg kissé dadogva, hogy mikor kezdek már neki a foghúzásnak. Megjegyzem, hogy a legtöbb sürgősségi beavatkozást a foghúzás jelentette.

⁷ Vokálban - tréfás átvitt értelemben jajgatásban (v.ö. localban – helyi érzéstelenítésben)

A sürgősségről különben nagyon tág fogalmai voltak a lakosoknak. Egyik este nyolc óra körül bekopogtatott egy asszony, hogy adjak neki, illetve a férjének egy igazolást, hogy nem beteg. Magyarázom neki, hogy ez nem alkalmas időpont egy ilyen irat kiállítására. Csüggedten hallgatta, de amikor az okfejtésemben odaérek, hogy ez nem sürgősségi eset, felcsillan a szeme.

- De igen doktor úr, ez nagyon sürgős, mert az uram reggel be kell, hogy vigye a tanácshoz, állás ügyben.

Valóban sürgős!

A valódi sürgősség céljából hoztuk létre az úgynevezett sürgősségi gyógyszereszkényt. Ebben volt minden fajta gyógyszer, kötszer, hiszen a patika távolsága miatt a rendelőnk ellátmányára szorult a fejfájástól kezdve, a csalánkiütésig minden beteg. Ez egyrészt jó volt, de ha kijött Vijoli, a pénzügyi ellenőr bizony nem volt jó.

Ugye, mindent bejegyeztünk a forgalmi naplóba: kinek adtuk, miért adtuk, mit adtunk, hányat adtunk. De jött Vijoli úr – őt nem szólítottuk elvtársnak, mint ahogy az orvosokat sem – ellenőrizni a pénzügyi fegyelmet. Nagyhatalmú úr volt ő kelme, a testvére pénzügyminiszter. Mikor megjött, kínáltuk mindennel, ami szem-szájnak ingere. Kapott bort, pálinkát, kávé, ebédet, vacsorát. Sokáig maradt - napokig. Hiszen neki megérte.

Megszámolta tételesen az összes gyógyszert a szekrényben, megszámlalta a kiadottakat a naplóba. Sorról sorra, oldalról oldalra. A hiányt meg kellett fizetni, a pluszt ellenben ráterhelte a készletre. Az volt a szavajárása, mikor este végzett „Asztalra a bankót, öcsém!”

Fizettünk, és két-három hónapig nyugtunk volt tőle.

(Költözünk)

A vidéki élet nem volt ellenemre, de több akadálya is volt a végleges letelepedésnek. Lakás, iskola, állás a feleségemnek. Ezek képezték az itt maradás feltételeit, s mivel hiányoztak, körül néztem, mit lehetne változtatni. Dicsőszentmártonba nem akartam visszamenni, de nem is nagyon volt hova.

Felkerestem a közeli kisvárosban dolgozó évfolyamtársamat, aki úgy tudtam belgyógyász a helyi poliklinikán (rendelő intézetben), hátha volna valamilyen ötlete.

Kitörő örömmel fogadott, mivel éppen helyettesként ő látta el a körzetet, és alig várta, hogy valaki átvegye tőle, s mehessen vissza belgyógyásznak. Az előző körorvos, M. Miki bácsi áthelyeztette magát szülőfalujába: *Nyárádszeredába*.

Gyors ügyintézés következett és én már szeptembertől az új munkahelyemen voltam. Az igazságnak megfelelően el kell mondanom, hogy akkor ez a helyiség – Erdőszentgyörgy – még csak községi ranggal bírt, annak ellenére, hogy előbb 1950-ig járási, utána 1960-ig rajoni székhely volt és a Maros Magyar Autonóm Tartományhoz tartozott. 1968-ban lett községközpont, amikor

megszüntették Bözöd községet és hozzá csatolták Erdőszentgyörgyhöz. Ma már városi rangnak örvendhet.

Ennek az adminisztratív központi helyzetnek köszönhetően az ötvenes években kiemelkedő fejlődést mutatott. A mindenféle hivatalok mellett jelentős kulturális központtá nőtt. A kultúrotthon széleskörű tevékenységet folytatott, rendelkezett Régészeti Múzeummal, rádiósítási állomással, állandó amatőr néptánccsoporttal, kórussal, könyvtárral, összesen 8 tagú személyzettel. Az igazgató B. Jancsi lelkes hozzáértéssel irányította a művelődési-ház működést, és a múzeumot *Kusztos Endre* később országos hírű grafikus művész, aki a környék ásatásaival gazdagította az anyagot. Találtak ugyanis a határban bronzkori leletektől a római korig szép számmal tárgyakat. A rádiósítási központ a vezetékes rádiókon keresztül a legtávolabbi tanyákra, kicsi falvak szegény embereihez is eljuttatta az ország és a nagyvilág híreit. Persze mindennek propaganda célja volt, de mellette a napi kétszeri félórás saját adás alatt klasszikus értékeket is továbbítottak.

Mikor legelőször bementem ismerkedni, éppen N. Antal magyar szakos tanár olvasott be szépen hangsúlyozva egy Petőfi verset két hivatalos közlemény között. Később magam is bekapcsolódtam ebbe a munkába: egészségügyi tárgyú gyermekmeséket olvastam be.

Rövid időre még a frissen végzett *Visky Árpád*⁸ színművész is dolgozott a kultúrotthonban mielőtt szerződést kapott volna a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar színházhoz. (1986-ban a Securitate öngyilkosságba hajszolta a kiváló színészt, akit Latinovits Zoltán halála óta a legjobb magyar versmondóként emlegettek!)

A rajon 1960-as megszüntetésével gyökértelenné váltak a megvalósított kulturális értékek. Fokozatosan elsorvadtak az

⁸ *Visky Árpád (Székelyvécse, 1940 – Sepsiszentgyörgy, 1986. jan. 5.): romániai magyar színész*

intézmények. A múzeum anyagát széthordták, jutott belőle még Kolozsvárra is. Természetesen dák leletnek címkézve. A rádiósítási állomás csak a bukaresti rádió műsorát közvetítette, a helyi adások megszűntek. A személyzetet leépítették, a kórusvezetőt és a többi metodistát szélnek eresztették.

Szóval ide kerültem, és úgy éreztem akkor, ez a nekem való közeg. Az egészségügy messze fejlettebb volt a vártnál. Működött egy, az akkori időknek megfelelően felszerelt poliklinika (rendelőintézet); belgyógyászat, gyermekgyógyászat, fül-orr-gégészet, szemészet, nőgyógyászat, röntgen, klinikai laboratórium, szülészeti és újszülött osztály tartoztak hozzá, az agilis, kitűnő szervező és jó szakember *Köble Jocó* vezetésével. Az ő irányítása mellett ez az ágazat, nem hogy elszorvadt a fokozatos leépítések, megvonások hatására, hanem évről évre bővült, fejlődött. Lett belgyógyászati osztály, gyermekgyógyászati fektető. Egy időre még a kör is kapott valamilyen fektetőt, ahol a mandulaműtött betegeket helyezte el pár napra a fül-orr-gégész Sz. Bálint.

Zökkenőmentesen működött az orvosi ügyelet is – eleinte ingyenes-önkéntes alapon, később javadalmazva.

Csak éppen a megígért szolgálati lakást nem tudták számomra átadni. Miután Miki bácsi kiköltözött, a lakás egy ideig üresen állt, várva a következő körorvost, s hogy addig se legyen kihasználatlan, odaadták ideiglenesen a mentősofőr S. Attilának. Időközben a felesége egy fiúcskának adott életet, s így ahogy én megérkeztem, a lakást nem tudták átadni, az utcára mégse tehették ki a kisgyerekes családot, másik üres lakás pedig nem állt rendelkezésre.

A közös gond összehozott Attilával (egykorúak is voltunk), megbarátkoztunk, és együtt jártuk a hivatalokat, hogy oldódjon meg a lakáskérdés mindkettőnk kedvére. Először a néptanács elnökéhez mentünk, aki kíváncsian nézett ránk, vajon mit

akarhatunk mi ketten? Mikor megérette, hogy lakást kellene kiutalni, rövid tömörséggel válaszolt.

„Lakás, az nincs!” – majd álmódzva kitekintett az ablakon és felderült a képe. „De ott a templom. Költözzenek oda, mind a két család elfér!”

Megbántódva hagytuk ott a saját tréfáján kedélyesen heherésző potentátot. Hónapokig húzódott a lakásügy. Addig ingáztam – reggel korán érkeztem és késő délután mentem haza. Csak tavasszal sikerült Attila részére lakást találni. Egyik tanár a líceumból elköltözött és az ő lakását utalták ki a gépkocsivezetőnek.

Végre költöztünk!

Feleségem egyik unokatestvére, Sanyi, aki sofőr volt Dicsőben, költöztetett. Kemény „maffiózó” hírében állott, de jó gépkocsivezető! A rossz Küküllő menti úton baj nélkül felhozta a bútorokat és egyéb háztartási dolgainkat. Még egy pohár sem törött el. Mivel a törvénnyel is nem egyszer ellentétbe került, az édesanyja, Ágnes néni így panaszkodott: „látjátok, mennyit vertem, mégis hitvány ember lett belőle!” Akkor nyugodott csak meg, mikor Sanyi megnősült és komoly felelősségteljes családapa lett.

A lakást kitakarítottuk, és beköltöztünk. A nagyobb szobába került az ebédlőasztal, s még el sem volt minden rendezve, mikor a kicsi lányom körbe ugrálta, szaladgálta az asztalt, saját maga költötte dalocskáját énekelve:

„Nem megy el 'sapjám, itthon marad 'sapjám!”

Hazaérkeztem...

*

(Kóródszentmárton 1962)

Frissen végzett, kezdő orvosként egy évet töltöttem ebben a Kis-Küküllő menti faluban. Igazából ott tanultam meg az orvosi mesterséget. Teljesen magamra hagyottan kellett mindent megoldanom. A legközelebbi kórház mintegy 30 kilométernyire, fogorvos tizenöt, a gyógyszerár öt kilométernyire, a mentő nehezen elérhető, a telefon akkumulátorról működő kurbilis készülék, ami egy helyi központhoz kapcsolódik, és a telefonos kisasszony jóindulatára volt bízva, milyen hamar adja a kért számot. Sokszor azt is megengedte magának, hogy a beszélgetésekbe bele-bele hallgasson, vagy akár bele is szóljon. „Márpedig oda hamar ki kell menni, mert a tanácselnök testvére a beteg”! Hogy maradjak ez után tovább is udvarias, kedves a Mancikával? De muszáj volt, mert ha nem, akkor legközelebb csak óra múlva kapcsolja majd a mentőket! Ami pedig a belehallgatást illeti, nem voltak kétségeim, hogy kötelességből teszi. Utasításra.

Ilyen viszonyok között gyorsan kialakul a helyzet megoldó képessége az embernek.

Közben egyre-másra érkeztek a területi kórházból az ellenőrző szervek. Csoportosan jöttek, több szakma képviselői egyszerre:

gyermekgyógyász, belgyógyász, szülész-nőgyógyász. Na, nem segíteni jöttek, hanem a nyilvántartásokat, a naplókat, kartonokat (fisákat) ellenőrizni. Igaz, hogy ha megkértem a kollegákat, egy-egy problémás beteget szívesen megvizsgáltak. Önszorgalomból, barátságból. Velem soha nem voltak rosszindulatúak. Ha valamit rendben levőnek találtak, elismerték. Ha hibát észleltek, segítettek helyrehozni.

A Sanepid külön jött: oltásokat számolni, közegészségtani tevékenységet ellenőrizni, járványos megbetegedések körüli tennivalókban közreműködni. Mert voltak járványok: hastífusz, fertőző sárgaság, skarlát (vörheny), mumpsz.

A vörhenyjárvány éppen akkor tetőzött, amikor a faluba kerültem. Egy gyerek meg is halt a kórházban, veseelégtelenségben. Dicsőszentmártonban laktam akkor, onnan ingáztam (navétáztam) naponta. Annyi munkám volt, hogy minden nap késő estére értem haza. Kora reggel vissza. A járvány pedig szépen kezdett a leszálló ágba érni. Részben a védekezésnek, prevenciónak köszönhetően, de maga a járvány lezajlásának normális menete is hozzájárult a megbetegedések számának csökkenéséhez. Ekkor hívtak a rajoni (járási) pártbizottság előtt tartandó egészségügyi nagygyűlésre. Ott mindenkit jól megkritizáltak, leszidtak. Kit ezért, kit azért.

Reám is rám került a sor. Mondjam csak, hogy is van az a járvány? Magyaráztam a jelen helyzetet, a várható kimenetelt, a szövődményeket. Az egyik bizottsági tag megállított:

- Maga járványtani előadást, továbbképzést tart itt az elvtársaknak?
- Csak a tényeket... - próbáltam válaszolni.
- A tény az, hogy ingázik! Erre mi a válasza?
- Többet nem teszem - mondtam, mint egy jó gyerek.

Felragyogott az arca.

- Ezt vártam az elvtárstól!

Persze, ahogy a gyerekek sem tartják meg ígéreteiket, én is tovább ingáztam, de nem kötöttem senki orrára. Nem is az orromnak lett baja, hanem a fülemnek, mert, olyan hidegben kellett reggelenként az állomásra kikutyagolnom, hogy mindkét fülem megfagyott. Akkorára dagadt, mire a rendelőbe értem, mint a tenyerem, munkatársaim nem kis derűlségére.

A dicsőszentmártoni pártos elvtársak igazi kiskirályok voltak. Mikor a kinevezésemmel a kezemben munkára jelentkeztem, lakás nem volt. Nem hogy szolgálati, de albérlet sem volt az egész városban. Albérleti lakáshoz is csak a lakáshivatalon keresztül, a párt jóváhagyásával lehetett hozzájutni.

A lakáshivatalban hintáztak, hogy ekkor jöjjenek, akkor jöjjenek, ide menjek, oda menjek. Sorállás, igénylők tömege mindenütt. Eredmény semmi. Kihallgatást kértem a városi pártbizottság első titkárától. Fogadott is, de lakáskérésemre azt válaszolta, „vannak a városban az orvosoknál fontosabb káderek.” Megértettem. Nem voltam párttag.

Küküllősolymos (*Șoimuș*) volt az egyik csatolt falu – 1000 lakost számolt a hatvanas években, ma néhány százat, körülbelül négy kilométernyire fekszik Kőrödszentmártontól. Ősszel, télen tengelyig érő sár. Ha beteghez hívtak, szekérrel jöttek értem – legtöbbször éjszaka. Egy alkalommal szülőnőhöz kellett mennem. Nem aggódtam, mert a klinikán több szülésnél is asszisztáltam, sokszor engedték, hogy én vezessem le a szülést. Arra azonban még nem volt példa, hogy háznál végezzek ilyen emberpróbáló szakmai tevékenységet.

Mikor felzörgettek és mondták, miről van szó, szóltam a mentőállomásnak, de nem bíztattak, hogy időben odaérnek. Vettem a szülészeti táskát, és felültem a szekérre. Jól megdolgoztak a nagy sárban a lovak, mire odaérkeztünk a házhoz, egy földes, vertfalú házhoz. Vertfalú, azaz vesszőből font és sárral tapasztott falai voltak. Különös kellemetlen szagot, mert a tapasztáshoz lótrágyát használtak kötőanyagként.

A szülőasszony a nagyágyban feküdt, jajgatott. Megvizsgáltam, és a furcsa környezetben elveszítettem minden addigi magabiztosságamat. Mit lehet itt ilyen körülmények között tenni? Eszembe jutott Ludas Matyi, ahogy szétszalasztott mindenkit. Na, nem akartam én senkit sem megverni, de nagyon zavart, ahogy várakozóan ott állt az egész család. Várták, vajon az új doktor mit tesz?

Kezdtem utasításokat adni: forraljanak vizet, húzzák ki a szoba közepére a kanapét, terítsenek rá pokrócot, tiszta lepedőt, hozzanak fehér gyolcsot. Gumilepedő volt a táskámban. Egy asztalkára kiraktam mindent, ami már előkészítve a táskában volt. Az asszonyka megilletődve figyelte a sürgölődést. Átemeltettem a szülönőt az elkészített szülőágyra, és ebben a pillanatban megérkezett a mentő és a szakember, egy szülésznő, aki áttétette a mentőbe az asszonyt, én pedig indulhattam vissza.

(Másnap reggel megtudtam, hogy az asszonyka a kórházban gond nélkül megszült, és semmi szövődmény nem lépett fel.)

A tél elmúltával itt is megszépült a világ. A hosszabbodó nappalok, elűzték a téli esték szomorúságát. Az emberek megkezdték a munkát a mezőn, a kertekben. Engem is megfertőzött a tavaszi tennivalók láza: felástam a kertet a rendelő mögött, gyümölcsfákat ültettem, és majorságot - házi szárnyasokat - kezdtem nevelni. Vásároltam tíz sárgapihés kicsi pipét (kicsi libát), napos csibéket, két kismalacot. Városi fiú létemre, magával ragadott a vidéki élet.

Kutyát is szereztem. Egy kis fekete pulit. Legyen teljes a gazdaság. Nem volt a legjobb ötlet a kutya, mert ahogy nőtt, úgy kezdte a csirkéket kergetni. Egész nap a lépcső mellett heverészett lustán, a jövő-menő emberekkel nem törődve, de este, vagy hajnalba indult vadászni. A mi csirkéinket nem bántotta, mert este bezártuk és reggel falusi viszonylatban későn - hét, nyolc óra

körül – engedték ki. A szomszédok meg, ha be is zárták az aprójószágot, hajnalban ki is engedték.

Reggel aztán vagy egyik, vagy másik szomszéd megjelent a levadászott csirkével.

A legkellemetlenebb az volt, mikor a tanácselnök felesége is megjelent – szemben laktak.

- Doktor! – kopogtatott be – Ezt ajándékba hoztam – mutatta a megfojtott csirkét.

Igazából nem is haragudott, inkább múltatott a zavaromon. Tudta, hogy néhány gazdasszony behajtotta rajtam a csirkék árát. Végül a szomszéd faluba ajándékoztam el a pulit, a molnárnak. Ott a sok egér a gabona miatt, vadászhat kedvére.

A nyári szabadság idején a szomszéd körzet helyettesített, s a helyettesítést, amikor neki volt rá szüksége visszaadtam, de üresedés esetén szintén az volt a rend, hogy a szomszéd körzet adja az orvost.

Térkép szerint *Nagytereme* község körzete szomszédos Kóródszentmártonnal - térképen! Mert a valóságban óriási kerülővel lehet oda jutni. Mégis engem jelöltek ki helyettesnek, mert megüresedett a körzet. Egyszer megpróbáltam toronyiránt átmenni, de szinte lehetetlen volt a hegyek, völgyek, erdők miatt. Szekérrel, motorbiciklivel körbe kellett menni *Balavásár, Ákosfalva, Nyárádtő, Lukafalva* községeken keresztül. Huszonöt kilométer.

Egész nyáron odajártam helyettesíteni. Hetente egy alkalommal kellett átmenni. Természetesen ingyen. Nem volt szokásban a plusz munkát megfizetni. Ha anyagi hasznom nem is volt belőle, szellemiekben bőségesen megérte. Ott ismertem meg a Székelycsókán szolgálatot teljesítő református lelkészt: *Horváth Lóránd* író, költőt. Az akkor két éves kicsi lányomról verset is írt. Így kezdődött:

*„Csillog a neved Csilla
Villog, mint napban villa,*

*Cseng, mint tálban az arany,
Nevednek dallama van"*

És sokat mesélt saját meghurcoltatásáról.

Mi volt a bűne? Semmi. Nem akart informátor lenni. Ennyi elég volt, hogy meghurcolják, letartóztassák. Másfél évet ült...

Ennek ellenére, avagy éppen emiatt vidám, a jövőben bízó, végtelenül önzetlen jó barát volt. A napokban beszéltem róla egy fiatal ismerősömnek, és ahogy a nevét kimondtam, felcsillant a szeme: „Lóránd bácsiról van szó? Óh, jól ismerem!”

A szavakban levő melegség átjárta a szívemet...

*

(A felcser)

Általános orvosi praxist folytattam, s azt nyugdíjaztatásom után is fenntartom. Nem igaz, hogy ne lettek volna irigyeim, hisz' kinek nincsenek? Egy ilyen irigykedő akárki egy alkalommal felcsernek titulált. Nem vettem rossz néven, sőt humorosnak találtam ismerve saját személyemet, értékeimet, hovatartozásomat. Lévéń írogató ember, még meg is köszöntem az ötletet, amit majdan felhasználhatok az írásaimban.

Ízlelgettem egy darabig a szavakat, mintha egy finom falat lenne, de nem a számban ízlelgettem, hanem az elmémben. Addig-addig morzsolgattam, forgattam, amíg aztán felszínre bukkant egy név – egy román felcser neve: Sorin. Ez volt a neve.

Küküllő menti kis faluban dolgozott, s mint ahogy abban az időben gyakran megtörtént, a falunak nem volt orvosa. Hogyan is lett volna, külön csak neki, mikor a körzethez nyolc – igen nyolc – falu tartozott! Így minden egészséggel kapcsolatos dolog a felcser nyakába szakadt. Sorin barátunk ifjonti lelkesedéssel végezte a dolgát. Szakma iránti szeretettől, segíteni akarástól áthatva tette, amit tennie kellett – kicsi pénzért. Az anyagi tényező bizony a

pályaválasztásnál alig számított, hanem valami teljesen érthetetlen gerjedelem a hivatás iránt.

A körülmények, enyhén szólva primitívek voltak, de Sorin kezelt, kötözött, injekciózott, gyógyszert rendelt, s mikor hetente egyszer a körorvos ellátogatott a faluba, minden tettéről beszámolt, elmondta, hogy kinek, mi a baja, s ő mit ajánlott. Orvosa nagyon elégedetten vette tudomásul kifogásolhatatlan munkáját.

- Miért nem mentél az orvosira? – kérdezte gyakran a doktor.

- Szegény emberek a szüleim – válaszolta minden alkalommal.

Azt persze nem közölte, hogy azért szegények, mert mindenüket elvette a hatalom. Az asztalos műhelyt a gépekkel, szerszámokkal együtt, sőt még a kis gazdaságukból is kiforgatták, hiába vásárolt a kuporgatott pénzéből földet, hogy az majd öregségére eltartsa. Ilyen „múlttal” fel sem vették volna az egyetemre. „Osztályellenség” – bélyegezték meg.

Talán az otthonról hozott igényesség nyilvánult meg a munkájában, öltözködésében, viselkedésében, de mindig gondozottan jelent meg: tiszta ingben, kipucolt cipőben, frissen borotválva és mindenkivel türelmesen, kedves udvariassággal beszélt. Emiatt-e, vagy, mert vállas, atléta termetű volt, a falubeli lányok között nagy népszerűségnek örvendett.

Különösen a nemrég szülőfalujába özvegy édesanyját gyámolítandó hazatért tanító kisasszony szeretett volna közelebb kerülni hozzá. Minden alkalmat megragadott, hogy felkeresse létező és nem létező panaszaira kérve tanácsot, gyógyszert; máskor kérte, masszírozza meg a nyakát, mert „belé állt a görcs”. Ez utóbbit már nem vállalta a fiatalember, hanem elküldte az orvoshoz, aki az öt kilométernyire levő községközpontban rendelt. Lea – ez volt a tanítónő neve – el is ment, s vissza is jött. Boldogan kacagva lépett be Sorin munkahelyébe.

- Na, most megfogtalak, te legény! – kuncogott magában, majd bejelentkezett heti kétszeri injekció-beadásra, amit az orvos írt neki elő.

Teltmúlt az idő, s Lea rendszeren járt heti rendszerességgel injekciózásra délutánonként, ahogy a munkabeosztása engedte. Hogyhogy nem mindig akkor került rá sor, amikor Sorin volt szolgálatban.

Nem sok idő múlva a leányzó bejelentette, hogy áldott állapotban van!

Ki lehet az apa?

Jöttek a tanúk: a szomszédok, rokonok, ismerősök, hogy bizonyítsák aényt, hogy Lea heti rendszerességgel Sorin társaságában időzött kettesben (!)

Sorin váltig tagadta, hogy intim kapcsolatban lett volna a tanítónővel, de hiába, a bíróság Leának adott igazat. A fiatalember fellebbezését elutasították, mire ökelme gondolt egy merészet és nagyot, összeköltözött a tanítónővel, annak szülői házába. „Anyósa” nagy húhóval fogadta, az egész falu előtt dicsekedett, neki milyen derék veje van! Mire a kisfiú megszületett, esküvő nélkül is teljes jogú családtagnak nyilvánították a fiatalembert.

Találkozásaink alkalmával Sorin büszkén mutogatta a „fiát”, s közben nagyot kacshintott.

- Miért csinálod ezt? – kérdeztem bizalmasan.

- Látod, most van minden napra meleg ételem, fedél a fejem fölött, a megítélt gyermektartást az én kezembe számolja le a postás, és az asszonyok kényeztetnek.

Úgy látszott, minden rendbe jött Sorin körül, a falu is elfogadta a helyzetet. A fiatalember azonban látszólagos beletörődése ellenére alig vára, hogy szabadulhasson a kelepceből. A kisfiú két éves születésnapján került erre sor.

A gyertyafényes, romantikus vacsorát követő intim percek alatt Lea bevallotta Sorin biztatására, hogy ki a gyermek apja.

- A vallomást titokban magnóra vettem - mesélte Sorin -, és a felvételt elvittem másnap az ügyvédhez, aki diszkréten és hatásosan intézkedett, így visszanyertem a szabadságomat.
- Nem sajnálod otthagyni a „jó módot”?
- Csak a kis kölköt sajnálom. Nagyon a szívemhez nőtt. A szemem előtt nődögélt, láttam első lépteit, s nekem mondta először, hogy papa... - folytatta Sorin és egy könnycseppet törölt ki a szeméből.

(Megkísértésem története)

Rendelés után még maradtam, hogy valamit beszéljek meg az embereimmel, mikor egy ismeretlen fiatalember kopogtatott be hozzám.

- Szervusz, kollega! – nyújtotta a kezét – Emlékszel rám? Balázs vagyok, első éven együtt jártunk.

Igazából nem emlékeztem rá, de udvarias ember lévén nem akartam megsérteni.

- Persze, persze – bólogattam, és én is bemutatkoztam.

- Na, ne viccelj már! Nekem akarsz bemutatkozni?

- Mi megyünk is – szólt közbe a nővér.

- Jó, majd én zárok.

- És mi járatban erre, nálunk? – kérdeztem az állítólagos kollegát.

- Csak beugrottam, egy pohár hideg italra hozzád – válaszolta –, tudod erre jártam Szucsunál, az elnöknél.

- Ha így van – mondom –, gyere, üljünk ki a tornácra, és hozok a pincéből egy üveg bort.

Így is tettünk.

A rendelő egy régi, nagy falusi házban volt. Az elmúlt évben vettük közadakozásból. A főútra nézett, mögötte nagy kert gyümölcsfákkal, veteményes kerttel. Az oszlopos tornácon egy

kecskelábú asztal és két pad árválkodott. A dohányozni óhajtó várakozók ide szoktak kiülni még télvíz idején is.

Leszaladtam a pincébe, és egy palack küküllőmentivel tértem vissza. Híres borászatok voltak a Kis-Küküllő mentén. Szász gazdák telepítették, és gondozták a szőlőket. A pincemesterek is mindig közülük kerültek ki.

A vendégem a tornác fájára támaszkodva nézte az udvaron felhalmozott tűzifa hasábokat. Méterbe rakva álltak, hogy rendesen kiszáradjanak, mire szükség lesz rájuk.

Büszke voltam arra a húsz méter fára, mert magam termeltem ki, persze szakmabeli fakitermelők segítségével. Nem könnyű dolog az a fakitermelés!

Először persze engedélyt kell szerezni a hatóságtól, azután megbeszélni az erdősszel, hogy melyik erdőrészben, melyik parcellán lehet vágni, és melyik fák. Ekkor már lehet szervezni a csapatot.

Maga az erdész is jött segíteni, meg még négy fejszeforgató ügyes ember. Nem napszámért jöttek, hanem barátságból.

Korán reggel indultuk, három szekérrel. Enni, inni valót pakoltam bőségesen. Hosszú lesz a nap. Mentünk hegynek fel, völgynek le, de inkább fel. A lovak vidáman kocogtak az üres szekerekkel.

Órákba telt, amíg kiértünk a vág térre. Az erdész ment elől és mutatta a vágásra kijelölt fákat. Két „druzsbat” (still fűrész) is hoztak magukkal az emberek.

A fa kivágása úgy kezdődik, hogy a favágó először körbe járja a fát, szemügyre veszi a dőlését, görbületeit, a lombozat elhelyezkedését, majd a föld felett kicsivel a választott oldalon berója. Azaz harmadáig egy ék alakú vágást ejt rajta. Ezután a berovás ellenoldalán kissé lejtősen kezdi a törzset bevágni. Vigyázni kell, hogy a vágás iránya pontosan a berovás felé haladjon. A fűrészszel dolgozó ember lent kucorog a fa tövénél,

felette ketten úgy vállmagasságban nyomják a törzset. Inkább csak, hogy érezzék, minthogy döntsék.

Egyszer csak megreccsen a fa.

- Dől a faaa! – kiáltásra mindenki biztonságos helyre húzódik.

Jöhet a gallyazás: ki fűrészsel, ki fejszével állt neki megszabadítani az ágaktól a törzset. Öt nagy fa került kidöntésre.

Most jött el a lovak szerepének az ideje. Az erdész lovai voltak betanítva. Gazdájuk egy vastag láncsal az egyik ló után kötötte a legallyazott törzset, és szavakkal, kiáltásokkal irányította fentről az okos állatot, amíg az le nem ért az aljba, az út mellé. Következett a másik ló. Mikor az is leért, egyik munkás leoldotta a láncot, a lovak pedig gazdájuk szavára visszamentek a tetőre. Így jutott le az út mellé minden törzs.

A törzseket össze kellett vágni még, akkora darabokra, hogy a hosszú szekérre jól fel lehessen tenni. Otthon lesznek méteresre vágva.

Ez jutott hirtelen eszembe, ahogy megláttam a „kollegát” a tornác fáján könyökölni.

- Itt vagyok – tettem le az üveget az asztalra a két pohár mellé.

- Milyen bor? – érdeklődött.

- Meglátod! – válaszoltam – Előbb kóstold meg, aztán megmondom, mi féle.

- Ez igen! – cuppantott.

Tudtam én, hogy ízleni fog ez az édes kedvű, kicsit muskotályos bor. Zágorból kaptam. Akkor még működött a szőlészet. Ma már csak romok, és beomlott pincék emlékeztetnek a nemrég még országos hírű borászatra.

Ahogy ürültek a poharak, lett egyre zavarosabb Balázs barátom mondókája. Tanárainmról, professzoraimról beszélt mindenfélét össze. Honnan ismerte őket, ha csak az első évet járta ki?

Magam részéről ódzkodtam nagyon bele merülni a poharazgatásba. Mondhatnám, beálltam fal mellé, azaz nem ittam

ki a boromat, csak belenyalintottam, míg a másik poharát mindig tele töltöttem.

- A nőekkel, hogy állsz? – kezdett bizalmaskodni.

- Családom, gyermekem van a városban.

- Ez az, hogy a városban, te meg itt vagy egész héten. Ne mondd, hogy nem csavartad el a fejét egy csinos menyecskének!

- Nem.

- Ohó! Láttak ám az erdőben, meg az árva-tanya körül valakivel.

- Nem igaz! – háborodtam fel – Egy szó sem igaz! Ezt most találtad ki, és ...

- Jó, jó csak vicceltem – visszakozott Balázs, ha ugyan így hívják.

Kezdett egyre gyanúsabb lenni nekem az én vendégem.

A palack ki ürült, de nekem nem jött, hogy újabbat hozzak fel a pincéből. Látva az üresen álló üveget, ő akarta a következőt állni.

- Itt egy százas - kezdte –, küld át a kocsisodat a bodegába, hozzon egy üveg bort. Most én fizetek!

- Nem küldök én senkit - válaszoltam –, a kocsis nem cseléd, hogy küldözzessük!

- Akkor, megyek én! – ugrott fel.

- Ahogy akarod.

Jött is hamarosan vissza egy „*Murfatlar*” címkéjű üveggel. Folyt tovább a diskurzus, és újabb bizalmaskodással fordult felém:

- Hogy érzed itt magad, egy eldugott, sáros faluban?

- Hát... - bizonytalankodtam.

- Jó összeköttetések vannak - kezdte a puhítást –, és ha be akarsz kerülni a városba, csak szólj. Egy szavamba kerül.

- És én mit kell, hogy tegyek? Fizessek neked, vagy valaki másnak?

- Ugyan már! Aláírsz egy nyilatkozatot és kész.

- Mi lesz abban a nyilatkozatban? – kérdeztem gyanakodva.

- Az hogy velem néha elbeszélgetsz erről-arról, egyről, s másról, szomszédokról, kollegákról. Érted?

- Értem és nem akarok a városban dolgozni.

- Buta vagy!

És buta maradtam...

*

(Volt egyszer egy... Segesvár)

Hatvannyolcban vezették be a megyék rendszerét. Ezt úgy tették, hogy a magyar ajkú lakosság aránya sehol az országban ne haladja meg a negyven százalékot. Így kerültünk a segesvári területi kórházhoz.

Segesvár akkor még nagyrészt németajkú város volt. Az utcán, az üzletekben szászul beszéltek az emberek. Kedves, tiszta város, történelmi hagyományokkal, a várban középkort idéző szűk, meredek utcácskák, és a városházára felírva „RATHAUS”. Tarka világ volt, szászok, románok, magyarok éltek együtt. Heti vásárok alkalmával a Nagy-Küküllő völgyének székelő lakosai keveredtek a szász falvak népességével, a Küküllő-közi dombság románságával, valamint az Erzsébetvárosból feljövő örményekkel.

A kollegák elfogadtak, barátságosak voltak. Jó hangulatúak voltak az összejövetelek, gyűlések, bár szokatlan volt a zömében román kollegák latinos magatartása. Azt hiszem, örültek nekünk. Gyűlések után mindig beültek velünk valahova, egy kis kötetlen

beszélgetésre. Hamar megismertük egymást és tiszteltük egymás másságát.

Az igazgató főorvos *Maiores Romulus* volt, szülész-nőgyógyász. A mi erdőszentgyörgyi igazgatónk is szülész volt. Jól megértették egymást, bár a két egymástól sokban különböző munkahelyi körülmény, más hozzáállást követelt. Míg Segesváron a kórház jól felszerelt műtője, szakorvosokból álló csapata állt a szülész háta mögött, addig Erdőszentgyörgyön, ahogy mondani szoktuk „suhogó egyedül” volt, egyedül a tudásával, a több évtizedes szakmai tapasztalatával. Ezért eshetett meg, hogy amikor este elmentőztette a szülőnőt, a területi kórházban, fejcsóválva fogadták, „mi az a kollegának nincs kedve éjszaka szülést vezetni?”

Egy óra sem telt el olyan rosszul lett az asszony, hogy alig tudták a helyzetet uralni. Másnap azt kérdezte Maiores doktor: „Honnan tudad Jocókám, hogy baj lesz?” „Onnan, hogy évtizedek óta magamra vagyok utalva, töletek ötven kilométerre. Megérezem, ha baj van!”

Az orvosi rendelő egyik kisegítő személyzete, aki a fertőtlenítéseket végezte nyugdíjba ment, és kerestünk helyette valakit. Többek között jelentkezett egy lecsúszott pártaktivista is. Amióta onnan kikopott volt vasmunkás, pincér, juhász, most az egészségügynél próbálkozott. Ajánlkozott, hogy majd mindenfajta karbantartási munkát is elvégez, meg a lovat is gondozza, meg minden. Csakhogy nekem semmi bizalmam nem volt iránta, s mondtam is, hogy nem tudom alkalmazni. Erre ő: „elmegyek én az igazgatóhoz is Segesvárra, ha kell, és megmondom neki, hogyha ő major (őrnagy), akkor én kapitány vagyok!”

Ilyen okos ember volt ökelme!

Mentőállomás is működött a községben, ha döcögősen is, sok nehézséggel küzdve - benzin hiány, alkatrészpótlás, javítás -, de működött. Volt három-négy mentőkocsi, sofőrökkel és

betegkísérőkkel ellátva. Betegért, szülőnőért kimentek, a szakasszisztens kísérőt a körzet adta - bába, védőnő, körzeti nővér. Ki, ahogy sorra került. Előfordult, hogy a mentőben szült meg az asszony, és aki kísérte - legyen nővér, védőnő, vagy bába - levezte a szülést, és mindent rendbe téve érkezett be vele a kórházba.

Vadasd - egyike a nyolc falunak - határában, kicsi putriban lakott Róza. Nyolcadik gyermekét várta. Mikor eljött a szülés ideje, ment a mentő, hogy hozza be a szülészetre, mérgesen kifakadt: „Várjanak már! Nem látják, mi van? Éhesek a gyerekek. Meg kell, keverjem a puliszkát, mielőtt elmegyek. Várjanak!” Majdnem ott pottyantotta ki a gyereket, puliszkafőzés közben.

Éjszaka a portás volt a telefon mellett. Ő vette fel a hívásokat, ő riasztotta a mentőt, ha kellett. Egy este szüléshez kértek mentőt, a portás szólt a gépkocsivezetőnek, betegkísérőnek. Egy 15 kilométernyire levő faluba igyekeztek. *Kendre*. Két kis falú épült az évek folyamán egybe: Kis-kend és Nagy-kend, így maradt a név: Kend. Megérkezik a mentő, végigjárja a települést, kérdezi az éjjeli őr, a kocsmárost, beszél azokba a házakba, ahol világosság van. Szülőnő sehol. Dolguk végezetlenül visszamentek.

A telefon újra megszólalt: „Bözödről beszélek. Hallja kend? Jöjjenek már, mindjárt megszül az asszony.” Félórával azelőtt is ő telefonált, de az álmos portás csak annyi hallott meg, hogy „kend”.

Ebben az időben keresett fel *Málnási Géza* tanár úr. A gyomorrák elterjedését, járványtanát kutatta. Ehhez kérte több körzeti orvos segítségét. Sok kis eldugott székely faluba látogattunk el, az életkörülményeket, táplálkozási szokásokat vizsgálva. Az egyszerű emberek nagyon segítőkészek voltak mindenütt. Érdekes hangulatú megbeszélések alakultak ki. Tanítónál, iskolában, vagy kultúrházban összejött tizenöt, húsz család és egymás szájából véve át a szót, mondták el, hogyan élnek, mit esznek, isznak, az asszonyok hogyan készítik az ételt. Igazi csapat

munka alakult ki. „*Brainstorming*⁹”. Alig győztük lejegyezni a sok adatot, információt. Érdekes tudományos dolgozatok születtek. Előadásokat tartottunk a feldolgozott anyagból Iași-ban, Bukarestben, Székelyudvarhelyen, Marosvásárhelyen. Iași-ban egyik egyetemi tanár azt kérdezte Málnási Gézától, nem is nagyon gúnyosan, mikor kap Nobel-díjat?

Eredményeink bemutatására felkérést kaptunk a Magyar Onkológiai Társaságtól is. A Tudományos Akadémia székházában tartott konferenciára kaptunk meghívót. Tudott dolog, hogy turista útlevelet csak kétévenként adtak, így ez szóba se jöhetett. Málnási tanár úrral kihallgatást kértünk az útlevélosztály főnökétől. Nagyúr volt, de fogadott. Mutatjuk a meghívót, a programot, ahol ott szerepelt a nevünk, meg a dolgozat címe. Türelmesen meghallgatott és másnap kezünkben volt az útlevél. Ez volt szerdán, és szombaton már az előadás. Délután telefonáltam az igazgatónak Segesvárra, hogy kérek két nap szabadságot, s miért. Csütörtök este indultunk, szombaton előadás, vasárnap fogadás, hétfőn vissza. Kedden reggel a rendelőben azzal fogadnak, de jó hogy visszajöttem már, mert tegnap volt itt nagy baj! Jött a megyétől egy inspektor, meg valaki a minisztériumból és nagyon felháborodtak, mikor megtudták, hogy Budapesten vagyok tudományos gyűlésen előadni. Nem kértem engedélyt, hozzájárulást a megyei igazgatóságtól. Jól megleszek büntetve! Bementem hozzájuk és mondtam, hogy a közvetlen főnököm tudott róla. *Sasu Petre* volt a segesvári területi kórház igazgatója, Maior doktor után. Szó nélkül igazolt engem, s így a büntetés elmaradt. Azért kissé furcsállottam, hogy a nagyhatalmú rendőr az útlevélosztályról értette, miről van szó, de a megyei főorvos megsértődött, hogy az ő tudta nélkül tartottam külföldön tudományos előadást.

⁹ *brainstorming /ötletbörze/ - adott témában új, alternatív megoldási lehetőségek feltárására szolgáló módszer*

A tudományos rendezvényeken való gyakori szereplés, felvillantotta tudományos cím elnyerésének lehetőségét. A Kolozsvári Onkológiai Intézet igazgatójánál, *Ion Chiricuța* professzornál jelentkeztem a kandidátusi cím megszerzése érdekében. Elfogadott, de mire az anyagot összeszedtem és felkészültem a vizsgákra, közbeszólt a sors. Meghalt Chiricuța professzor is, és mentorom Málnási Géza is. Emléküket szívemben őrzöm.

*

(Ősszel érik a naspolya)

Egyik nap - valamikor a hatvanas években - behívtak a párbizottsághoz. Ez valamikor a hatvanas évek derekán történt. Ceausescu nemrég került hatalomra, és minden alkalmat megragadott ennek megerősítésére. Kicsitől nagyig mindenkit maga alá gyűrt. A párt élet-halál ura volt. Tőlem most azt akarták megtudakolni, hogy hogyan is volt az, amikor a nagyapám aktív tiszt volt az első világháború idején és még utána is.

Kérdeztem, mi a gond vele? Még negyvenháromban meghalt. Nem érte meg a „felszabadulást”, azaz a szovjet bevonulást.

Valamint azt is elmagyaráztam, hogy tizenkilenc után már nyugalomba vonultan felesküdt a román királynak.

Zavartan néztek egymásra az „elvtársak”. Nem tudták eldönteni, jó, vagy rossz dolog a királyra hivatkozni. Igaz, román király!

- Menjünk tovább! - javasolta egy kopasz férfi – Mi történt utána?
- Visszavonult a birtokára és gazdálkodott. – folytattam.
- Szóval birtokos volt?
- Nem sokáig, mert a bank a jelzálog miatt elárverezte a birtokot,

csak a lakóház maradt meg.

- Akkor miből élt? – faggattak tovább.

- Beköltözött Nagyváradra és a nyugdíjából élt.

- Honnan volt nyugdíja?

- A román államtól.

Ezen megint megrökönyödtek. Látva zavarukat, még megtoldottam egy adalékkal:

- Miután meghalt, nagymamám utána hadiözvegyi ellátmányt kapott.

- Hadiözvegyi?

- Igen, úgy mondják: IOVR. Kapta ameddig élt. Ötvenháromig.

- Hát, akkor ez így rendben van – motyogta csalódottan a bizottság elnöke.

Gondoltam, most megúsztam. Jó hogy nem érdekelte őket a tizenkilenc előtti időszak.

Nem mintha letagadni, vagy takargatni valóm lenne.

Nagypapám Montenegróban harcolt, és román fiút választott magának tisztiszolgául. „Az ezredes úr” halála után is még évtizedekig járt hozzánk. Úgy látszik, szerette a tisztjét, hogy még a családjához is így ragaszkodott. Érdekes történetet mesélt egyik alkalommal, mikor már nagyobbacska voltam és megértettem, amit mondani akart. Így mesélt Iuon: *„Egy gyors vizű hegyi folyó partján táboroztunk. A másik parton a montenegróiak. Álló háború alakult ki: egyik sem bírt a másikkal, és egyik sem tudott a folyón átkelni, felette hidat verni. Az ezredes úr elküldött felfele a folyón egy kisebb csoporttal, hogy éjszaka úsztassunk le rönköket. Ezeken mentünk át, és leptük meg az ellenséget. Megadták magukat egyetlen puskalövés nélkül. Papír nem volt egyik csapatnál sem, s így egy fehér lepedőre írták a megadás okmányát”.*

Ma is megvan ez úgynevezett „hadilobogó” fényképe.

Ezeket a dolgokat ezért mégsem akartam elmondani a pártos „elvtársaknak”.

Ki tudja miért?

Abban az évben, amikor ez a kikérdezés történt, ősszel még Luon – már nagyon öregén –, felkereste édesanyámat és egy kosárka finom, fanyar naspolyát hozott ajándékba.

Többet nem jött – biztosan elment felkeresni az ezredes urat...

*

(Nyári szünidő némi bonyodalommal)

Nem múltó emlékeket hagyott bennünk a kötelező katonai szolgálat ideje. Az egyetemet, főiskolát végzett fiatalokat rövidített gyalogsági kiképzésben részesítették. Már az egyetemi oktatás ideje alatt voltak úgynevezett „katonai napok”. Heti egyszer. Nyugdíjas katonagyógyszerész tartotta a *sürgősségi kezelések* elnevezésű előadásokat. A rokonszenves öregúr, lett légyen bármilyen betegségről szó, *piramidont* (amidopyrint - lázcsillapítót) javasolt.

El is neveztük Piramidon úrnak. Minden alkalommal, mikor sorolni kezdte egy adott kór gyógyszereit, kórusba kiáltottuk, hogy „és piramidon!” Erre elmosolyodott, bólintott és hozzá tette ő is, „és piramidon”. Látszott rajta, hogy elégedett a tanítványai tudásával.

A nyári szünidő egyik nagy elfoglaltságát a hathetes gyalogsági kiképzés képezte. A hadsereg is kikérte részét a nyári időtöltésünk megszervezéséből. Az elsőt Nagyváradon végeztük, a *Rulikovszki* úti kaszárnyában. A másodikat Temesváron, a Béga-csatorna partján.

A katonai tábort úgy rendezték el, hogy egyik oldalon voltak az oroszok kaszárnyái, másik oldalon a honi sorkatonaság egységei. A mi egységünk közöttük. Úgy szólítottak bennünket, „tanuló

elvtárs”. Ott voltak a medikusokon kívül a tanárok, a mérnökhallgatók, a színi akadémia növendékei.

Szigorú fegyelemre szorították az újoncokat: a fürdőbe, WC-be is csak kettős sorokban, parancsszóra mehettünk.

Igaz, az első alkalommal nevetségesben fulladt az esztelen fegyelem megkövetelése, amikor a hátsó sorokban vékony, magas hangon valaki felkiáltott:

- De nekem sürgős!

Egészséges humorral küzdve a „bunkósság” ellen, hamar eltelt az idő.

Végül azért az utolsó napot Gyuri barátommal fogdában töltöttük. Vacsora közben a lekváros grízben (brrr) találtam egy fél egeret, Gyuri pedig bevitte a konyhába azzal a felkiáltással, hogy „kérem a másik felét!”

Nagy ribillió lett belőle hirtelen, de a rövidet mégis ő húzta, mert mondván, hogy csúfot űzött a hadsereg élelmezéséből (!) - bezárták a karcserbe. A raktár alatti pincében alakították ki, rácsos ablaka az egy hátsó udvarra nézett. Az ablakán belestem, és láttam, hogy csak egy puszta vaságy van bent, se pokróc, se matrac. Persze a vacsora is elmaradt. Visszaosontam az étkezdébe, és elvettem négy, öt szelet kenyeret. Egy katona meglátott, kérdezi, mit akarok? Mondom, szeretnék egy szelet kenyeret kérni, mert még éhes vagyok. Adott és gyorsan elkergetett. A többi szelet a zubzonyom zsebében lapult.

Visszamentem a fogdához és beadtam az ablakon. A barátom egy pokrócot is kért, mert le se tudott feküdni az ágy vasrácsaira. A hálóból felpakoltam két pokrócot, és indultam, de az udvaron elkaptak.

Az ügyeletes tiszt elé vittek, és nem voltak boldogok, hogy pokrócot akartam a barátomnak vinni. Meg éppen nem vertek, de nagyon haragudtak. A tiszt arra ítelt, hogy menjek be én is a karcserbe a barátom mellé, ha már annyira a szívemen viselem a sorsát. Betessékeltek a fogda ajtaján.

- Gyuri kérdően nézett rám, hogy mi van?
- Hoztam a pokrócokat - mondtam.
 - Köszönöm, nagyon rendes vagy! – örvendezett.
 - De én is maradok – folytattam -, de végül is van pokrócod!
- Így kerültem én is fogdába - egy napra.

*

(Izgalmas órák, napok '89 decemberében)

Fertőző sárgasággal feküdt a Marosvásárhelyi Fertőző Klinikán a nagyfiam, Csaba 1989. december második felében. Váratlan megbetegedése aggodalommal töltött el, de aggodalomra adott okot az ország politikai helyzete is. Feszült volt a hangulat, zavargások, tüntetések, lövöldözések voltak Temesváron. Az államelnök meg elment Teheránba baráti látogatásra. Azt kívántuk, bár haza se jönné. Furcsa, nyugtalanító álmaim voltak. Hajnal felé úgy éreztem, része vagyok több millió emberi tudat közös vágyának. Döbbenetes „transzcendentális” érzés volt.

A zavargások más városokra is áterjedtek. Mikor bementünk Vásárhelyre, meglátogatni Csaba fiúkat a Klinikán, feltűnt, hogy milyen sűrűn járnak az autóbuszok. A megállóban alig három, négy ember várakozott, már jött is a következő járat. Így akadályozták meg, hogy nagyobb tömeg – „kritikus tömeg” – gyűljön össze. A tankaszárnya udvarán menetkész állapotban sorakoztak a tankok, harckocsik. Körülöttük szorgoskodott a kiszolgáló személyzet: töltötték az üzemanyagot, szedték le a ponyvát, hozták működő képes állapotba a járműveket. Jól láttuk sógornőm lakásának az ablakából.

A Klinikán kértem a főorvost, *Oprea* doktort, engedné haza a fiamat, jó kezekben lesz, hiszen orvos az apja! Örömmel engedte el, hiszen ő is aggódott a fennálló helyzet miatt a betegeiért, és szívesen engedte őket haza. Gondolta ez így biztonságosabb neki is, nekik is.

Az emberek lesték a híreket. A betegek is a rendelőben többet kérdezgették, hogy mi újság, mit tudunk – feltételezték, hogy náluk tájékozottabbak vagyunk – mint azt, hogy mi van az egészségükkel.

A testi bajok hátrébb szorultak a fontossági sorrendben.

Bukarestben is nőtt a feszültség, és amikor csütörtökön *Ceaușescu* nagyülést rendeztetett, és bejelentette, minden állampolgárnak ad száz lejt, betelt a pohár.

A déli órákban, a rádióban bejelentették, hogy elfoglalták az adót, a TV-ben is megjelentek az új arcok, s ekkor azt hittük új világ kezdődik.

Az első pillanatokban úgy éreztük, ez a csoda. Egész délelőtt a rádió mellett ült valaki a munkatársak közül felváltva, és időnként bejelentette, mit hallott Bukarestből. Izgalmasan vánszorogtak az órák, a percek. Délben hallom, amint megszakad a közvetítés néhány másodpercre, és zavaros hangok hallatszanak, majd lihegve bejeleni valaki: *cu ajutorul lui Dumnezeu și aici am ajuns*” azaz „*Isten segítségével ide is megérkeztünk.*”

Hihetetlen volt a kommunista románrádióból azt hallani, hogy Isten segítségével!

Ez volt az a pillanat, amikor megértettük, vége a diktatúrának. És milyen lelkesek voltunk!

Hogy hittünk egy elkövetkező jobb, a boldogabb világban!

Hát, még amikor pár perc múlva, a stúdióban megszólaltak a rádió magyar nyelvű munkatársai is!

Nem tartott azonban sokáig az örömmámor. Egy hét sem telt el a „megválasztott” elnök, kijelentette, „szeparatizmus” a magyarok részéről az anyanyelv használatának igénye...

Mikor a rádióban bejelentették '98. december 21-én, hogy elfoglalták az adót, és a TV-ben is megjelentek az új arcok, Szentgyörgyön is meglódultak a dolgok. A fiatalok egy csoportja elindult, és minden eddig érvényes jelképet, feliratot, képet eltávolított. Spontán gyűlésre került sor a kultúrházban, ahol megalakult egy ideiglenes szervező bizottság. Vegyesen magyarok, románok részvételével, vita nélkül.

A szervezők a falu központjába hívták a lakosokat, döntsenek a saját sorsukról.

A tér megtelt. Volt ott közel ezer ember. Soha még ennyi ember nem gyűlt össze a faluban egy helyen. Az üzletház lépcsője tetején levő nyílt területen álltak a szervezők, és egy előre elkészített névsorról olvasták azok neveit, akiket méltónak ítélték a község élére állítani.

A tömeg, ha egyet értett, tapsolt, éljenezett, de ha nem tetszett a jelölt tiltakozott, „nem kell”- t kiáltott. Körülbelül tizenöt különböző személyiség került fel az ideiglenes listára: tanárok, gazdálkodók, technikusok, mérnökök, papok. Ott szorongtak a lépcső tetején.

A tömeg egyszer csak – anélkül, hogy a szervezők említették volna – elkezdte skandálni a nevemet. Még a hideg is kirázott, de nem volt mit tenni. Mentem én is föl a lépcsőn, miközben „zúgott a tömeg”. Közben néztem, hol vannak a terroristák, mikor ugatnak fel a fegyverek. De semmi ilyesmi nem történt.

Átment egy temesvári rendszámú gépkocsi a téren, az emberek megállították. A gépkocsivezető rémülten kérdezte, hogy mi van? „Csak köszönetet akarunk mondani nektek.” És valaki átnyújtott neki egy csokor virágot.

Ez a gyűlés, vagy ami volt, ott a téren azért nem ment olyan simán. Az elutasítottak, a kifütyültek természetesen megsértődtek, mint például az iskola igazgatónője, vagy a volt néptanács-elnök, alelnökök, egyes intézményvezetők. Ennek

később következményei is lettek, fölösleges viták, a lelkeket mérgező vádaskodások.

A községházán ügyeletet tartottunk éjjel-nappal, ha ne adjisten valami történik, legyen kéznél a falu új elöljárósága. Ideiglenes vezetőnek, irányítónak egy fiatal román értelmiségit jelöltünk ki. A gyűlést követő reggelen felbőszült képű ember robogott be a tanácsterembe és kikérte magának, hogy magyar vezetőség áll a község élén. „Én például román vagyok” – szólalt meg e megbízott vezetőnk. „Mi a baj velem, bátyám?” „Semmi, semmi” – motyogta, s fejcsóválva kiment.

Amikor a bukaresti rádióban magyarul üdvözölték a hallgatókat, amikor Karácsonykor kiírták a TV képernyőjére, hogy „kellemes ünnepeket”, amikor az újság hasábjain a falvak, városok nevei magyarul is napvilágot láttak, kitártuk a szívünket az ország előtt, és úgy éreztük, végre itt itthon vagyunk.

De nem tartott sokáig a szabadság öröme.

Első gyanús jel volt egy máramarosi pópa gyűlölettől izzó fröcskölődése. Főleg az volt gyanús, hogy nem intették le. Amikor pedig az államelnök is kiejtette a száján a „szeparatizmus” szót, helyükre kerültek a dolgok. Szabad utat kapott a nyílt sovinizmus.

Nálunk is, és országszerte...

A délelőtti falugyűlésen az emberek, a nép egészséges, józan ítélete kizárta a falu életéből azokat, akik talpnyalói, kiszolgálói és kihasználói voltak a *Ceauşescu* rendszernek, és olyanokat vállasztott – negyven éve először – akik becsületesen végezték a dolgukat, nem törleszkedtek a hatalomhoz, és segítettek ahol lehetett.

Délután megalakult a kijelöltekből az első szabad helyhatósági testület a helyi nemzeti tanács. Elnöke egy fiatal, talpraesett mérnök – román ember. Alelnökök: nyugdíjas magyar szakos tanár és a községi főorvos. A beválasztott papok felmentésüket kérték a tanácsban való részvétel alól, mivel tevékenységüket nem tartották összeegyeztethetőnek a politizálással (!).

Sok sürgős feladat várt az új testületre: megakadályozni a túlkapásokat, megvédeni a községet ivóvízzel ellátó kutat, felügyelni a közbiztonságra, hiszen a rendőrök lapítottak.

Az emberek haragudtak a rendőrökre – joggal. És keresték, hogy verjék meg őket – jobb esetben. Ezt meg kellett akadályozni.

Akkor még a forradalom tisztasága úgy követelte, hogy erőszakos cselekedetekre ne kerüljön sor – szerintünk. Ezért a rendőröknek lehetőséget teremtettünk, hogy titokban elhagyhassák a községet.

A forradalmi hangulat vadhajtása volt az a garázda csapat, amelyik a kocsmában kellő bátorságot gyűjtve elindult „igazságot tenni”. Mivel a rendőröket nem találták, a volt néptanács elnök lakására vonultak, ütemesen kiabálva a bukarestiek jelszavát. Ott azonban zárt kapu, és dühös kutya ugatás fogatta őket. Ez aztán újabb célok keresésére indította a „bátor” csapatot. Ha nem sikerült az elnököt megbüntetni, gyérünk az alelnökhöz!

A blokkban (tömbházban), a szomszédunkban lakott a néptanács gazdasági alelnöke. Görög katolikus hitű román asszony, módos gazdálkodó szülők sarja, férje tanítóember. Az asszony felelt a beszolgáltatásokért, a község gazdasági tevékenységéért.

Tudni kell, hogy minden vidéken élő család köteles volt havonta, évente bizonyos termények leszerződését, és beadását. Burgonyát, tojást, húst, terményeket. Ha a kirótt szerződéseknek nem tett eleget, a néptanács megtagadta a hivatalos ügyiratok kiállítását. A szövetkezeti üzletekben (a faluban más üzlet nem is volt) bizonyos árucikket csak akkor adtak, ha eleget tett a szerződési kötelezettségének. Például szőnyeget úgy tudtunk vásárolni, hogy a vásárban vettünk egy tehenet – nem vicc! – és leadtuk szerződésben, persze fele annyiért, mint amennyiért vettük. Az igazoló aktával ezután mehettünk szőnyeget venni. Mi falun élő értelmiségiek – tanárok, mérnökök, egészségügyiek – havonta tyúkot, tojást, krumplit kellett szerzödjünk. Megvettük a piacon,

hogy odaadhassuk. Munkatársainkkal például közösen vettünk egy disznót, és így teljesítettük a hús-kvótánkat (beadásunkat).

Ilyen, s ehhez hasonló feladatokkal, dolgokkal foglalkozott a kedves szomszédasszonyunk. A magánéletben nem volt semmi bajunk vele, sőt több mint jószomszédi viszonyban voltunk évtizedeken keresztül. Gyermekeink közel egykorúak, egymás ünnepeit tiszteltük, közösen ünnepeltünk, ha elutaztunk, egymásra bíztuk a lakást, a virágokat, a „háztájit”..

Őket jöttek megtámadni. A feleségem szaladt ki a bejárat ajtóhoz, hogy állítsa meg a feltűzelődött embereket. Ha bejönnek a házba, beláthatatlan következményei lehetnek. Mint a község védőnőjét tisztelet övezte, súlya volt a szavának, s megálltak látva ajtóban elszántan állni. Hallottam, amint mondják: „védő-néni, tessék félreállni!”

Pillanatokon belül magam is csatlakoztam az egyszemélyes véderőhöz. Rövidesen a szomszédban lakó számtan tanár is mellénk állt. Ott álltunk, velünk szemben az ittas, botokkal, fejszével hadonászó emberek. Voltak közöttük minden nációból, s munkástól mérnökig vegyesen.

Vezérük egy Tarzának becézett izompacsirta. Farkas szemet néztünk egymással. „Mi az? Pár órával ezelőtt a nevemet skandáltátok, most meg be akartok törni a házunkba?” - kérdeztem. „Csak az alelnökhöz akarunk bemenni, lássuk mennyit harácsolt össze!” - mondta a Tarzán nevezetű. „Küld haza a bandádat, és gyere be hozzánk beszélni.” - ajánlottam. Ráállott, és elküldte az embereket. Figyeltem, hogy milyen bizonytalanul mozognak, dülöngélnek, egyikük elesett, s a földön fekvé el is aludt.

Leültünk Tarzánnal a lépcsőre, hoztam neki egy pohár pálinkát - nem mintha hiányzott volna neki. Beszélgettünk. Kissé nehezen ment, mert csak a sajátját fújta, hogy ő az alelnöknővel akar beszélni. Hiába magyaráztam, hogy ha törvénytelenégeket

követett el, majd felelősségre vonjuk, elszámoltatjuk – de mindent törvényes keretek között. Mintha nem is hallotta volna...

Egyszer csak megszólalt a telefon, feleségem szólt, hogy egy ijedt női hang engem keres.

Sírós, ijedt hangon mondta, ő a telefonközpontból beszél, most értesítették *Balázsfalváról*, hogy terroristák jönnek a vonaton, és Erdőszentgyörgy a céljuk. Fel akarják robbantani a hőerőművet. „Egyedül vagyok a központban, nagyon félek, tessék segíteni!” - könyörgött.

- Na, itt az alkalom - mondom a „barátomnak” -, milyen bátor vagy. Jönnek a terroristák, menjünk elébük az állomásra.

Azonnal felugrott, és indultunk. Úgy ahogy voltam: házikabátban, papucsban. Feleségem utánam, meg még egy, két szomszéd, s a számtantanár. Útközben nőtt a csapat. Gyermekeim az ablakból kiabáltak, „gyertek vissza, lelőnek!” De mi mentünk, fegyvertelenül, nagy lelkesedéssel, tenni akarással telve.

A postafőnököt odaküldtük a telefonközponthoz, vigyázzon rá, meg a telefon kezelőre. Többiek mentünk az állomásra a terroristák ellen. Megjött a vonat. Este tíz óra volt. Láttuk, fekete ruhás idegenek, szállnak le. Kik ezek?

A másnapi temetésre érkezett gyászoló rokonok, munkatársak. Jó, hogy az állomásfőnök felismerte egyiküket.

A terroristákat állítólag közben lekapcsolták Dicsőszentmártonban. Valóban a hőerőmű ellen indultak. A térképen tudni illik, úgy szerepel, hogy erdőszentgyörgyi hőerőmű. A valóságban ez *Gyulakután* van, a szomszéd faluban, mert amikor építették, a szentgyörgyi nagy gazdák, a mérnököket „meggyőzték”, hogy ne az ő földjükre építsék, hanem a szomszéd falu határába.

Nem tudom mi pusztá kézzel, mit is tehettünk volna, ha megérkeznek azok a bizonyosok? Mivel nem jöttek, hazamentünk. Közben le is csillapodtunk, lehűltünk, az eső is eleredt. Elmúlt a „tenni akarás pszichózisa”.

Nem vártunk hálát a szomszédától a kiállításunkért, de mikor beállott a *Vatra* nevű ultrasovén, magyarellenes pártba, elégünk lett.

A napokban, mikor otthon játunk, kérdezte egy régi ismerősöm húsz év körüli legényfia, „*Osztán, mét teccettek elmenni?*” Mondtam neki, „mert összevesztem a szomszéddal.” S így is igaz! Ha akkor az én *dascāl* (tanító) barátom nem áll be pont oda, ahova beállt, akkor el nem mozdulok onnan, ahol különben olyan nagyon megbecsültek!

*

(Postás Mimi visszatér)

A régi házban, a régi lakásban egyszer csak munkások jelentek meg egy intézkedő emberke vezetésével. Ismeretlen volt a falu előtt ez az ember, vagy „emberke”, ahogy máris elkeresztelték a helybeliek. Alacsony természetével szolgált rá a névre, meg tar koponyájával, s dús szemöldökével. Akár egy kerti törpe – szóval „emberke”! Jött, ment, intézkedett, s a munkások hallgattak a szavára. Kidobták a régi parkettát, a fürdőszobai, meg konyhai kagylókat, csapokat. Újakat raktak. A falakat is vakolatig lepucolták, s szépen le glettették, s úgy festették újra. Az ajtók, ablakok is hasonló sorsra jutottak. Nem kétnapos munka volt – hónapokig dolgoztak, de az eredmény minden várakozást felül múlt. Nem lehetett a régi házra ráismerni. Nem csak belül, hanem kívül is megújult. Szép pasztellszínt kapott a fal, és piros keretet az ablakok.

A falubeliek találgatták, mi lehet a célja a házzal Postás Miminek? Vajon el akarja adni, vagy visszaköltözik? Senki sem tudta a választ, még Emberke sem. Pedig naponta kérdezték. - Emberek, én sem tudok semmit! Értsék meg! – válaszolta, mikor kérdéseikkel nyaggatták esténként a fogadóban.

- De hát, maga neki dolgozik – lépett oda az egyik falusi, s tele poharat tett le Emberke elé.
 - Neki dolgozom, neki dolgozom! – dohogott. – Köszönöm az italt!
 - fordult az újabb asztaltársa felé bólogatva.
 - Mondjon már valamit! – biztatta a vendég leülve az asztalhoz.
 - Maguk többet tudnak róla, mint én. Maguk helybeliek! Engem csak megbíztak a felújítási munkálatokkal. Eljött a cégünkhöz a tulajdonos, elmondta, mit akar, és én vállaltam a megbízatást. A hölgynek pontos elképzelései voltak a felújításról, javításokról. El is jött velem ide egy nap, hogy megmutogassa pontosan, mit kell és hogyan elvégezni. Többet nem jött, csak küldi a kialkudott havi fizetni valót. Azt mondta, majd, amikor készen leszünk, lejön és átveszi a munkát. De rendesen dolgozzanak, ám – mondta –, mert nem hagyom magam akármilyen hitvány munkával becsapni!
 - Ez rávall Postás Mimire! – szólt az egyik vendég, aki odahúzta a székét Emberke mellé, nehogy a beszéd egyetlen szavát is elveszítse.
 - Hogy, hogy Postás Mimi? – lepődött meg a mester – Nem úgy hívják!
 - Tudjuk, hogy hívják, de mi már csak így nevezzük.
 - Figyelj ide, édes egy komám! – telepedett le az asztalhoz a patikus. – Bocsánat, szervusz – emelte fel a poharát –, azt hiszem, én vagyok az idősebb, engedd meg! – koccintott, s folytatta a kezdeti lendülettel választ sem várva – Bandi vagyok! Szóval, édes egy komám, ha meg akarsz tudni valamit Postás Mimiről, fordulj csak hozzám.
 - Proszit! – koccintotta Emberke is poharát a patikuséhoz, majd felemelve ráköszöntött mindenkire.
 - Szervusz, proszit! – hangzott a többiek részéről a tegeződés elfogadása.
 - Bandi bácsi, mondd el, amit tudsz erről a Mimiről! – kérte egy fiatalember, a társaság legfiatalabb tagja, Béni.
- A patikus nem kérette magát, hanem belefogott:

- Hát, tudd meg édes egy komám, hogy Mimi apja ügyvédnek tanult a család kívánságára. Gazdag birtokos famíliáról van szó, akiknek Dél-Erdélyben hatalmas birtokuk volt, és azért neveltették jogásznak a fiút, hogy védje, ha kell az érdekeiket. Ez a fiú pedig, Kálmán, beleszeretett a postamester lányába, a szép Emíliába. A család rettenetesen tiltotta, de ők dacoltak velük – ilyen a szerelem –, és ahogy Kálmán végzett, összeházasodtak. Nagy botrány lett belőle – a fiút az apja kitagadta, és ők el is költöztek a városba, ahol Kálmán egy nagy ipari vállalatnál jogtanácsos lett és Emília titkárnő egy iskolában. Közben azonban történt egy, s más a világban. Negyvennyolcban felszámolták a nagybirtokokat, és a birtokosokat kilakoltatták, kényszerlakhelyre telepítették. Kálmán szüleire is ez a sors várt. Egy este értük jöttek, teherautóra rakták őket több más sorstársukkal együtt. Egy félórát engedélyeztek, hogy személyi holmijukat összepakolják, ami nem lehetett több személyenként egy utazótáskánál.

- Jól emlékszem azokra az időkre – bólogatott Emberke.

- Apám is sokat mesélt róla – kotyogott közbe Béni -, az unokatestvére is így járt. Dolgozni vitték egy kollektív gazdaságba, ahol eleinte egy üres istállóban lakott még másik három családdal. Később fogadta be őket a faluból egy özvegyember, akinek nagyobb háza volt. Na, nem önként, hanem ráparancsoltak.

- Ők is pontosan így jártak. A sors fintora, hogy miután onnan megszabadultak, körülbelül egy év múlva, Kálmánhoz költöztek, mert vissza a saját házukba nem mehettek. Jól tudták, hogy ez nem jó megoldás, de nem volt mit tenni. Ráadásul éppen akkor szült Emília. Egy kislányt, aki az édesanyja nevét kapta, ebből lett Mimi, ahogy saját magát nevezte, amikor beszélni kezdett. Örökös feszült hangulat, elfojtott gyűlölködés uralkodott a házban. Kálmán édesapja mindent kifogásolt, bírált, semmivel nem volt megelégedve, morcoskodott, duzzogott. Nehéz, szinte lehetetlen volt a kedvében járni. Valami kibékíthetetlen gyűlölet élt benne az

egész világ ellen. Édesanyja pedig teljesen magába zárkózott, csak ült a hintaszékben, pokróccal betekert lábakkal, és napszám nem szólt senkihez, az ételt is oda kellett neki vinni. Mindig azon siráncozott, ha nagy néha mégis megszólalt, hogy mennyire méltatlan a helyzete, mit kénytelen eltűrni, öneki, aki Köpeczy lány, a híres Köpeczyek famíliájából!

- Kik azok a Köpeczyek? – kotnyeleskedett újra Béni.

- Régi erdélyi nemesi család, visszavezetik eredetüket az Árpád-házi királyokig, sokat forgolódtak a hatalom körül, egyik ősük még pohárnok, vagy mi is volt Zsigmond udvarában, s egy későbbi II. Rákóczi Ferenc mellett harcolt. De hagyjuk ezeket a régi dolgokat. Ki hoz még egy rundot, úgy kiszáradt a torkom a sok beszédől!

Ketten is ugrottak, csak folytassa a történetet minél hamarabb.

- Szóval – vette vissza a szót -, ilyen körülmények között nőtt fel Mimi. Ahogy nőtt, fejlődött az értelme, úgy vált számára egyre elviselhetetlenebb az otthoni légkör. Gimnazista korában beiratkozott minden szakkörre, iskolán kívüli tevékenységre, csak ne legyen otthon. Járt sportkörre, irodalmi önképzőkörre, matematikára, sőt filozófiakörre is. Tanárai örömmel fogadták szorgalmát, és mindenféle feladattal megbízták, amit örömmel el is vállalt. Így lett osztályfelelős, és szakköri vezető. Töretlenül haladt a hatalom fokozatain előre. Mikor utolsó évesek lettek őt választották az iskola KISz titkárává. A családtól annyira elidegenedett, hogy jóformán csak enni és aludni járt haza. A nagyszülők halála után sem változott a helyzet.

- Mondd, kedves barátom – szólalt meg Emberke -, honnan ismered te tulajdonképpen ilyen jól az én kedves megrendelőmet, ha meg nem sértelek?

- Nem sértsz meg, édes egy komám. Igazából jogos is a kérdésed. Megmondom: egy városban jártunk egyetemre, én a gyógyszerészetre, ő pedig a történelem-filozófia szakra. Miután végeztünk, eltűnt a szemem elől. Engem ide helyeztek

gyógyszerésznek, és nem találkoztam vele addig, amíg – úgy tíz évre rá – ide nem került. Férjhez ment egy leszerelt katonatiszthez, őt pedig kinevezték a néptanácshoz tisztviselőnek. A férje a katonai nyugdíja mellé kapott egy fél normát az iskolában. Állampolgársági ismereteket oktatott heti 15 órában. Mimi pedig rövidesen a községi pártbizottságnál a gazdasági ügyekért felelős másodtitkár lett. A párthű, megbízható káderek megbecsülésben részesültek, ugyebár! Innen már ti is ismeritek további történetet – ezzel felállt és búcsút vett a társaságtól, akik rövidesen szintén szedelőzködtek.

A javítási munkák véget értek, és Emberke búcsút mondani jött be újra a fogadóba. Alkalmi ismerőseit most is ott találta, s leült melléjük. A patikus sem hiányzott, aki nagy hanggal köszöntötte. - Gyere, édes egy komám, mondd, mi újság? Vége a munkának? Befejeztétek?

- Így van! Átadtam a megrendelőnek, és mindent rendben talált. Halljátok, nem könnyű fehérnép! Úgy meg bogarászott mindent, hogy csoda. Végig kopogtatta a csempét a fürdőben, fel van-e rendesen ragasztva, kipróbálta a csapokat, ellenőrizte a lefolyót. Még a falat is végig simította a tenyerével, hogy milyen a festés minősége.

- Ez, rávall! – jegyezte meg valaki. - Megtanulta a pártnál a kötözködést, a hibakeresést.

- Na, de nálam nem talált hibát! – jelentette ki büszkén Emberke.

- Apám mesélte – kezdte Béni -, hogy miket csinált, amíg hatalmon volt. Négyen voltunk testvérek és anyám tejet szegődött a szomszédától, aki teheneket tartott. Megbüntette a szomszédot, amiért a tejet nekünk adta, és nem a csarnokba vitte.

- Nekünk meg – kezdte egy másik – nem engedte, hogy kiadják a kenyér bont, mert nem adtuk be a kirótt mennyiségű tojást. Hiába mondta anyám, hogy már az ősz óta nincsenek is tyúkjaink.

- Gonosz asszony! – toldotta hozzá egy harmadik.

- Hagyjátok el, meghalt a férje, a nagyobbik fiát is elveszítette – jegyezte meg valaki.
- Szomorú! – enyhült meg iránta a hangulat.
- Azért nem kellett volna annyira nyúzni a népet!
- Urak, ez a búcsúpohár! – emelte magasba boros poharát Emberke
- Ha még lesz errefelé munkám, majd találkozunk.

Néhány nap múlva a falu arra ébredt, hogy nagy teherautó áll meg Mimi háza előtt, s hurcolkodnak befelé. Meglepődve vették tudomásul a szinte hihetetlen dolgot: Mimi beköltözött a rendben felújított házba itt ebben a faluban (!).

- Szégyellje magát! Micsoda tapintatlanság! Nincs bőr a képén? – ilyen, s ehhez hasonló megjegyzések repkedtek szerte a faluban, s az emberek még az utcán is elkerülték, átmentek a másik oldalra, ha megjelent.

A költözés és berendezkedés elfoglaltságai közepette sokáig nem vette észre a falubeliek irányába megnyilvánuló magatartását. Így történhetett meg, hogy vásárlás közben megszólította egyik régi ismerőst.

- Mondd, miért kerülnek engem az emberek?
- Nem bocsátják meg az „átkosban” betöltött szerepedet. Haragszanak rád az emberek!
- Rááám? Hiszen én csak jót akartam, és annyit tettem a faluért! A faluért, a faluért...

*

(Megbolydult a világ)

Megbolydult a világ a nyolcvanas évek végén. Európa egérőltetűnt az utolsó despota, de elszabadultak az indulatok. Az új hatalom pedig nem hogy csillapította volna, de szította is.

Akik eddig barátok, jó munkatársak voltak, azok közt nemzetiségi, vallási, pártállási viták alakultak ki.

De ki is tárgult a világ. Az országhatárok szinte fellazultak. A hétköznapi ember számára is átjárhatóvá váltak. Most nyílt először alkalom nyugatra utazni. Ha nem is ment egyszerűen a szükséges akták beszerzése, de meg volt a lehetőség rá.

Számomra is így termett mód Angliába utaznom, egy barátom meghívására. Nagy élményt jelentett átlépni, a két külön világot elválasztó határt.

Kellemes napokat töltöttem ott. Nekem akkor a legmeglepőbbnek a kivilágítás tűnt. Otthon a közvilágítást alig néhány utcai lámpa képviselte. Az üzletek kirakatai is sötétben ásítoztak, miután a nap lement. Itt pedig fényárban úsztak az utcák, villogtak a fényreklámok, csillogtak-villogtak a kirakatok,

halkan suhantak az autók. Nem győztem fényképezni, mutassam majd meg otthon, ha a szavaimnak nem hisznek.

Hat gyermekes családnál vendégeskedtem. Érdekesnek találtam, hogy az elemi oktatást az édesanyjuk vállalta magára - tanítónői képesítése volt. Csak vizsgát tenni mentek be az iskolába a gyerekek, az első négy osztályt otthon végezték. Engedte a helyi iskolarendszer.

Gyermekeit is otthon szülte. Orvos, szülésznő ott rendezték be a szülőszobát, és szülés után felváltva naponta kétszer látogatták az első néhány napban. Simán zajlottak le az események. Ha kellett volna, a férj autója a ház előtt állt bemelegített motorral attól a pillanattól kezdve, amint beindult a szülés, amíg az orvos azt nem mondta, minden rendben! Ekkor vitte csak be gépkocsiját a garázsba.

Ameddig ott tartózkodtam, végig látogattam a kórházakat, néhány háziorvosi rendelőt. Azon kívül, hogy sokkal jobb anyagi körülmények között éltek - a tíz éve praktizáló orvos kollegának szép saját házat sikerült építenie, teljes komforttal -, szakmailag egy csöppet sem álltak előttünk, legfeljebb technikailag. (Ott láttam először működő orvosi ultrahang készüléket.) Részt vettem néhányszor a rendelésen, és nagy elégtétellel állapítottam meg, hogy pont olyan precízen tudom én is a diagnosztikát és terápiát, ha nem jobban (!). Volt úgy, hogy a tanácsomat kikérték és el is fogadták!

Kellemes napokat töltöttem ott, de a kosztot nem tudtam megszokni. Anna, a háziasszony naponta kétszer tett meleg ételt az asztalra. Sajnos a nyers babcsira, a félig főtt krumpli és hasonlók nem az én gyomromnak valók voltak. Az indiai, bengáli fűszerek is mondhatnám, szokatlanok voltak. Hazavitelre rendeltünk egy adag enyhén fűszeres csirkét egyik este, de ennyi elég is volt!

Élményekkel gazdagodva tértem haza, és igyekeztem az ott tapasztaltak alapján berendezni a rendelőmet. Sikerült!

Itthon a község elöljárói közzé választott és alig tértem vissza, kiküldött testvérvárosi kapcsolat kiépítésére egy dunántúli városba.

Nem volt sikeres a kiküldetés, mivel előbb én nem tudtam kapcsolatba lépni a kiszemelt város elöljáróságával, majd a náluk történt változások akadályozták meg a megegyezést.

Mikor hazajöttem – március tizenkilencedike volt –, megdöbbenve láttam a város dúlt, felfordult utcáit. Egész nap úton voltunk, vámnál várakoztunk, így semmit nem tudtunk a napközben történetekről.

Az utcák, a Főtér tele volt eldobált botokkal, karókkal, itt-ott tüzek égtek, körülötte gyanús alakok ténferegtek.

A barátom szülei, aki útítársam volt, mondták el, mi történt.

A környező falvakról behozott lerészegített, drogokkal elkábított vidékieket ráuszították a békésen tüntető magyarokra, akik a magyarnyelvű iskolai oktatás megmaradásáért küzdöttek. Az eredmény egy gigantikus tömegverekedés lett. A „hodákiak” – egy Hodák nevű, Görgény-völgyi faluból jöttek elsősorban a támadók – felkészülve érkeztek: botokat, karókat, villát, kapát hoztak magukkal. Magukból kivetkőzve, gyilkos dühvel támadtak a tüntetőkre. Összesen tizenhárom autóbusz érkezett a városba. Minden magyar feliratot lecibáltak, összetörtek. „Magyar vért akarunk!” kiabálták, ahogy vonultak utcáról utcára, megrohamozták a RMDSZ székházát is. Ekkor sérült meg súlyosan Sütő András.

Egy szemtanú elmondta, hogy a beérkező buszokról olyan állapotban érkeztek az emberek, hogy alig hitt a szemének: tántorogtak, hadonásztak a botjaikkal, állatok módjára ott helyben végeztek szükségleteiket.

A rendőrség nem avatkozott közbe.

A város vezetői naivan arra kérték az államfőt, hogy jöjjön személyesen Marosvásárhelyre és tegyen igazságot. Persze hiába...

Végül, a városban lakó cigányok fékeztek meg a dühöngőket. Lett is bajuk belőle. Közülük hetet, csendháborítás és garázdaság bűnével bíróság elé állítottak, és el is ítélték.

A környékbeli székely falvakból is megindultak az emberek a várost megvédeni, de mire beértek volna már vége lett a „harcnak”.

Évek kellettek, hogy a sebek valamelyest behegedjenek, de teljesen nem...

Közben pedig, mindig voltak - és vannak -, aki feltépik a sebeket. Ez történt velünk is, amikor a legjobb szomszédunk családotól beállt a „Vatra” nevű ultranacionalista, magyarellenes pártba. Ez fejbevagott, letaglózott. Azt hittem összeomlik körülöttem a világ. Személyem elleni inzultusként éltem meg. Feleségemet még mélyebben, érzékenyebben érintette...

Nem sokat teketóriáztunk, hanem eldöntöttük, átköltözünk Magyarországra.

- Ha te azt mondod, hogy a helyed a Vatra-ban van, akkor az én helyem Magyarországon – mondta nejem a volt barátnőjének.

- De hát, ha ez téged bánt, akkor máris kilépek.

- Nincs miért kiállj, mert én többet át nem lépem a házad küszöbét, elmegyek, az első adandó alkalommal. Minél hamarabb.

Kivettem a munkahelyemen egy hét szabadságot és elutaztam Szegedre. Egy ismerősöm albérleti lakásába szállásoltam el magam és jelentkeztem a rendőrségen. Mivel Magyarországon születtem, néhány űrlap kitöltése után, még aznap megkaptam az ideiglenes személyi igazolványomat.

Nagy öröm volt számomra a tudat, hogy ez a fontos irat ott lapul a tárcámban...

Az OTP hirdető tábláján eladó lakások is szerepeltek. Összesen tíz. Barátom tanácsára beadtam a pályázatot a legolcsóbbra, teljes ár kifizetése mellett.

Elmentem a városi kórház igazgatóságra is, hogy munkahely után nézzek. Üres orvosi állás nem volt, de a feleségemnek, lévén védőnő, felajánlottak a városi gyermekkórházban egy lehetőséget.

Ezekkel a tarsolyomba mentem haza.

Otthon eladtunk mindent: házat, bútort, képeket és beültünk - az egész család - a Dáciába és megérkeztünk Szegedre.

A lakásvásárlási pályázatomat bár elfogadták, de az átadás nem ment olyan simán, mint ahogy gondoltuk. Félévet vett igénybe, mire beköltözhattünk. Addig albérletben laktunk egy üres panellakásban. Bútorunk nem volt, a földön aludtunk szivacsmatracon.

Úgyis jó volt. Lelkesen túrtuk a nélkülözést. Feleségem minimál bérrel dolgozott három műszakban a fertőzőkórház gyermek részlegén. Én készültem az elfogadó vizsgára. Csak akkor dolgozhatok, ha levizsgázom magyar egészségügyi szervezésből és jogból.

Volt időm tanulni.

Három gyermekünk jött velünk, mert a nővérük Bukarestben tanult, és ő csak szünidő idején jött át.

Reggel elvittem munkába a feleségemet, délután hazahoztam. Máskor délután vagy este vittem, ahogy a beosztása kívánta. Sokszor azonban inkább autóbusszal utazgatott. Olcsóbb volt a bérlet a benzinnél. Délelőttönként bevásároltam, elmentem a kórház könyvtárába anyagot keresni a tanuláshoz, meg ilyenek.

Néha átmentünk Szabadkára, Jugoszláviába (akkor még volt ilyen ország) benzinért, vagy a piacra. Ott olcsóbban tudtunk vásárolni, és forinttal is lehetett fizetni.

Egy hónapja laktunk még csak Szegeden, mikor megjelentek a gyermekeink barátai. Öten.

A nagyszobában aludtak - ők is a földön. Feleségem főzött egy nagy fazék bablevest, és azt ettük három napig, amíg a fiúk nálunk időztek. Reggelire tejet, meg zsíros kenyeret kaptak zöldpaprikával. Nagyon jól érezték magukat.

A nyár közepén, miután sikerrel lettem a magyar egészségügyi szervezésből a vizsgát, üzent értem a kórház igazgatója, hogy keressem fel állás ügyben a háziorvosi szolgálat vezetőjét. Megyek be hozzá az irodájába, és kiderült, hogy ő is Vásárhelyen végzett, felettem egy évvel (– dr. Csörgő Tibor –). Miután kellőképpen kiörvendztük magunkat a váratlan találkozásunk felett, elmondta a lehetőséget, amit számomra fel tudott ajánlani.

Állandó ügyeletesen alkalmazott, teljes munkaidőben, minimál bérért. Nagyon örültem ennek is. Bármit elfogadtam volna, hisz már jócskán megfogyatkozott az otthonról hozott tartalékunk.

Sikerült végül is beköltöznünk a saját lakásunkba. Be is rendeztük a használtbútor boltból vásárolt szép holland bútorokkal.

A gyerekek beiratkoztak az iskolába ősztől. A nagyfiúunk Pesten tanult tovább, a két kicsi pedig a lakástól ötpercnnyire levő kerületi iskolában. Kitűnő közösség volt úgy a tanárok, mint a diákok részéről. Fel sem merült, hogy áttelepültek vagyunk, ami a gyerekek beilleszkedését nagymértékben segítette. Idegen nyelvként angolt tanultak, ami szintén jó volt, mert már otthonról hozták a vonzalmat a nyelv iránt. Sok angolnyelven beszélő barátunk látogatott hozzánk az utóbbi pár évben.

Öcsi fiam, aki odahaza nagyon megkínlódott a románnyelv tanulásával, és még a magyar olvasás is gondot okozott – dyslexia? – hetek alatt megtanult angolul olvasni. Sőt folyékonyabban, mint az anyanyelvén!

Csaba Pesten nem szerette az iskolát. Valami műszaki iskola volt a *Telefunken*¹⁰ égisze alatt. Hétvégeken járt haza, jól lakni.

- Egész úton hazafelé – mesélte, mikor érte mentem az állomásra -, nagy tányér babgulyásról álmodoztam.

- Az vár otthon! – bíztattam. – Nagy füstölt csülökkel.

¹⁰¹⁰ - rádiós és televíziós technikával foglalkozó cég, *Telefunken* név alatt 1932-ben kezdték el a magyarországi rádiógyártást

Végig kínlódta az évet, de alig várta, hogy hazakerüljön. A következő évet már Püspökladányban kezdte, t. i. Karácsony előtt ideköltöztünk.

Ez a következőképpen zajlott:

Naponta böngészte az egész család a hirdetéseket, hol ürül háziiorvosi állás. Próbálkoztam Szolnokon, Vácon, de nem volt sikerem. Egyszer a szemembe ötlött a név: Püspökladány. De hiszen ez a szülőfalum, Derecske mellett található. Elküldtem a pályázatot, és azt válaszolták, hogy szeretnének személyesen látni.

Nyár volt és mi mentünk haza Erdőszentgyörgyre. Út közben megálltunk Püspökladányban. Bementem a Rendelő Intézet igazgatójához, úgy lezseren, ahogy nyári kirándulásra öltözik az ember. Az előszobában a titkárnő fogadott.

- Az igazgató úrhoz jött? - kérdezte, és választ sem várva folytatta - Jao! Be lehet menni hozzá.

Ez a hangsúly megdobogtatta a szívemet. Szülőfalumra emlékeztetett; elfogadtam az állást.

Elfogadni könnyebb volt, mint működtetni a praxist: nulla betegszámmal adta át az előző háziiorvos!

Azért végül is minden rendbe jött. Sőt! Ildikó lányunknak is sikerült Bukarestből átiratkoznia a Budapesti Közgazdasági Egyetemre.

*

(Falu a víz alatt)

Ha valaki manapság Erdőszentgyörgyre látogat, a helybeliek, mint különleges attrakciót említik a „tavat”. Néhány kilométerre a falutól – bocsánat a várostól – a Küsmöd-patakát hatalmas földgát zárja el. A gát mögött keletkezett a tó. Lehet a partján kirándulni, sátorozni, a tóban pecázni, csónakázni. És nagy mulatságokat rendezni. Senkit nem zavar.

Legfeljebb az árnyakat. A tó fenekén alvó falut. Péchi Simon késői híveinek emlékét. Egy, a világon egyedül álló kultúrtörténeti relikvia iszapba süllyedt temetőjét, a vízbe roskadt házakat, templomokat.

Háromszáz év viharjai, nyomora, üldöztetése nem tudta elpusztítani, és most víztükör borítja a helyet, ahol egymás mellett, egymásra utaltan éltek öt felekezet hívei. A gyakoribb családnevek is árulkodtak részben a hovatartozásról: Ács, Boros, Máthé, Lupuj, Farkas, Rózencz, Geréb, Bartha, Kovács, Szombatfalvi, Csupor, Györfi, Jakabfi, Kutasi, Lovász, Nagy, Papp, Tós, Sallós, Sükösd, Újfalvi, Volf, Zári (Isztujka, Máté, Balázs, Rostás, Demeter cigányok).

Tetten lehet érni a nevekben az ősi családok, a beköltözöttek és a felvett nevek eredetét. Külön érdekes a Lupuj és Farkas nevek viszonya. A Lupuj a román lup - lupu szóból ered, ami farkast

jelen. Ők behozott jobbágyok leszármazottjaik, római katolikusok, elmagyarosodott románok. A Farkas hasonló származásúak, de megőrizték ortodox hitüket, nevüket magyarosították. Bár az utóbbi időben Fărcaș-nak írják. A Rózencz, Lovász, Kovács, Csopor, Volf, Ács nevűek zsidók, a székely szombatosok leszármazottjai. A Geréb, Bartha, Szombatfalvi, Jakabfi, Újfalvi családok székely kisnemesek utódai. Református és unitárius hívek is voltak közöttük. a Bözödi parókia szórványaként folytatták hitéletüket.

Az egymás mellett élést a közös sors, a különállást a szokások, és az egyedi kultúra konzerválta.

Mikor Erdőszentgyörgyre kerültem, akkor ismertem meg a falut, s az embereket. Az ellátandó területhez tartozott. Később még házat is vettem ott. Akkor körülbelül 600 lakosa volt, és ebből volt 3, vagy 4 román (feleségek), 40 cigány, a többi magyar. Felekezeti megoszlás pedig így nézett ki: római katolikus: 300, unitárius 160, református: 90, izraelita: 40, ortodox: 10.

Az a negyven izraelita, tulajdonképpen zsidózó, vagy szombatos jelzővel illelhető. A XIX. század végén szerepeltek a nyilvántartásban száznál többen, például 1869-ben 137, 1890-ben 157 személyt jegyez a statisztika. Kicsiny magja egy négyszáz éve szárba szökkent hitnek. A reformáció megteremtette vallási türelem hozta létre, és a türelmetlenség sorvasztotta el.

A tordai országgyűlés 1568-ban kimondja szó szerint: *„...ne szidalmaztassék senki az religióért senkitől, ...és nem engedtetik meg az senkinek, hogy senkit fogsággal, avagy helyéből való priválással fenyegecssön az tanításért, mert a hit Istennek ajándéka, ez hallásból leszön, mely hallás Istennek igéje által vagyon.”*

Néhány évre rá a tiltások kereszt tűzébe kerültek a hitújítók. Bethlen Gábor fejedelem már így utasít: *„hogyha kik publice vagy privátim akár tanítók, akár egyéb rendek a recepta religiókon kívül való sectákban találtnak most és ennek utána is minden kedvezés nélkül büntetődjenek mind személyökben s mind javokban.”*

Ennek az lett a következménye, hogy azok a főurak, birtokosok, akik az új hit követőivé szegődtek, most visszatértek valamelyik hivatalos egyház kebelébe, legtöbbször a római katolikusba. Ilyenkor a hozzájuk tartozó falvak népe is követte urukat. Hiszen ő tartotta a papokat!

Az engedmények, majd a tiltások, üldöztetések zűrzavarában, hitüket megőrizve, Bözödújfalú szombatosai magukra maradtak. Átkeresztelkedni nem akartak, papot, prédikátort nem kaptak. Így is tovább gyakorolták makacsul hitüket, székely módra. Templomuk nem volt, otthon imádkoztak. Titokban. Színleg keresztények, de titokban szombatos hitüket gyakorolták. Péchi Simon imádságos könyvének másolatait használták. Kézzel írták a másolatokat. A kiegyezés utáni szabadabban fújó szelek alkalmat adtak, hogy szombatosságuk hivatalos formát kapjon, mint zsidó. A kultuszminiszter Eötvös József szabad utat adott. Ez sem ment könnyen, és mire évtizedek tapasztalatával gazdagodva nyíltan gyakorolhatták volna vallásukat, jött Hitler elmebajos terrorja. A katolikus plébános mentette meg őket a haláltáborból. Lóra ült, és belovagolt Marosvásárhelyre anyakönyvi kivonatokkal, levéltári bizonyítékokkal felszerelve, bizonyítandó székely, magyar eredetét a bözödújfalusiaknak.

És most még az emléküik is a víz alatt. Anyagi és szellemi téren egyaránt. A feledés iszapja is egyre vastagabb...

Én magam jól emlékszem minden utcára, házra. Ha lehunyom a szememet, megjelennek előttem a falu képei. Látom a nyolc ortodox számára épült templomot. Illetve épülőben levőt. A harmincas években kezdték építeni, de túl nagyra méretezték, és az anyagi források kimerültek. Mementóként állottak a falak, a félig felhúzott tornyok, a tető nélküli templomhajó. Szállóige lett belőle: a megesett leányra mondták a környéken, „úgy járt, mint a Bözödújfalú-i román templom, felcsinálták, s úgy hagyták.”

Látom a katolikus templomot is vasárnap reggel. Fekete kendős idősebb, tarka kendős fiatalabb asszonyok igyekeznek a

szentmisére, s az ajtó előtt megigazgatják kendőjüket, kabátjukat, hogy méltóképpen léphessenek be Isten házába.

Látom a kora reggel munkába sietőket. Szerszámaik a vállukon, kenyér, meg egyéb a tarisznyában, korondi korsóban ivóvíz. Vagy az autóbuszhoz menőket, akiket a közeli gyárak, műhelyek várnak.

Látom a tanító urat, a tanító nénivel együtt, ahogy az iskola kapujában várják az érkezőket, meg a zsibongó gyerekhadat, ahogy tódulnak befelé a két osztályterembe. Négy osztályos iskola, két tanteremmel. A gyerekek szorgalmára nincs panasz, a tanító házaspár értően terelgeti kis nyáját a tudás izgalmas magaslatai felé. Még a cigány gyermekek is szívesen járnak iskolába. A tanító úr aggódva kérdezi, hogy mi a baj, ha beteg van az osztályban. Emlékszem egy mozgássérült cigányfiúcskára, akit kerékpárral hoztak fel az iskolába minden reggel nagyobb testvérei. Ne maradjon el kortársaitól.

Látom télen a havas utakat, ahol lovas szánokkal hozzák a tűzre valót. Erdőre fáért télen kell menni, mert akkor lehet a fagyos földön könnyen a kitermelés helyét megközelíteni, és mert akkor ér rá a falusi ember. Ilyenkor szünetel a mezei munka. Kora reggel mennek ki az erdész által kijelölt területre. A kivágásra szánt fák is ki vannak jelölve. Csak azt szabad kívágni. Mást nem is lehet, mert az erdész sasszeme észreveszi. Nem is néz a földre, csak a fák koronáját figyeli. „Innen kivágtak egy fát, keresd csak meg a csonkját!” - szól a kísézőjének. Nincs előtte titok az erdőben.

Látom Volf Zsuzsa nénit, amint a beteg fiáért aggódva jön az orvosi szobába – Geréb tekintetes úréknál volt a tisztaszobában berendezve –, látom továbbá Lovász Pepi nénit, ahogy a díszes tálalóból kiveszi a teasüteményt, és az asztalra teszi, poharat vesz elő, és édes borral kínál: „kóser, most küldték a rokonok”.

Látom a kis falusi boltot, ahova az esti buszra várva behúzódtunk a szeles, havas idő elől. „Jöjjön – hívott félre a boltos bácsi – van egy kis vad pénzem, a feleségem nem tud róla, ígyunk

egy üveg sört.” (Végül is nem ittunk, mert megérkezett az autóbusz.) Az utódját is látom, aki követte a boltban, miután nyugdíjba ment. Tragikusan végezte az „utód”. Valami kis hiánya volt a boltban, és attól való félelmében, hogy felelősségre vonják, öngyilkos lett. A sors fintora, hogy a záró leltár alkalmával nem találtak semmilyen hiányt.

És látom a duzzadó vizet, az otthonukhoz az utolsóig ragaszkodó embereket, a házukat szomorú szemmel bontókat, az összeomló falakat... Emlékezem.

Aztán én is körbejárom a tavat, vallatva a megmaradt köveket, sövény maradványokat: itt ez lakott, ott az. A kút ott kinek is állt az udvarán? Mígnem egy gyerek hang visszarángat a jelenbe: „bácsi, adjon egy kis pénzt, csak pár lejt!” „Kié vagy?” „A Demeter Gizié.” Csecsemő volt még Gizi, amikor a falu eltűnt. A magasabb helyeken megmaradt néhány házat lakják a túlélők.

*

(Utazás vonaton és időben)

A vonat dübörögve robogott a dimbes-dombos tájon. A fapados, harmadosztályú fülkében fullasztó cigarettafüst gomolygott. Gondoltam, ha úgyis szívom mások füstjét, magam is rágyújtok. Ahogy a dóznit elővettem, a mellettem ülő fiatalember felé fordultam, aki nemrég szállt fel közénk, megértve mozdulatomat, levélgyufát vett elő mellényzsebéből.

- Köszönöm! – szóltam – Kristóf vagyok.
- Tamás – viszonzta a bemutatkozásomat.
- Te is a felvételire jössz? – érdeklődtem.
- Mint a többi – mutatott körbe nevetve.

Valóban, ahogy szétnéztem, mindenütt a padokon korombeli, mindkét nembeli ifjak ültek, s élénken, szinte felajzottan beszélgettek

- És azt tudod már, hogy a gége larinx és a torok pharinx?
- Az a garat!
- De nagy okos vagy!
- De gyerekek, nem latinból, hanem anatómiából kell majd teljesíteni.

- Azért nem árt latinul is tudni a kifejezéseket. Az orvosok mindig latin szavakat használnak.
- Majd ha orvos leszel, te is használhatsz, de addig csak szürke, mezei diák vagy!
- Ajj, bár már ott tartanánk! De most még diákok sem vagyunk. Mint a fenti párbeszéd is érzékelteti, a jelenlevők nagy többsége az orvosi egyetemre készült felvételezni. Jómagam is.
- Hű, ezek hogy tudnak! – sóhajtottam.
- Ne gondold! – szólalt meg a hátam mögött egy női hang – Csak nagyképűsködnek, hogy hitessék el saját magukkal, milyen okosok.
- Ezt meg honnan veszed? – kérdezte újdonsült barátom a hang tulajdonosától.
- Mindentudó pedagógus anyámtól. Különben Kati vagyok – nyújtott kezet.
- Tamás!
- Kristóf! – mutatkoztunk be szinte egyszerre.
- Szóval, az én anyám olyan mindet megmagyarázó, mindent megérteni akaró pszichológus. Már nem is merek az utóbbi időben neki semmit sem mondani, mert rögtön megmagyarázza. Azt hiszem rám is hatottak egy kicsit az örökös magyarázkodásai, mert látom ezek az okostojások kerülnek, elhúzódnak tőlem, s rám fogják, hogy ragadály vagyok, de ugye ti nem hiszitek ezt rólam. Csak egy kicsit többet beszélek. Nem igaz? Látom, nem vesztek részt az általános bölcsködési versenyben. Úgy ültök itt mélázva, pöfékeltek, mintha nem is tartoznátok ide.
- Figyeltem közben, vajon mikor vesz levegőt, mert én nem észleltem.
- Részemről – szakította félbe Tamás a szóáradatot – úgy áll a dolog, hogy borzasztóan be vagyok szá’, vagy no! Úgy érzem, nem tudok még egy épkezláb mondatot sem elmondani. Üres a fejem.
- Én is pont, így érzem – járultam hozzá a kétségek beismeréséhez.

A vonat lassított, majd megállt egy kisebb városban. Az ajtó kinyílt, és beáradt a friss éjszakai levegő kiszíppantva egy pillanat alatt a füstöt. Négy, vagy öt alak nyomult be a vagonba. Velünk nem törődve kártyázni kezdtek egyikük lapos táskáját használva asztalnak.

Az utazás fáradtsága lecsendesítette a társaságot, nem hallatszott más, mint a bemondások a kártyázók felől. „Tök az adu!” - vagy „Húsz!” „Hívd le!” - meg más hasonló szavak.

- Mikor érkezünk már meg? - sóhajtott a Kati és álomittasan a vállamra hajtotta fejét. Nem mertem mozdulni, ne ébresszem fel, ha már elaludt. Legalább ameddig alszik, nem beszél.

Hajnal felé értünk be az állomásra. Éppen akkor oltották le az utcai világítást, amint kiléptünk az állomás épületéből, s a sárgás műfényt felváltotta a türkizfényű derengés. Jött a kis piros autóbusz, és felgyurakodtunk, majd ki-kil szállt, ha szálláshelye közelébe érkezett. A végállomásig utaztam és a vonatbéli társaim közül csak Tamás tartott ki ideig.

- Errefelé laksz? - kérdeztem.

- Nem, de előbb jelentkezni akarok, mert úgyis csak délután lesznek otthon a rokonaim, akiknél lesz a szállásom.

- Nekem itt lakik a közelben a testvérem, nála fogok lakni. Gyere, kísérel el, iszunk egy kávé, s megyek én is beiratkozni.

Szinte így történt - a kávé után Tamás egyedül ment a dolgai után, én ugyanis maradtam, megvárni a testvéremet, aki telefonált, hogy hamarosan otthon lesz.

Tamással legközelebb a felvételi után találkoztam már, mint boldog elsőévessem. A nagy előadóterembe terelték be az összes elsőéves hallgatót - mindegyik karról. Ott szorongtak az általános kariak mellett a gyerekgyógyászok, a gyógyszerészek, sőt még a színművészetesek is itt voltak, ha jól emlékszem tizenöten. Köztük ült Tamás is. Úgy látszik, nem az Orvosi Egyetemre felvételizett - állapítottam meg nagy okosan.

A gyógyszerészek között pedig Kati.

Volt utastársaim, az „okostojások” közül, eggyel sem találkoztam az elkövetkező évek folyamán.

Az előadást a filozófia professzora tartotta, s témája a szocialista erkölcs volt.

Ettől kezdve a félév végéig minden héten, pénteken ilyen közös előadást tartottak.

„*A marxista filozófia alapjai*” - volt az előadás sorozat címe.

Más közös programunk is volt, mégpedig az úgynevezett „KK” nap, más szóval a katonai kiképzés napja. Ekkor elméleti oktatás folyt harcászatról, valamint gyakorlati kiképzés alapfogalmakból. A diákok – fiúk – nem vették komolyan az egészet, sokat tréfálkoztak, viccelődtek az oktatóik rovására. Egyszer az egyik színista, mikor az ágyú lövedékének röppályáját magyarázták, megkérdezte, hogy vajon ez mindig úgy történik? Mármint hogy egy ívet ír le a lövedék. Az előadó, egy kapitány bólogatott, s pálcával mutatta az ábrán, hogy a lövedék elhagyja az ágyúcsövet, halad a csúcspontig, ott egy meredek ívvel lefele irányul a becsapódás helyéig.

- Igen, mindig ez a röppálya útja – nyugtázta a véleményét.

- Az nagyon jó! Mert, ha be akarunk lőni egy akadály mögé, csak oldalra döntjük az ágyút, s belövünk oda. Igaz?

- Hááát... - bizonytalankodott a kapitány, és az ábrát nézegette, pálcájával a röppályát követve.

Olyan csönd lett a teremben, hogy a légyzümmögést is meg lehetett hallani. A hallgatók visszafojtott lélegzettel várták a választ.

- Lehet benne valami – mondta ki a szentenciát.

Erre kitört a röhögés. Verték a padot, dobogtak a padlón és röhögtek nyerítve a gyönyörűségtől. Az előadó csak nézett értetlenül.

- De kérem! De kérem! –ismételte és nem értette, mi történt.

Bejött a parancsnok és pillanat alatt rendet teremtett. Már annyit gyakorlatoztattak, hogy a parancsszavakra pontosan reagáltunk.

A parancsnok szavára hang nélkül elhagytuk a termet, s csak kint kacagták tovább egyesek az okos kapitányt.

Kifele menet, az utolsó diákot a parancsnok visszatartotta.

- Mondja, mi történt itt?
- Viccet mondott a kapitányunk.
- Mit mondott?
- Nem értettem, hátul ültem.

A parancsnok meglepődve nézett a diákra, aki állta a tekintetét. Pillanatnyi időre csönd ülte meg a termet. Se a kapitány, se a parancsnok, se a diák sem szólt, csak nézték egymást nem tudva, a másik mit gondol.

- Viiiigyázz! – kiáltotta el magát a parancsnok. – Tanuló, kifele indulj! Futólépés! Egy, kettő!

A diák ész nélkül kirohant.

- A tanuló nem adta ki magát – fordult a zavart kapitány felé. - Nyugodjon meg, majd később elmondja mi is történt! Lelépni!

Hogy ketten miként oldották meg ezt az ügyet, arról nem szól a fáma.

Az ilyen és hasonló közjátékok nem zavarták előhaladásunkat egyetemi tanulmányainkban, és több-kevesebb sikerrel mind letettük az államvizsgát, hogy elmerüljünk az élet sűrűjében.

Fenti ismerőseim későbbi sorsát sokáig figyelemmel kísértem. Kati a végzés után maradt az egyetemen gyakornoknak eleinte, s utóbb szépen haladt előre vagy fölfelé a ranglétrán. Professzorként ment nyugdíjba, közel ötven év oktatói munka után.

Tamás jónevű színész lett, s én mindig szívesen emlékeztem rá, hogy egy reggel együtt kávéztunk, mikor még nagyon a pályája elején járt. Karrierje csúcsán kinevezték színigazgatónak. Két évig vitte a társulatot egyik sikerről a másikra. Egyszerre azonban valakinek a lábára léphetett, mert az igazgatói székből egyenesen a börtönbe vitték.

A vád? - Párt és állam ellenes magatartás.

Népszerűsége a hatalom számára veszélyt jelenthetett. Ez elég volt ahhoz, hogy a securitate¹¹ körmei közzé kerüljön. Onnan pedig nehezen lehet kiszabadulni.

Tamás nem is szabadult. Miután a fekete autó elvitte, többet senki sem látta.

*

¹¹ securitate - a román kommunista diktatúra titkosszolgálata

(részlet Anyuka naplójából)

„Ott állt a piros tetős, kis ház a falu közepe táján. Most is magam előtt látom a kerek kutat az udvaron, a kapu mellett. Hátról a kertben ilyenkor húsvét táján már nyílnak a tulipánok. Rengeteg van. Sárgák, pirosok, tarkák. Zöltséges ágyás is van. Minden megterem, ami kell a mindennapokhoz.

Aztán a földieper! Micsoda gyönyörűség, amikor érik.

Csirkés udvar is tartozott a házhoz, meg kacsák, libák.

A kert alatt patak csordogált.

Emlékszel, kisfiam, amikor jött egy komoly hóolvadás és a semmi kis patak kiáradt. A küszöbig, a lépcsőig jött fel a víz, és a tulipánok mind vízben álltak. Csak a fejük látszott ki belőle.

A pincét is elöntötte a víz. Tönkre tette a pince levegőjét is. Többet nem forrt ki a bor se rendesen benne, se a zöltségek nem álltak el tavaszig. Még a sarvált káposzta sem lett olyan, mint máskor.

Ide s tova tíz éve lesz, hogy ideköltöztünk, hogy megvetted nekem ezt az aranyos ki házat. Nem is tudom, mi lett volna, kicsi fiam, ha nem hozol el. A napi teendőket egyre nehezebben tudtam ellátni. Az idült élelmiszerhiány miatt napról napra nehezebb lett a beszerzés. Reggel korán, már a hajnali órákban ki kellett menni sorba állni kenyérért, cukorért, húsért. Télen, nyáron, hóban, fagyban, esőben.

A tűzifa beszerzése kész tortúra számba ment. A fajegyre csak kétharmadért adtak fát – a pénzünkért (!) – és egyharmadra szemet kellett venni. És mindezt novemberben. Hamarabb, nyáron például, nem kezdik el az embereket kiszolgálni. A kellemetlen hideg őszi időben kimenni a fatelepre nagyon megviselt már az utóbbi időben. Fuvarost fogadni, dideregni, amíg felrakják a fát, szemet, hazáig kísérni a társzekeret, nehogy útközben valami kár érje a nehezen megszerzett fűtőanyagot. Nyolcvan évesen nem könnyű mindezt elvégezni.

No, de nem panaszkodni akarok, gyermekem, mert most jól vagyok, nincs gondom a beszerzésekkel, meleg van a lakásban. Jó meleg, nem tizennégy fok, mint azelőtt. Hiába vettem meg a kiutalt tüzelőt, soha sem lehetett rendesen kifűteni a lakást. Éjszaka zokniban, kesztyűben aludtam...

Ebédre sincs gondom. Minden délben hozza kicsi feleséged. Alig ülök le az asztalhoz, már jön is, hozza a meleg levest és valami főzeléket, húst. Pont úgy főz, mint én szoktam – én tanítottam (!) -, de néha különleges erdélyi, székely ízekkel is kedveskedik. Van úgy, hogy elfoglalt, és nem tud pontban, délben jönni, de én türelmesen megvárom az asztal mellett ülve.

Ebéd után kávéval kényeztetem magam. Van egy öreg csészém, kicsit csorba, de még az én édesanyám hozományából való. Mindig abból iszom a feketét. Egyet reggel, egyet délben. El sem mosom a csészét, csak a zaccot öblítem ki belőle, ha kell. Úgyis csak én használom. Bevallom, reggelenként egy kis ujjnyi szilvóriumot is megiszom. Beletöltöm a reggeli teámba. Azt

mondja a nagy fiam, hogy ennyi nem árt meg. Ő csak tudja: doktor.

Most befejezem, mert hallom, jön a főtisztelendő úr. Minden pénteken jön, és tart egy negyedórás elmélkedést. Elhozza az oltáriszentséget is. Van egy régi talpas, ezüstkerezzem. Leterítem a kisasztalt egy aszúros fehér terítővel, középre kerül a kereszt. Az imádság és áldozás után még beszélgetünk minden féléről. Mindennapos földi ügyekről. A tisztelendő úr az édesanyjáról szokott beszámolni, én a gyermekeimről, unokáimról.”

- Kisfiam, ne felejtsd el bezárni a kaput! – kiáltott utánam, mikor végezve a kerti munkával indultam hazafelé. Csak üldögélt a belső szobában, csendben, villanyt sem gyújtott. Előbb levele írt, vagy mit. Honnan tudta, hogy éppen most indulok?

*

Május első vasárnapján

- Anyuka!

Ezt a csokrot most ide teszem az asztalra.

Látod, még jól tudom, melyik a kedvenc virágod.

A vadvirágok: búzavirág, kankalin, harangvirág.

Nézd, az asztalon az a régi terítő van, amit születésnapomra hímeztél ki.

Van már több mint fél évszázada.

Hogy szerettél kézimunkázni!

Az alkotás öröme vezetett, és milyen csodálatos, színekben pompázó munkák kerültek ki a kezed alól!

Gondolatban most megsimogatom – mint annyiszor - fáradt hátadat.

Emlékszel, mikor azokon a régi májusi első vasárnapokon becsengettem hozzád a tarka csokorral?

A sarokból elővetted a tavaly készített meggy likőrt, s két kicsi, gyűszűnyi pohárkába töltöttél belőle.

– Töltsék még egyet? – kérdezted később.

– Majd jövőre! – szellemeskedtem.

S most már a kitudja hányadik csokrot is csak az asztalra teszem, és nem töltesz likőrt.

*

Ugyan az másképp

(krónikát írunk, emlékezünk)

Ha krónika, akkor történesek emlékezetének füzére.

Vérzivataros száz év¹² emlékei törnek fel tudatom mélyéből! – kezdett mesélni Ildikó a múltról, amit a családi emlékezet ma is őriz. - Elsorolni is hosszas, mi minden történt ezalatt a száz év alatt. Nem is tisztem ezt tenni. Megteszik a történészek. Én csak emlékeket gyűjtögetek. Mindennapi emlékeket, apró történeteket, mely velünk, a családdal, s a köröttünk élőkkel esett meg. Történeteket, melyeket felmenőimtől hallottam, vagy magam éltem meg.

Székelyföldön élő szüleim, nagyszülei és a többi közeli-, távoli rokonaim keményen megszenvedték szülőföldjük elcsatolását. Nagypám végig harcolta a Világháborút, ott volt Isonzónál, a piavei csatákban. Megsebesült, kitüntették és mikor hazajött, nem volt hazája! Elvették... A város minden sarkán a román trikolor lengedezett a szélben, a hivatalokban románul szóltak a belépőhöz, a sarki rendőr nem értette a magyar szót, ha valamiért hozzá fordultál...

A régi munkahelyén, a vasútállomáson forgalomirányító volt a háború előtt. Amint számba vette a családját, s otthonát, jelentkezett az állomásfőnöknél, hogy venné fel a munkát. Alig akartak szóba állni vele, mondván, amíg

¹² 1920. június 4-én 16:32-kor írták alá a trianoni békediktátumot

nincs meg a nyelvvizsgálója és nem esküdött fel a román királyra, addig pedig nincs mit keresnie a vasútnál!

Nehezen ment a román nyelv tanulása, hiszen az se volt, aki tanítsa. Goldstein, a fűszeres segítségével sikerült valamilyen alapszintű tudást szereznie. Zárás után, esténként a bolt hátsó szobájában egy asztali lámpa gyenge fényénél tanulta naponta egy órán át a nyelvet. Tankönyv, vagy más ilyesmi nem volt, s ezért az újságból kerestek egyszerűbb mondatokat, amit nagyapa megtanult kívülről.

Háborús élményei, s hazaérkezése örökös témája volt az esti beszélgetéseknek egész életében. Unokái többkevesebb érdeklődéssel hallgatták a szavait, de ha feltették a kérdést, hogy „hogyan is volt Doberdónál?” – belefogott a mesélésbe.

- Mit tudjátok ti, mi volt ott! Mit tudjátok, mi a géppuskarú, vagy az aknarú, mi a gránát sívítása! Úgy vijjog a gránát, mint a sas, és egyre erősebben, ahogy közeledik, s akkor, bum! Becsapódik, s körülötte csak pusztulás.

Mesélt, mesélt, s a történetei nyomán megelevenedtek a fronton harcoló, de sokszor éhező, fagyoskodó katonák, fejük felett az állandó veszély, a bombák, gránátok, nem beszélve a gyilkos rohamokról. A lövészárkokban töltött nehéz időkről, a társakról, akik mellette küszködtek, s azokról akiket találat ért és ott haltak meg a szemeláttára, de nem segíthetett. Beszélt apró örömeikről, egymásrautaltságukról, a bajtársiasságról. Végül a rettenetes csalódásról, a döbbenetről, hogy mikor véget ért a háború, és bár ők, akik egy végig helyt álltak, nem hátráltak, le kellett a fegyvert tenniük.

Megjegyzés: 1918. november 4-én, amikor a Monarchia számára véget ér az első világháború, az osztrák-magyar csapatok mindenhol az 1914-es határokon kívül álltak.¹³

Azt mondják, a történelem ismételi önmagát. Nálunk a családban minden esetre ez így van. Ugye, nagypapa megjárta a hadak útját, s mikor hazatért odalett a hazája, szülőföldje. Ugyan így járt a fia is huszonöt évvel később! Végig harcolta hazája védelmében a II. Világháborút, fogságba esett, megszenvedte a hadifogság minden nyomorát – az éhséget, a hideget, a járványokat. S mikor hazajött, mit talált? Elveszett családja, elveszett hazája!

Kicsi gyermek voltam, amikor hazajött, alig emlékszem rá, de szomorú szemei máig előttem vannak.

A száz év átdübörgött hazám felett, romba döntött hiteket, életeket és senki sem fogta meg a kezünket, egyedül hagytak bajunkban. A költő szavai jutnak szembe:

„Kicsi hűgunk, te drága!

Magadra hagytunk Tégedet ...

Keresztútján a művelt világnak

Magadra hagytunk Tégedet.”¹⁴

*

¹³ <https://honvedelem.hu/hatter/olasz-front-ahol-harom-es-fel-even-keresztul-aratott-a-halal/>

¹⁴ Ramón Cue S.J. (1914- 2001) mexikói költő verse

(Glória nem vállalja az egyetemet)

Híres, jó iskolák működtek a városban. A Református Kollégium, a Gimnázium, a Tanítóképző és a szakiskolák. Glória a Gimnáziumba járt, ami akkoriban Dr. Petru Groza nevét viselte. A hatalom román tanárokat rendelt a városba, hogy a román kultúrát terjesszék, oktassák az ifjúságot a párt és a kormány irányelvei szerint. Az iskolába három román tanárt hoztak, a földrajz, az irodalom és a kémia oktatására. A többi tárgyat magyarok tanítottak – román nyelven. Nem volt könnyű dolguk, hiszen a nyelvet is csak most kezdték tanulni, s hogy mégis sikerrel végig vittek minden évfolyamot szorgalmuknak és székely makacsságuknak köszönhető. Sikeresen elvégezte Glória is a gimnázium minden osztályát, s leérettségizett kötelező módon az állam nyelvén, azaz románul. Ezen maga is csodálkozott, hiszen nem tartozott a jó tanulók közé, eredményeit jó eszének köszönhetette, s nem a szorgalmának. Nem szeretett biflázni, magolni, inkább figyelt az órákon, s ami megragadott benne, abból

élt. Kedvenc költeményeit ellenben mindet tudta kívülről és gyakran mondogatta barátai társaságában. Olvasni nagyon szeretett. Erre nagymamája kapatta rá, aki szívesen olvasta úgy a klasszikus, mint a modern regényeket.

Nyílt, vidám természete sok barátot vonzott maga köré, de ő közelebbi barátságba csak azokkal lépett, aki őszinte, nyílt szívvel közeledtek felé. A hamisságot, kétszínűségét éppen úgy elutasította, mint a kényeskedést és a mesterkéeltséget. Vidám, minden csínyre kapható természete mögött érzékenység rejtőzött. Az emberi szenvedés mindig nagyon meghatotta, megrázta. Koldus előtt nem tudott úgy elmenni, hogy valamit ne nyújtson neki. Még kicsi leányka volt, mikor a házuk előtt meglátott egy szegény embert, gyorsan beszaladt és kent neki egy szelet zsíros kenyeret. Máskor a pékségből vett kenyeret adta oda az üzlet előtt tébláboló éhenkórász gyerekeknek. A bántásokat nehezen tűrte, ha igazságtalanság érte, könnyen sírva fakadt, a „jóindulatú” rokonok ezért hisztérikusnak nyilvánították.

Az iskola befejezése után egyetemre készült szülei biztatására. Előbb azonban elment egy évre dolgozni, teremtsen elő a tandíjra valót. Titkárnőként dolgozott, de nem erőltette meg magát a munkával, mondhatni, kellemesen telt az idő a hasonló korú munkatársakkal. Nem sok emléke maradt arról az időről, kivéve, hogy a rajztanár le szeretne volna festeni, de nem állt kötélnek.

- Tisztességes lány nem festeti le magát! – mondta ki a szentenciát az édesanyja is.

- Én sem akarom! – válaszolt Glória. – Eszembe sem jut, csak elmondtam neked, mert viccesnek találtam.

- Egyáltalán nem vicces!

- Jól van. Értettem!

Letelt a titkárnősködés éve, Glória felutazott Vásárhelyre, hogy felvételizni az orvosi egyetemre. A nagy elhatározásból azonban nem lett semmi.

Vásárhelyre érkezve először szállásról gondoskodott. Otthonról kapott címet és sikerült is beköltözni egy hónapos szobába az állomás közelében. Már lakott ott két leány, szintén felvételizők. Hamar barátságot kötöttek. A szobafoglalás után az egyetem felé vette az irányt - jelentkezni. Az autóbusz színültig telve indult az állomás elől, s ahogy ott szorongott középtájon, megszólította egy vele egykorú forma leány.

- Felvételire?

- Igen - válaszolta meglepődve.

- Már láttalak a távolságin. Én Szovátán¹⁵ szálltam fel. Nika vagyok, Veronika.

- Ria, Glória. Honnan találtad ki, hogy én is felvételiző vagyok?

- Láttam, ahogy szorongva gubbasztasz hátul.

A beszédes Veronika elszórakoztatta Glóriát a végállomásig, az egyetemig. Mindketten örvendtek, hogy összetalálkoztak, s így bátoríthattak egymást a nagy idegenben. Megilletődve kapaszkodtak fel a lépcsőkön, megcsodálták a botanikus kertnek beillő parkot és az impozáns épületet, a díszes kaput.

A portás a fülkéjéből figyelte az érkezőket. Már jól tudta, ahogy beléptek, hogy kit hova soroljon be. Aki lazán, egyedül, vagy társaival csevegve jön és szét se néz, legfeljebb a hirdetőtáblánál lassít, az diák, „egyetemi polgár”; aki bámészkodik, megnézi az oszlopokat, a szobrokat, a mennyezetet, az látogató; aki bizonytalanul lépeget és nem tudja eldönteni, oda menjen-e a portáshoz, vagy sem, az beiratkozni jön.

Glória és társnője ezen utolsó kategóriához tartoztak. A portás látva tanácsalanságukat, megelőzve a kérdést, mondta is:

- Beiratkozás a titkárságon, első emelet, a folyosón balra.

- Köszönjük - rebegték egyszerre.

A folyosón könnyen megtalálták titkárság nevű szobát, sokan ácsorogtak előtte, s araszos betűkkel fel is volt írva. Érdeklődésükre, hogy mi van, megtudták, hogy ötös

¹⁵ Szováta – fürdőváros Erdélyben

csoportonként lehet bemenni az irodába, beadni az iratokat. Glória nem lelkesedett a tömegért, se az elhangzó megjegyzésekért. Mindenki arról beszélt, milyen sokat tanult, milyen könyvekből, jegyzetekből.

- Hogy állsz a tanulással, Lici? – kérdezi egy szemüveges lány a társát.

- Ó, nagyon jól! Megtanultam már kívülről, szóról szóra a biológia könyvet. Még a tartalomjegyzéket is. És te?

- Én tanárhoz járok anatómiából és kémiából.

Glória megrémült ezektől a kijelentésektől, hiszen ő alig hogy egyszer olvasta el az ajánlott könyveket. „Hát, én itt labdába sem rúgok!” – gondolta, s kezdte nézni, miként szabadulhatna innen. Éppen hívták a következő ötös csoportot, és Veronika intett, menjenek be.

- Én nem! – határozott hirtelen Glória. – Te csak menj! – ezzel fordult és magához szorítva az iratokat tartalmazó dossziét leszaladt a lépcsőn. Egy lendülettel hazáig, azaz a szállásáig futott. Lihegve rontott be szobájukba. A társai, a két lány otthon volt, s éppen készülődött kimenni a városba.

- Mi a baj? Kerges a tatár? – kérdezték.

- Nem megyek felvételizni! Visszajöttem, megyek haza.

- Álljon meg a menet! Nem úgy van az! Tessék szépen sorjában mindent elmondani.

- Mind olyan okosok, mindent tudnak, rengeteget tanultak, még tanárhoz is jártak, és azt is mondták, hogy a java majd akkor jön, ha bekerül az ember. Tízezer annyit kell majd tanulni, mint most a felvételire. Nekem ez nem kell, megyek haza.

- Dehogyan mész! Gyere velünk a technikumba, a főiskolába. Oda készülünk éppen, beadni a papírokat. Gyere, gyere és egyet se búsulj!

Velük ment, és beiratkozott az Egészségügyi Technikumba, védőnői szakra. Otthon édesanyja nem fogadta kitörő örömmel ezt az elhatározását.

- Nem ezt beszéltük meg, de ha te ezt akarod, ám lásd a következményeit! Tőlem ne várj semmit, élj ott a városban, ahogy tudsz.

Megmutatta, hogy mégél abból a kis zsebpénzből, amit otthonról kap. Beköltözött a bentlakásba, és ebédjegyet kapott az iskolától. Jól is ment eleinte minden, indult a vidám diákélet. Annyi érdekes, szép, különös mindenféle található egy ilyen városban, s Glória alig tudott velük betelni. Legjobban a cipőbolt ragadtatta el. Mennyi szebbnél szebb modell! Ezeknek hogy lehetne ellenállni? Különösen egy magas sarkú fehér cipő hódította meg a szívét. De milyen sokba kerül, Uram atyám! A zsebpénze még a felére sem elég. Gondolt egy merészet és nagyot, eladta az ebédjegyét. Árából éppen kitelt a cipő. De micsoda cipő! Guban¹⁶!

Eszembe jut a régi mozi-reklám:

„Csinos nő mögött kimeredt szemmel lohol egy alak. A rendőr megállítja.

- Mi az? Ilyen csodát még nem látott?

- Biztos úr, az úgy volt kérem, nem a csípőt, a cipőt néztem! – majd átszellemülten hozzáteszi: – Guban!”

Az ebéd ugyan odalett, de megvan a gyönyörű, elegáns cipő! A megmaradt pénzéből nem futott többre, mint napi egy kifli, s egy pohár joghurt. Éhezett rendesen, de nem bánta, mert a cipő megérte. Néha édesapja meglátogatta, amikor dolga akadt a városban.

- Ebédeltél már, kislányom? – kérdezte.

- Igen. Persze! – válaszolta, nem árulva el semmi pénzért, hogy bizony nem evett ma még semmit.

¹⁶ Gubán Balázs által 1937-ben alapított és vezetett cipőgyár. Még Sophia Loren is kedvelte a Guban cipőket.

- Én ennék valamit. Itt a Tejcsárda, nagyon jó a túróspuliszkájuk. Gyere, tarts velem!

- Hát, jó! Csak azért, hogy ne egyél, Apus, egyedül.

Ennek ellenére három tányérral bekebelezett. Utána még egy adag vargabélest is. Szép teljesítmény ahhoz képest, hogy saját szavai szerint már ebédelt!

A vidám diákélet feledtette ezeket a kellemetlenségeket. Esténként a nagy közös hálóban, közkívánatra, énekelt társai örömeire.

- Glória énekelj! – és ő énekelt. Rengeteg sok dalt tudott. Nép- és műdalokat, divatos slágereket, operett betéteket. Mindet hálásan fogadták a szobatársai, s még a többi hálóból is átvőzögettek Glóriát hallgatni. Ez a jó élet nem tartott sokáig, mert a hatalom megvonta a bentlakáshoz¹⁷ való jogát. Azzal az indokkal, hogy édesapjának a plafon felett van a jövedelme. A szülők jövedelme alapján a helyet a bentlakásban, azok a diákok kaptak, akiknél ez az összeg nem haladt meg egy bizonyos határt, egy plafont. Glória édesapja fizetésemelést kapott jól végzett munkája után, és ezzel túllépte a határt.

Szobatársai nem engedték kiköltözni Glóriát. Akkor ki fog nekik énekelni? Ezért megegyeztek, hogy úgymint mindig hiányzik valaki és abba az ágyban aludhat Glória, és esténként énekelhet.

A „*Tűzpiros virág*” volt repertoárja legkedveltebb száma, de több mint száz dalt ismert. Egyszer versenyre kelt a primással, hogy ki tud több dalt - volt olyan, amit a primás nem tudott, de Glória igen...

Az iskolai feladatok nem terheltek meg nagyon. Otthonról hozott szokásához híven figyelt és jegyzetelt az előadásokon. Ez nagyjából elég volt ahhoz, hogy haladjon a tananyaggal. A jegyzetelés nagyon fontos és hasznos volt, tekintve, hogy tankönyvek nem léteztek, csak jegyzetek. Abból kellett tanulni. A jobban sikerülteket cserélgették egymás között és másolták szorgalmasan. Felkészült, jó tanárok oktatták a szakmát.

¹⁷ - kollégium

Megtanították nem csak az anatómiát, a betegségek tüneteit, a gyógyszertant, járványtant, csecsemőgyógyászatot, hanem a viselkedést, az emberekkel való kapcsolat csínját-bínját és fontosságát. Életre szóló tanítás volt!

Az iskolai évek hamar elteltek, és máris ott álltak a kihelyezés kapujában. Magyar végzősök nem reménykedhettek erdélyi munkahelyben.

Sokáig tartott az út, vonaton Iași¹⁸ városáig. Ide szólt a kinevezése. Rajta kívül még kilenc friss végzős is ide kapta, az ország távoli, keleti felébe a kinevezését. Messze, túl a Kárpátokon. Reménnyel és aggodalommal telt szívvel utaztak és tervezgették, mit is fognak majd csinálni, találgatták, milyen élet vár majd rájuk.

Egyenesen az egészségügyi osztálynál kötöttek ki, miután megérkeztek. Toporogtak kicsit a folyosón, s bámulták a kissé elhanyagolt, szép, régi épület díszítéseit. A rozettákat, stukkó díszeket, a mindent borító márványt, az alkóvszerű ablakmélyedéseket, a restaurátor után kiáltó mennyezeti freskókat. Ez a gyönyörű épület, a Városháza, Európa bármely fővárosában helyet kaphatna. A patinás, nemes szépség magyarázata abban rejlik, hogy fejedelmi palotának épült jó kétszáz éve. Királyi rezidencia is volt, amikor - 1916 és 1918 között - a központi hatalmak¹⁹ elfoglalták és megszállták Bukarestet.

Sokáig nem nézelődhettek, mert kinyílt a titkárság ajtaja és kinézett rajta egy tisztviselő megtudni, mi az oka a zshivajnak. Glóriát tolták előre, mondván „Beszélj te! Te tudsz románul.”

- Védőnök vagyunk Marosvásárhelyről - mondta, miután udvariasan köszönt. - Ide helyeztek bennünket.

Örömmel fogadták a társaságot és betelerelték a megyei főorvos irodájába. Egy inspektor²⁰ elébük tette a megye térképét és

¹⁸ Jászvásár - város Románia keleti részén, a moldovai határ közelében, a történelmi Moldova fejedelemség fővárosa volt.

¹⁹ A központi hatalmak csoportjába Németország, az Osztrák-Magyar Monarchia, Törökország és Bulgária tartoztak az I. Világháború alatt

²⁰ inspektor – felügyelő, a főorvos munkatársa

mutatta, hogy hol vannak azok az egészségügyi körzetek, ahol rájuk várnak. Teljesen ismeretlen neveket, helyeket sorolt fel. A lányok csak kapkodták a fejüket, de végezetül mindenki rámondta valamelyik helyiségre, hogy azt választja. Ezután beültették őket egy autóba és elindultak szétszítani őket. Ahol megállt az autó, ott kiszállt, aki azt választotta, s az inspektor kíséretével jelentkezett a körzeti rendelőben. Az inspektor visszajött, a „delikvens” maradt. Az autó ment tovább a következő helyszínre. Glóriát egy Stanilești²¹ nevű község orvosi rendelőjében tették ki. Úgy érezte, a világ végére került, és a falu mellett hömpölygő folyó maga a Styx, a semmi határa, rajta túl már nem él ember, csupán szellemek, szörnyek, s csodalények.

Kapott egy szobát a szülészeti épületében, egy vasággal, asztallal, s rozoga székkal. Ki se pakolt, leborult az ágyra, s álomba sírta magát. Másnap szánta rá magát, hogy megismerkedjen a munkahelyével, a faluval. Egyik épületben kapott helyet az orvosi rendelő, külön felnőtt és külön gyerek rendelő, várószoba és az orvos lakása. Az udvar másik felén a szülészeti, szülőszobával, hat ágygal, kezelővel, konyhával, pihenővel és egy külön szobával Glória részére. Munkatársak: orvos – ő a főnök -, bábaasszony (szülésznő), egészségügyőr, nővér, takarítónő, kocsis.

Ennyiből állt a világ! Búsulni nem volt ideje ettől tova, annyi tennivaló szakadt a nyakába. Tíz falu tartozott a rendelőhöz 250 csecsemővel. Ezek ellátása, követése, gondozása, védőoltása, ha betegek kezelése minden idejét lekötötte. Csak bejárni a tíz falut, tanyákat elég lett volna, de a rendelő is az összes problémáival a nyakába szakadt, mikor a főnöke bejelentette, hogy szabadságra megy és ráhagyja a körzetet mondván, „egy asszisztens, egy diplomás káder kell, ennyit tudjon!”

Hol vannak már a vásárhelyi diákevek! Álmaiban térnek vissza – a főtéri séták, az intim kis cukrászdák, a vidám beszélgetések a

²¹ Stănilești – 5 000 lakosú nagyközség a Prut folyó mellett

Bulevárd²² árnyas kerthelyiségében. És a hétfő esti koncertek a Kultúrpalotában!

Baráti társasága a város fiataljaiból állott, iskolatársak, egyetemisták és néha egy-egy művész, író, színész. Ők az ifjúság varázsa bűvöletében feltöltődni jöttek közéjük. Az író Katona Szabó István, bár emberöltő választotta el tőlük, szívesen üldögélt közöttük és hallgatta csapongó beszélgetésüket. Szöcs Kálmán költő is meg-megjelent egy koccintás erejéig. Gyarmati István színész záróráig velük maradt, az autóját ott hagyva a járda mellett, taxival ment haza.

Felejthetetlen kultúrélet virágzott a városban. A hétfő esti koncerteken gyakran szerepeltek világhírű művészek. Rendszeresen felléptek Ruha Pista, Yehudi Menuhin, Kocsis Zoltán²³.

A színházi estekről ne is beszéljünk!

Ott kavargtak lezárt szempillái mögött a kedvenc színészek arca, alakja, a rangos előadások jelenetei. Felejthetetlen alakításokat nyújtottak Lohinszky Lóránd, Tanai Bella, Gyarmati István, Szamosy Kornélia, Bács Ferenc *A fizikusokban* (Dürrenmatt). Erről gondolatai átugrottak a többi nagyszerű produkcióra: Tennessee Williams – *A vágy villamosa*; Arthur Miller – *Pillantás a hídról*; Sütő András – *Csillag a máglyán*; Németh László – *A két Bolyai és persze Tamási Áron székely népi játéka az Énekes madár*. Fülébe cseng Ferenczy István hangja, ahogy mondja: kicsi Magdó...

- Glória, gyere, segíts! – rángatja ki egy hang az álomból. – Nem lélegzik a baba!

A bábaasszony költögette ijedt képpel. Glória kiugrott az ágyból, magára kapott egy köpenyt, s ment a szülésznővel. Tudta, mit kell tennie, s a baba hamarosan felsírt. Mehetett vissza még egy kicsit

²² *Bulevárd – promenád Marosvásárhelyen*

²³ *Ruha István (1931-2004) – romániai magyar hegedűművész; Yehudi Menuhin (1916-1999) – amerikai hegedűművész; Kocsis Zoltán (1952-2016) – magyar zongoraművész*

aludni, bár már nem jött álom a szemére, csak félálomban próbálta felidézni a vásárhelyi napokat. Reggel még megnézte az éjjel született babát. Rendben találta és indult a szomszéd faluba csecsemőket látogatni.

A szekér, ami vitte, már ott állt a ház előtt, amikor kilépett vállán a táskával, hóna alatt a csecsemőmérleggel. Délre visszaértek. Anita, a takarítónő és mindenek megfőzte az egyszerű ebédet, kiosztották a betegeknek, s maguk is ettek. Délután jöttek a gyerekek, felnőtt emberek ilyen-olyan egészségügyi bajaikkal. Talált az orvos asztalán egy vaskos könyvet, amit maga az orvos lapozgatott, ha beteg jött hozzá. Jó hasznát vette Glória is a könyvnek. Már a címe is biztatóan hangzott: „Belgyógyászati tünettan és terápia”.

Voltak vidám, s voltak bánatos percei órái. Kolléganőivel akkor találkozott, amikor bement a városba a havi munkagyűlésre. Örvendeztek egymásnak, és az értekezlet után bementek a cukrászdába kibeszélgetni magukat magyarul. Egyszer csak meglátják, hogy a hűtőpult sarkára rányomtatva a gyár nevét: „Gábor Áron Gépgyár Székelyudvarhely²⁴”. Elkezdtek simogatni a feliratot könnyes szemmel, hogy a pultos lány csak nézte értetlenül. Nekik pedig tele lett a szívük honvágygal. Két hónap múlva már mind visszaszivárogtak a szülőföldjükre, de Glória maradt. Makacs székely természete nem hagyta megfutamodni. Feladatot kapott, bíztak benne, felnéztek rá – nem hagyhatta el a helyét!

²⁴ Tehnoutilaj G .A. Odorheiu Secuiesc

(Főiskola)

Mosolyogva lépett be a boltíves kapun, de a lakásajtóban meglátva az édesanyját zokogva hozzá rohant.

- No, no, nyugodj meg. Nem sikerült? – kérdezte anyus.

- De! – zokogott tovább.

- Akkor miért bógsz?

- Me-he-hert örülök!

- Akkor gyere be és mesélj.

Az érettségi vizsga Gyergyószentmiklóson volt a sors szinte kiszámíthatatlan szeszélye miatt. Ildikó a *Tamási Áron* – akkori nevén *Dr. Petru Groza* – Gimnáziumba járt, Székelyudvarhelyen. Jó nevű gimnázium, kitűnő tanárok oktatták az udvarhelyi és környéki székely ifjakat. A város fölötti hegyen épült. Szinte uralkodik a város fölött. Mögötte a Szent Miklós plébánia templom hirdeti a Mindenható dicsőségét.

Román osztályban végzett, mert négy évvel ezelőtt, amikor beindították a szín magyar városban a román tannyelvű oktatást, sok szülő „önként” ide íratta gyermekét. A város lakóinak kilencven százalékát magyarok tették ki, román szót az utcán nem lehetett hallani. Ha meghallottak valakit románul beszélni, hegyezték a fülüket: mi is ez az idegen hangzású beszéd?

Most az érettségi idején azt találta ki a hatalom, hogy nehogy a saját tanárai kedvezzenek a diákoknak, idegen iskolában vizsgáztatták őket. Az udvarhelyieket Gyergyóban, a gyergyóiakat Udvarhelyen. Vagy a Szovátán tanulókat Erdőszentgyörgyre vitték, és fordítva. Később csak a tanárokat cserélték. Nagy ötlet.

Az édesapja városi tisztviselő lévén, amikor indult a román osztály nem volt vita a beiratkozás körül. (- ezzel sikerült a gimnáziumot megmenteni a bezárástól -).

Egyszerűen megmondták a felettesei, a gyerekeidet román osztályba iratod és kész. Tisztelettudó ember lévén, feladatait kommentár nélkül igyekezett végrehajtani. Munkahelyén csak az volt az örökös probléma, hogy „kispolgári csökevényeit” még nem vetkőzte le. Kalapot hordott, meg nyakkendő, és megünnepelte a Karácsonyt.

Kereskedőnek indult, mint a Hangyaszövetkezet szépreményű raktárosa. Később az állami kereskedelmi vállalat igazgatója lett. Segítő készsége különös helyzetekbe sodorta. Egyik hétvégén például, az ipari üzlet elárusítók nélkül maradt, mert mindenkit elengedett. Ki esküvőre, ki temetésre, ki keresztelőre ment. Saját maga állt be a pult mögé. Az nap különösen jó forgalma volt a kereskedelmi vállalatnak!

Gyermekeit szigorúan becsületességre, a kimondott szó szentségére tanította, mint ahogy őt is az édesapja, aki Székelykeresztúron nevelte fel hat gyermekét. Bár csak a kereszttúri gimnázium kisfizetésű alkalmazottja volt, gyönyörű verseket írt az unokáiról. Nyomtatásban sohasem jelenhettek meg (egy kivételével) vallásos tárgyuk miatt.

- Nagyon jó versek – mondták a szerkesztőségben, csak hagyja ki belőlük a Kisjézust, meg az angyalokat. Írjon helyettük a szorgalmas munkásságról, vagy a kollektív gazdaságok boldog parasztjairól. Akkor majd lehozzuk.

- Jó - mondta beleegyezően, és többet feléje se ment a szerkesztőségnek.

Keresztúron a családban igazi patriarchális rend uralkodott. Az apa után a következő „rang” az elsőszülött fiút illette. A testvérek éppen úgy magázták, mint a szüleiket. Még hatvan-hetven éves korukban is. Nem modorosságból, hanem tiszteletből. Unokái már nem magázták egymást, vagy a szüleiket, de az egymás iránti tisztelet részükévé vált.

Az érettségi után Ildi egy évig még otthon maradt, hogy egy kis pénzt gyűjtsön, meg lelkierőt a továbbiakhoz.

Jöttek a vásárhelyi évek. Otthonról úgy indult el, hogy felvételezik az orvosira. Saját képességeinek és korlátjainak szigorú számbavétele után azonban, az egészségügyi technikum mellett döntött. Otthon csak azután szólt, miután már kiírták a felvettek névsorába. A védőnői szakot választotta, úgy érezve, hogy ez az a szakma, amit szívvel, lélekkel végezni tud. Évtizedek munkája bizonyította, hogy igaza volt.

- Ha nem mentél az orvosira, lásd mire mészl. Én nem támogatlak!

- szólt a szigorú édesanya.

- Nem is kell! - jött a büszke válasz.

Ösztöndíjas lévén, biztosítottnak tűnt a lakás (bentlakás - kollégium), és a koszt a menzán. Igen ám, de öltözködni is kell. Egy tizennyolc éves ifjú hölgy számára egy csinos ruha, egy szép cipő fontosabbnak látszott, mint a mindennapi. Mivel édesapja jövedelme meghaladta a „plafont”, a bentlakásból kitették, a menzajegyét pedig eladta, hogy megvehesse az óhajtott cipőt (Gubán márka!), így aztán koszt és fedél nélkül maradt. Kicsit éhezett, kevéske megmaradt pénzéből napi egy szelet kenyérre, s egy pohár tejre jutott. Ha édesapjának Vásárhelyen akadt dolga, és ebédre meghívta, jó nap volt. Jól lakhatott.

- Ebédeltél már, kislányom? - kérdezte.

- Ó, persze! - nem merte bevallani, hogy mi az igazság.

- De azért valamit csak eszel még?

- Jó, nem bánom.

Apus úgy tett, mintha nem vette volna észre, mekkora szokatlanul nagy adagot kebelezett be

A bentlakás kérdését a társai, kollegái segítettek megoldani. Nappal a tanulószobában lehetett tartózkodni, este pedig mindig hiányzott valaki, akinek az ágát elfoglalhatta. Ha nem, akkor két összetolt ágy között középen alhatott.

Énekelni nagyon szeretett, így az esték vidáman teltek.

- Ildi, énekelj nekünk! – kérték

- Szívesen. – és indult a nóta.

Gimnazista korában is szeretett énekelni. Mikor *Kalibáskő* nevű, a Hargitán levő legelő takarítását végezték - a nyári szünidő idején - minden este a tábortűz mellett szép hangjával szórakoztatta diák társai, tanárait. „Hálából” reggel kiállították a diákok elé, és megintették, hogy szerelmes dalokra tanította a többieket. Valóban, milyen dolog is szerelmes dalokat énekelni tizenhat évesen! Vajon van olyan népdal, táncdal, nóta, ami nem a szerelemről szól?

Rengeteg népdal, műdal van ma is a tarsolyában. A minap a Hortobágyi Csárdában versenyre hívta a cigányprímást, ki tud több nótát. Egy óra alatt a prímás nem tudott olyan nótát húzni, hogy ne tudott volna elénekelni. Végül még ő tanította újabb székelyföldi dalra a hivatásost.

A bentlakásos „aranyélet” majdnem egy évig tartott Lámpaoltás után jól jött egy kis ügyeskedés a névsorolvasásnál. Mikor azt szólították, akinek az ágát épen elfoglalta, az már mindig mélyen aludt. „Alszik!” - mondták, amikor a neve elhangzott. Hiába volt azonban az ügyeskedés, mégis lebuktatta egy véletlen. Otthonról kereste egyik este valaki ismerős, és addig erősködött a portán, hogy igen itt lakik, míg a kapus felment a hálóba.

Szedhette a sátorfáját. Egy albérleti szoba még három diáktársával együtt lett a megoldás.

Az anyagi gondok mérséklődtek, mikor a hallgatók kórházi munkára beosztva, némi jövedelemhez jutottak. Nem sok volt, alig több mint egy ápolónő fizetésének a negyede, de így is sokat jelentett a „csóró” diákzsebeknek.

*

(Közjáték a Kárpátokon túl)

Lejárt a három év főiskola, és az államvizsga is, s már itt volt a kihelyezés. Természetesen messze a Regátba!

Mert hova is nevezhetnék ki a Székelyudvarhelyen született magyar leányt, mint az ország legtávolabbi keleti felébe – a Regátba (Őromániába)!

Mikor eljött a napja, felült ő is a vonatra a többi diáktársához hasonlóan. Iași városa volt az elsődleges cél. Moldova régi fővárosa, magyar régi neve Jászvásár. Sok román híres személyiség tevékenykedett itt. Büszkéek is rá az itt lakók.

Az osztályból kilencen érkeztek a szép régi városba. Az egészségügyi igazgatóságon kellett jelentkezniük. Most is elhangzott a régi szólam: „menj be te, Ildi, te tudsz románul”.

- Jó napot kívánok. Védőnők vagyunk Marosvásárhelyről. – jelentkezett udvariasan.

- Jó napot. A többiek hol vannak?

- Kint várnak.

- Jöjjenek be! Ne féljenek tőlünk, nem esszük meg őket! – humorizált a titkárnő.

Bementek, az igazgató hellyel kínálta őket, majd felsorolta, hol vannak védőnői helyek. Teljesen ismeretlen helyiség nevek hangzottak el. Nem nagyon tudtak mit kezdeni ezekkel, a nevekkal. Azt kérték, hogy legalább egymás közelében legyenek a falvak. Így esetleg felkereshetik egymást. Eleinte valóban még találkozgattak, de Karácsonyra már egyedül maradt. A többiek feladták, és haza mentek. Ildikó nem adta fel – büszkeségből, helytállásból. Őt otthon erre nevelték a szülei.

Az első falu ahol dolgozott Stănileşti nagyközség volt az orosz határ mellett. A Prut folyó a határ: a jobb partján Románia, a balon a Szovjet Unió.

A rendelőben a körorvos fogadta. Ott voltak a többiek is: a szülésznő, a közegészségtanász, a takarítónő és a süket kocsis. Közös szobát kapott a szülésznővel, és tíz falut több mint kettőszáz csecsemővel. A rendelőhöz tartozott egy gyermekfektető hat ágygal, meg a szülészeti, szintén hat ágygal.

- Magácska főiskolát végzet? - érdeklődött a doktor

- Igen! - jött büszkén a válasz

- Átveszi, akkor a fektetőt. Reggel vizitel, meg este. Beadja a gyógyszereket, injekciókat. Azután megnézi a bejövő betegeket, ellátja őket. Egy asszisztens kell, tudjon ennyit! A csecsemők látogatását a rendeletek szerint végezze. Én megyek szabadságra. Majd jövök.

Így aztán egyedül maradt, orvos nélkül. Mindent el kellett végeznie. Kilenc-tízig végzett a benti munkával, ezután felült a szekérre, vette a csecsemőmérleget és indult látogatni, kezelni, védőoltásokat beadni. Estére került haza. Ha éjszaka szülés volt, és ha a babával valami gond adódott, hívták. Az orvos nagy ritkán megjelent. Olyankor rendelt, kiabált a személyzettel, berúgott és másnap megint elment. Ildi újra magára maradt. Ő volt az orvos, az asszisztens, sokszor a takarítónő is.

A csecsemőlátogatás nem volt könnyű dolog. Ha esett, ha fújt – és a *Crivăți* nagyon tudott fújni – menni kellett. Télen sokszor

derékig érő hó fogatta, és mínusz huszonöt, harminc fokos hideg. Kegyetlen hideg, keleti szél a Crivăți. Havat, fagyot, hóvihart hoz.

Jó volt este hazaérkezni, és a meleg szobában beszélgetni a szülésznővel meg a látogatókkal. Úgy érezte, szeretik, bár még a nevét sem tudták kiejteni. Valami olyasmit mondtak, hogy „Eldekó”. Nem értették, miért szomorú néha. A szilvesztert is együtt töltötték, és mikor az ottani éjfél előtt egy órával megszólalt az a furcsa, szívbe markoló zene a Kossuth rádióban, nem értették, miért állt vigyázban és potyogtak a könnyei. Hogyan is érthették volna?

A tavasz elhozta a szép időt, és a Brassói Könnyűzenei Fesztivált Kovács Kati (a kiírás szerint Katty Kovacs) sikeres szereplésével. A jó hangú hazai énekesek mellett kedvencük volt Roddy MacNael, Iordanka Hristova, és a jó képű Josef Laufer.

A nyár a vártnál komorabb lett. Bekövetkeztek a csehszlovákiai események²⁵. A Prut túlsó partján felsorakoztak a szovjet páncélosok. Az állami alkalmazottakat a faluból beosztották őrségbe a néptanács elé. (Mit tudtak volna tenni, ha valóban jönnek az oroszok?).

- Engem ne osszanak be ide - figyelmeztette a néptanács elnököt - , mert ha jönnek az oroszok, én felemelem a kezemet, és odakiáltom nekik, „*ja vengerszkájá!*”

- Inkább engedjenek haza - tette még hozzá - , mert ha visszaadják Erdélyt, én itt rekedek.

Hazaengedték!

Mikor elcsitult a vihar, visszament, hogy folytassa a munkáját, amire az ott élő embereknek nagyon nagy szükségük volt. Az anyukákat meg kellett tanítani a legelemibb higiénés szabályokra is: hogy főzzék fel a vizet, amivel a tápszert készítik, hogy főzzék

²⁵ 1968. augusztus 20-án inváziót indítottak a Varsói Szerződés tagállamai Csehszlovákia ellen, mivel úgy tűnt, megpróbál kiszakadni a szocialista blokkból. Románia ebben nem vett részt. Csehszlovákiának ezután egészen 1989-ig kellett várnia, míg lerázhatta magáról a kommunista diktatúra nyűgjét.

ki a cumit, hogy mit készítsenek a kicsiknek és hogyan. Nem tudták, mire való a hőmérő. Szinte megverték, amikor először látták, hogy a hőmérőt bedugja a baba popsijába. Aztán megtanulták. Látták, érezték, hogy segíteni akar. Kölcsönös bizalom alakult ki, és minden bajukkal felkeresték. Nem csak a gyerekneveléssel, gondozással kapcsolatban, hanem mindennapos bajaikkal is.

Tájékozatlanságuk derűs pillanatokat is szerzett. Egyik nap egy „elegánsan” öltözött anyuka kereste fel a gyerekével. Kényeskedve adta elő a panaszokat. Ildikó megkérdezte:

- Diaréja (hasmenése) van?

- Még nincs, de majd veszek neki.

A szomszédban idős házaspár lakott. Bájos idős emberek. A bácsit, Miklós bácsit kilencvenedik születésnapján az egészségügyi dolgozók is felköszöntötték. Felesége nyolcvanegyét töltött.

- Ó, milyen szép volt az én Máriám! – áradozott Miklós bácsi.

- Most is az! – tette még hozzá huncut mosollyal.

Odaadó munkáját látva, Ildikót a főorvos városi körzetbe helyezte - *Huși* nevű városkába. A város neve a hivatalos változat szerint az ott letelepedett huszitáktól származik. Jó Sándor (*Alexandru cel Bun*) fejedelem telepítette le őket a XV. században. A helybeliek szerint azonban a név onnan származik, hogy magyar kereskedők árulták itt a húst, bár a történelmi dokumentumok szerint szőlő termesztőkként érkeztek erre a tájra, Nagy István (*Ștefan cel Mare*) uralkodása idején. Erre utal a sok magyar név Husi lakosai között: Szilveszter, Kovács, Bíró, Kis.

Itt már nem tíz falut kellett ellátnia, csupán a négyes számú városi körzetet. Szállásadónője kedves, nagyhangú román asszony, jó ízű csorba leveseket tudott főzni. Időnként azonban jól esett volna egy kis hazai ízt is érezni. Az Udvarhelyen megszokott, édesanyjától tanult alma levest szeretett volna egyik nap készíteni, de mikor elfordult, a háziasszonya gyorsan beledobott a fazékba

minden fajta zöldséget, fűszert, ami szerinte a levesbe kell. Csorba lett belőle. Máskor a paradicsomlevesnek indulóból is csak az lett. Nem lehetett meggyőzni a jóasszonyt, hogy más aromák, ízek is vannak, mint amit ő ismer.

Az idősebb asszony nagy jóindulattal, évtizedes tapasztalataival tanítgatta Ildikót a helybeli szokásokra, normákra. Például, hogy egy nő soha se lépje ki úgy a házból, hogy nincs rendesen kisminkelve. „Smink nélkül meztelen vagy!” - mondogatta. Ő maga minden reggel órát, másfelet töltött a szobájában az előkészületekkel. Nem tisztálkodással - a sminkkel!

*

(Moldova után végre hazai tájakon)

Szinte három év telt el így: jól – rosszul, de a fiatalság elpusztíthatatlan optimizmusával. Az se szegte kedvét, hogy többször is meglopták. Egyszer, mindjárt megérkezése más napján. Az történt, hogy este kimosott. Otthoni szokás szerint az udvaron kiterített. Reggel nem volt mit beszédnie.

Másodszor a vonaton, amikor hazautazott, - tizennyolc, húsz órát tartott az út – kiment a folyósóra cigarettázni, a fülkében csak egy fiatalember utazott még. A fiatalember a következő állomáson leszállt. Segesváron, az átszálláskor vette észre, hogy a táskájából hiányzik a pénze. A fizetése.

Nagy gondot okozott később otthon, mikor anyus minden áron rá akarta beszélni, hogy ezt, vagy azt vegye meg. „Most kaptál fizetést. Megvehetnéd!” Nehéz volt elodázni a vásárlásokat. Az igazat meg szégyellte elmondani, hogy mi történt a pénzével.

Közel három év tel el Moldovában, és eljött az idő, hogy visszatérjen Erdélybe. A Nyárád-mentén, Maros megyében kapott állást. Voltak persze itt is rossz napok, jó napok, egyszer bánatos, máskor kellemes órák, sok munka, kevés szabad idő, igazságtalan főnök, jó barátok.

A könyvtár volt az igényesebb fiatalok törzshelye. Itt jöttek össze a patikus, az állatorvos, a tanárok, néhány egészségügyi dolgozó. Záróra után pedig valamelyiküknél kikötve, tovább folyt a vita: irodalomról, színházról, könyvekről, világmegváltó gondolatokról. Fő téma a gyermeknevelés, gondozás volt. Sok fiatal értelmiséginek volt családja, kicsi gyermeke. Nem volt luxus, gazdagság, tömeg kommunikáció is alig, és ebben a családközpontú közegben természetes volt a gyermekáldás, nevelés pozitív élményeinek megosztása a hasonló helyzetben levőkkel.

Jókat lehetett beszélgetni a cipésszel is, akit kicsit bolondnak tartottak, mert miféle cipész az olyan, aki a világtörténelemről, meg Napóleonnak koráról beszélget kalapálás közben.

Főnökével sok baja volt. Mindenbe belekötött, rágalmazta, még a megyéhez is feljelentette, hogy nem vigyázott az állam vagyonára meg ilyesmi. A lovász mondta is egyik nap:

- Védőnő, menjen el innen, amíg nem késő. Még a diplomáját is elvételik. Látja az elődje is sírva ment el.

- Maga is jóval biztat! – felelte elgondolkozva.

Itt is eltelt két év, s mikor unokanővére hívta, jöjjön át Erdőszentgyörgyre az ő helyére, mert át szeretne menni más munkakörbe, elfogadta a felajánlott lehetőséget.

Egynapos késéssel érkezett új munkahelyére, mert az első napot, ugyebár, a megyei igazgatóságon kellett eltöltenie egy munkaügyi feljelentés miatt.

Délután érkezett meg az unokanővééréhez, hogy nála maradjon, ameddig kerít egy hónapos szobát.

- Ki az ott az udvaron? – nézett ki az ablakon.

- A főnököd, a körorvos. Itt lakik a szomszédban. De miért?

--Semmi, semmi.

- Családja van, felesége, gyermeke.

- Ó!

(Semmi sem történt, csak egy torokszorító ismeretlen érzés futott át rajta.)

A munkahelyi beilleszkedéssel semmi gond nem volt, mindenki barátsággal fogadta. Vidám, nyílt természete mindenkit meghódított. Azért nem volt teljesen felhőtlen ez az állapot. A főnökökkel, úgy tűnt, nincs szerencséje. Kartonjai ellenőrzésekor igazságtalan vádakkal illette, ami sok keserű órát szerzett neki. Sokszor kritizálta, ha rosszkedvű volt, kiabált, kiküldte a rendelőből:

- Ildikó, van magának csecsemője, akit látogatni kell?

- Van.

- Akkor menjen! De menjen!

Máskor meg jókat lehetett vele beszélgetni mindenről. Beült a beosztottak közé, és mindennapi gondjainkat: szakmait, személyest meg lehetett beszélni. Az volt a szokás, hogy reggel – egy kávé mellett – megbeszélték az aznapi teendőket, napi híreket, eseményeket. Kötetlen beszélgetések voltak ezek, nem voltak előre elkészített napirendi pontok. De közben a főnök megnézte a munka füzeteket, és megjegyzéseket tett, ha valami nem tetszett neki. Ilyenkor a fogászok is átjöttek, úgyhogy sokszor tízen, tizenketten is szorongtak az úgynevezett „orvosiban”. Aki ráért délben meghallgathatta a Kossuthon a „játék és muzsika tíz percben” műsort. Három, négy hallgató mindig akadt. Gyuri a fogtechnikáról sohasem maradt ki. Együtt találgatták a választ a távoli versenyzővel, és bizony sokszor eltalálták a kérdezett zenemű címét. Meghitt tíz perc volt!

Fontos dolog volt az a régi rádió. Azon hallották meg a sorsdöntő szavakat 1989 decemberében:

- Istennek hála, itt vagyunk! – a román rádióban, a kommunista Románia központi adójából ilyen szavak, az Isten említése... Hihetetlen, és félelmetes, hátborzongató volt.

De még nem tartunk ott. Addig még sok minden történt. Ahogy mondják, addig még sok víz lefolyt a Dunán. Így volt az ijesztő

árvíz, amikor a Küküllő vize kilépett a medréből, sok házat elöntött, s majdnem a nagy hidat is elsodorta. Garasos hídnak nevezték a helybeliek, mert annak idején, mindenkitől, aki át akart kelni a hídon gyalog, vagy fogattal, hídpénzt szedtek - egy garast. Történt, hogy még Sámuel doktortól, az akkori körorvostól is kérték a hídpénzt. A vámszedő megjegyzést is fűzött az esethez:

- A fiatalúr, a doktor úr fia kétszer ennyit adott - tréfálkozott a hídpénz beszedő.

- Neki könnyű, neki egy gazdag orvos az apja, de az enyém csak egy szegény házaló zsidó!

Az árvíz azonban nem tréfált. Elzárta a falut a világtól. Nem volt áram, a vasúti síneket is megrongálta, az utak víz alatt, nem volt közlekedés. Az egészségügy állandó készenléti állapotban volt. A körüli rendelőben gyűlt össze a „stáb”: a kórház igazgatója, a községi főorvos, asszisztensek. Ildikó is ott kucorgott a többiek között. Az ár közben lassan lefutott, megjött a szomszéd faluban levő pékségből a traktor a kenyérrel, megjavították a villany hálózatot, és Szováta felé is megnyílt az út.

- Doktor úr, vigyen el Udvarhelyre, ott vannak a gyermekeim, meg a szüleim! - kérlelte a főnökét, mikor a veszély elmúltával, ki-ki indult hazafelé.

- Engem is vár a családom! - volt a meglepett válasz.

- Fizetem a benzint!

- No, itt laknak az anyósáék, viszont látásra! - merevedett meg a doktor arca.

Kiszállt az autóból, és lehajtott fejjel belépett a kapun.

*

(Visz a vonat...)

Férjét nem sokkal Erdőszentgyörgyre való érkezése után ismerte meg. Egy év múlva volt a lakodalom. A kultúrházban tartották több mint száz résztvevővel. Ott ült fehér menyasszonyi ruhájában, a férje oldalán, a főhelyen, méterrel a lakodalmas nép fölött. (A díszasztal a színpadon volt megterítve). A doktor is ott ült valahol a násznép között. Az első koccintás után eltűnt, s csak vacsora vége felé tűnt fel újra. Érthetetlen... - Vagy nem is? –

(Sokszor még az érintettek sem tudják, mi rejtőzik a „szívek mélyén”).

Mikor első gyermekével volt várandós, megváltozott körülötte a világ. Minden a várakozás, a készülődés jegyében telt. Egy új emberi élet megjelenésének a csodája betöltötte minden gondolatát, minden érzését. Ő maga külsejében is megváltozott. Szinte lebegett a föld felett, befelé figyelő szemei mindig ragyogtak, tekintetét soha nem árnyékolta semmi. Részévé vált a legnagyobb csodának. Munkáját nem hagyta félbe. Végig dolgozta terhesége napjait, heteit.

Leányát a Marosvásárhelyi Szülészeti Klinikán hozta világra. Másfél év múlva jött a fia.

A védőnői munka közben, majdnem megszakítás nélkül folyt. Születési szabadság összesen 6 hét volt. Utána esetleg két, három hét táppénz. S vissza a „munka mezejére.”

Munkáját pontosan, korrektül végezte. A területi kórház igazgatója lévén gyermekgyógyász volt a szakmai-módszertani vezető. Szigorú ellenőrzéseket tartott a hozzá tartozó területen, így Szentgyörgyön is. A kartonok átvizsgálása, az oltási nyilvántartások, és néhány kisgyerek ellenőrző vizsgálata után kijelentette:

- Erdőszentgyörgyön a védőnői munka óriási minőségi javulást mutat – mondta őszinte, meleg hangon.

Jól esett a megérdemelt elismerés. Hol van már Moldova, s Nyárádmunte! A főnök se kötözködik annyit az utóbbi időben.

Sokat beszélgettek szakmán kívüli dolgokról is: magánéleti kérdésekről, irodalomról, költészetéről. Össze-összevillant a szemük közben, s olyankor zavart csend támadt egy kis időre. Egyszer egy József Attila vers részlet mindent felborított.

Egyikük elkezdte:

*Visz a vonat, megyek utánad,
Talán ma még meg is találalak,
Talán kihűl e lángoló arc,
Talán csendesen meg is szólalsz:*

A másik folytatta:

*Csobog a langyos víz, fürödj meg!
Íme, a kendő, törülközz meg!
Sül a hús, enyhítse étvágyad!
Ahol én fekszem az az ágyad.*

És a gát átszakadt... Elsodort mindent: barátságokat, házasságot, eddig érvényes kapcsolatokat, családi harmóniát. Jöttek a vádak, az elmarasztaló ítéletek, a felelősségre vonások.

„A szenvedély lángja tartós ragaszkodássá nemesült”
idézhethetnénk ezt a nem létező idézetet, mert eltelt több mint harminc év és így lett!

Két gyermekét magával hozta új házasságába. Született még egy leánya, meg még egy fia. Volt férje is megnősült, született két gyermekük. Kapcsolata velük baráti, mélységes egymás iránti tisztelettel erősítve.

Első közös lakásuk a szomszéd faluban volt. Szoba, előszoba és nagy udvar. A falu lakosai feltétel nélkül befogadták őket. A szoba kimeszelését ismerős, falusi festő-mázoló vállalta. El is végezte gyorsan, rendesen a munkát. Később mesélték, hogy mennyire megrökönyödött az ebédkor, mert a puliszkát fazékból kínálta a háziasszony. Bözödön – oda valósi volt a mester – lapítóra borítva teszik az asztalra a puliszkát. Endre bácsi, a helyi „mindentudó” esténként, kevés pénzért tejet hozott, s ilyenkor mindig leült egy pár szóra, meg egy pohár borra. Szükség volt a tejre, mert nyáron a gyerekek velük voltak, ősztől Udvarhelyre vitték őket a nagyszülőkhöz, akik változó érzésekkel fogadták a döntést. Tata, a nagyapa kitörő lelkesedéssel, Nanus, a nagymama visszafogottabban.

- Kicsikéim, putyikáim reggel majd én, viszlek benneteket óvodába – ölelte magához Tata az unokáit.
- A sétatérre is elmegyünk, meg a kicsi mezőre! – tette még hozzá.

A hétvégét mindig együtt töltötték. Ha esett, ha fújt péntek délután indulás Székelyudvarhelyre, hétfőn reggel vissza. Télen sokszor úgy kihűlt a szoba, hogy az asztalon a kancsóban megfagyott a víz. Munkába menet előtt ilyenkor begyújtottak a fűrészpores kályhába, s délutánra jó meleg várta hazaérkezőket. Így ment ez, amíg meg nem érkezett első közös gyermekük.

Idő közben az erdőszentgyörgyiek napirendre tértek a románc felett, és elfogadták az előállt helyzetet. Annál is inkább, mert Ildikó volt anyósa sem táplált ellenséges érzéseket vele szemben. A gyerekek bejártak a nagymamájukhoz, ha másért nem, egy kis zsíros kenyérért. Sőt később a „kicsik” is velük mentek Mamához. Amikor a legnagyobb – szintén Ildikó – konfirmálása

volt, a családi ünnepen ott voltak mind a nagyszülők. A volt anyósa, a mostani, a volt férje, gyerekeivel, feleségével, a saját szülei, unokatestvérei, sógora, férje nagy leánya, annak férje, leánya. Szép ünnepély volt az egész falu örömére.

(Hol a helyünk?)

Izgalmas időszak volt, mikor iskoláskorúak lettek a gyerekek. Sok türelemre volt szükség az olvasás művészetének elsajátításához. A szülők részéről.

- Na, mondd, mi van ide írva? – volt a mindennapos kérdés, az első percekben türelmesen, majd az eredménytelenséggel arányosan egyre idegesebb hangon.

- Nem így kell a gyereket tanítani – hangzott a kritika férje részéről.

- Ha jobban tudod, gyere, segíts te!

Öt perc sem telt el a hangnem pont olyan türelmetlenné vált, mint az előbb.

- Engedj vissza, hátha én mégis jobban, vagy türelmesebben tanítom.

Ezek a jelenetek ismétlődtek, napról napra, míg a szülők már kívülről nem fújták az egész olvasókönyvet.

Ameddig KicsiIldikó tanult, az öcsikéje az asztal alatt játszott, és önkéntelenül megtanulta az olvasmányok szövegét, és mondogatta is magában, amit olvasnia kellett volna a nővérének: „malom mellett állok, almát, mentát látok, illió-tillió, mint a menta millió...”

Mire a „kicsik” iskolások lettek, már gyakorlott szülők voltak. Semmi gond nem volt egyikkel sem, csak Öcsinek nem ment a román tanulás. Leizzadt, kisápadt, ájultozott.

- Vizsgáld meg! Látod, rosszul van! – utasította férjét.

- Semmi baja! – jött rövidesen a válasz.

- Vége a mai tanulásnak, mehetsz játszani! – hangzott a felmentés.

Csodák csodájára minden baj elmúlt. Se hányinger, se fejfájás, se sápadtság, se semmi rosszul lét. Különös, hogy mikor évek múlva sor került az angol nyelv tanulására, rövid időn belül belejött, és angolul olvasni néhány hónap után jobban tudott, mint magyarul – majdnem (!)

A közösen töltött ünnepek: Karácsony, Húsvét, név- és születésnapok a szeretet, együvé tartozás különös fényével vonta be a családi közösséget. Egymásnak örömet szerezni, volt a legfőbb szabály. Karácsony előtt mindig eljöttek az udvarhelyi nagyszülők. Gyakran kiültek a konyhába segédkezni, és Nanus, a nagymama régi székelyudvarhelyi családok történetével szórakoztatta hallgatóságát, a leányát, vejét, a szomszédokat, jó barátokat. Egész folytatásos regény alakult ki elbeszélései nyomán, mert ha nem fejezte be ameddig itt tartózkodott, folytatta legközelebbi jöveletekor. A szaloncukrot egy szomszéd néni készítette házilag. A hozzá való eszenciákat már jó előre Magyarországról hozatták.

A Szilvesztert is együtt töltötték, a magyar éjfélkor koccintottak, és megvárták a helyi éjfél is. Az óraeltolódás miatt egy órával később volt. Mikor a rádióban megszólalt a Himnusz, mindenki felállt, pohárral a kézben, mozdulatlanul, míg az utolsó akkord is el nem hangzott. Akkor Jézus Krisztus nevében boldog újévet kívántak egymásnak, kicsiknek, nagyoknak. Mindenki kicsit sírdogált, de nem a szomorúságtól, hanem a haza utáni vágytól, s a hontalanság kínjától.

Úgy tűnt, egyenesbe jött az élete. A munkahelyen jó hangulat alakult ki – igazi béke szigete volt az ország meggyötört, szegénységtől, félelemtől vonaglító testén. De ez a szegény test egyszerre összeszedte maradék erejét, és kirobbant nyolcvankilenc decembere. A remények az egekig szárnyaltak. Később lelohadtak...

Amikor az államelnök kimondta azt a szót, hogy „szeparatizmus”, világossá vált, hogy a sovinizmus központi támogatást élvez.

A gazdasági élet úgy tűnt, javult, a pénz vásárlóértéke eleinte nem romlott – sőt, talán javult is kissé. Ezért, sikerült kis pénzért megvenni a lakást (három szoba, összkomfort), és felújítani. Rövidesen még egy új ház építése is szóba került, és az építkezési anyagokat régi áron meg is vették: a téglát, faanyagot, cementet.

Kisebb, nagyobb csatározások ezért akadtak, de hát ezek tették mozgalmassá a mindennapokat.

„Úgy szép az élet, ha zajlik!” - volt Anyuka (anyósa) szavajárása, aki az élet minden nehéz percét erős hittel, mély vallásosságának minden optimizmusával töretlen lélekkel vészelt át. Hosszú élete folyamán sokat megélt, sokat tapasztalt, és sok veszteség is érte: korán elveszítette férjét, eltemette három testvérét, gyermekeit. Örök optimizmusa, emberi tartása családi zarándok helyévé változtatta szerény otthonát. Gyermekei, unokái, unokahúgai minden alkalmat megragadtak, amíg élt, hogy meglátogassák: születésnap, névnap, ünnepek, vagy csak úgy... Utána „feltöltődve” mehetett tovább a mindennapok robotja.

Ildikó és családja, a szomszédok, ismerősök nagy meglepetésére rövid két év múlva mindenüket eladva, beültek az autóba és elköltöztek Szegedre.

- Mi történt? - kérdezték.

- Elmondom, - kezdte Ildikó - hirtelen jött, mint derült égből a villámcsapás. A szomszédunkban lakott egy román család. Közvetlen, egyszerű embereknek tunktek, és nagyon jó

viszonyban voltunk egymással. Mint a testvérek, vagy még jobban. Egymás ünnepeit megünnepeltük, megtiszteltük, délutánonként együtt kávéztunk, amikor a leányuk férjhez ment, a lányom legszebb, vadonatúj cipőjét neki ajándékoztam, hogy méltó képen jelenhessen meg élete nagy eseményén. Ha valahova elmentünk, vagy ők elmentek, a lakást egymásra bíztuk. Ha valamire szükség volt a házban, csak átmentünk a másikhoz és kértünk, ami hiányzott: tojást, cukrot, lisztet, kenyeret, tepsit, pénzt. Volt egy sütemény receptem, amelyik így kezdődött: „kérde el Militől a nagy tepsit...”

- De, hát akkor mi történt?

- Mondom tovább. Kilencvenháromban, román húsvétkor Mili elutazott a szülőfalujába, és a férje – Itu – egyedül maradt itthon. Egyedül ünnepelni szomorú dolog, s én, áthívtam, ebédeljen velünk. Bárány sültet készítettem, hiszen ez dukált húsvétkor. Utána egy pohár bor mellett férjemmel még beszélgettek keveset, és úgy mellékesen megemlítette, hogy kifizette a VATRA tagdíjat. „Mit csináltál?” - kérdeztem döbbenet. „Befizettem a tagdíjat.” „Te a VATRA-ba?” „Igen.” Többet nem szóltam, bementem a szobába, és az ágyra ledőlve zokogtam.

- Mondd tovább!

- Tudjátok, a VATRA magyarellenes, szélső jobboldali párt. Aki annak a tagja az, nekem ellenségem, nem barátom. Egyetlen szót se szóltam, se Ituhoz, se másnap Milihez, amikor hazajött. Észre vette, és kérdezte, mi a bajom? Miért haragszom? Megmondtam, hogy azért mert beállt a VATRA-ba.

- Jaj, ha neked ez a bajod, én kilépek, Itut is kiléptetem, ezért nem kell haragudnod ránk – szabadkozott. – De tudod, jöttek tagokat toborozni, és mondták, minden románnak ott a helye.

- Ne lépj ki! Ha neked ott a helyed, akkor nekem Magyarországon!

Így történt. Már semmi sem tartott itt. Anyuka (anyósom) meghalt, a legjobb barátom az ellenségem lett. Nem

maradhattam. Gondoljatok bele, ha VATRA azt parancsolja nekik, hogy a gyermekeimet öljk meg, vagy az uramat, mert nekik ott a helyük, akkor mi van?

- Anyósom kilencvenben halt meg. Március tizennyolcadikán, a férjem születésnapján. Másnap volt a vásárhelyi véres összezapás, amikor Sütő András szemét kiverték a felhergelt, leitatott románok. A férjem nem volt itthon. Tatabányára ment hivatalos ügyben, mint alpolgármester, testvérvárosi kapcsolatot létrehozni.

Péntek este a szomszédban élő barátoknál Sándor napot ünnepeltek, de Ildikó aggódott Anyuka miatt. Olyan furcsán viselkedett délután. Elhunyt fiait emlegette, és mintha ölelt volna valakit, akit csak ő látott. Ezért aztán este óránként benézett hozzá, de később aztán már elcsendesedett, és elaludt. Reggel korán kijött a kapuba, és hívta a bejárónőt, Rozit, hogy jöjjön át, mert gyengélkedik. Rozi átjött, visszakísérte az ágyba, betakarta, s mellette maradt, amíg elaludt. Félnyolc körül mikor Ildikó áment, már nem találta életben. Átaludt a másvilágra.

Ez szombat reggel volt. Férje Magyarországon, se címet, se telefonszámot nem tudott, az üzletek zárva, pénz a házban egy peták sem.

A haláleset híre hamar elterjedt a faluban. Félkilenckor az üzletből telefonált a kereskedő, hogy bár nincsenek ma nyitva, bement az üzletbe, és kérdezi, mire van szükség a ravatalhoz: szemfedél, meg egyebek? Küldi, csak menjen valaki érte. Tíz perc elteltével az élelmiszerüzletből szóltak, hogy küldenek italt, lehessen a virrasztókat, gyászolókat megkínálni. A szomszéd néni kérdezte, mennyi kalácsot süssön? Az asztalosműhelyből is telefonáltak, kérdezve milyen legyen a koporsó? Pénzről szó se volt, ha kérdezte, a válasz egyöntetű volt:

- Majd, ha a doktor úr hazajön, elrendezzük, nem sürgös.

A szentgyörgyi emberek segítőkészsége nem ismert határt. Simi tata, a szomszéd utcából tíz ember helyett lótot futott, mindent elintézett: papot, temetőt, sírásókat, ravatalt.

Három hét múlva Anyuka húga, Margit néni, akivel egyfedél alatt élt, követte nővérét. Csöndesen távozott, ahogy élt. Ő volt az a hat testvér közül, aki otthon marat és haláláig gondozta édes anyjukat. És most eljött az ő ideje i – szerető unokaöccse karjai közt lehelte ki a lelkét.

Így, amikor eldöntötte Ildikó, hogy áttelepül Magyarországra, már semmi nem kötötte az országhoz. Nagyleánya Bukarestben járt egyetemre, a többiek iskolások, szülei Udvarhelyen éltek nyugodt nyugdíjas életüket.

Az eldurvult magyarellenesség, a legjobb szomszéd árulása, felborított mindent.

A bútorokat, képeket, minden értékesíthetőt eladtak, elkótyavetyéltek. Jöttek az ismerősök, szomszédok

- Ezt add nekem! Azt elvihetem?

- Vegyed! Vigyed!

Ez ment napokig. Jött a bútorkereskedő, s vitte ki a házból sok régi, értékes bútort. A legtöbb szép, régi Biedermeier volt. Ildikó csak állt szomorúan az udvar közepén. Hozzá lépet Kati, a szomszéd cigányasszony:

- Ildikó, adok én magának egy tanácsot. **Ha valamit eldöntött, ne nézzen többé vissza!**

*

(Nyaralás - hegyekben, tengerparton)

Néha, nem túl gyakran, de megtörténik, hogy valamilyen esemény alkalmából a család apraja-nagyja összejön ünnepelni. Ez mindig jó alkalom egy kicsit büszkélkedni az elért sikereinkkel, hiszen ez, a családon kívül senkit nem érdekel. Én is kihasználtam az alkalmat egy kicsit bölcsekedni, s kezdtem ifjúkori tetteimmel szórakoztatni a környezetemet.

- Arra emlékszem - vágott nejem a szavamba, Vasvári Anna „Női dolgok” módjára -, amikor falusi házunkban nyaraltunk. Mondhatom, nem volt egy leányálom!

Erre mindenki ráfigyelt, amit nem kis büszkeséggel vett tudomásul, és lelkesen mesélte idilli, falusi napjait. Illetve keserveit!

Nyaralásunk igazi nyaralás volt annak minden szépségével – nekünk. Csend madárdallal és kutya ugatással, éjszakai nyugalom hajnali kakasszóval, tiszta levegő és virágillat. Kedves feleségemnek ellenben anyai és háziasszonyi mivoltában főzést, takarítást, mosást jelentett. Főzést a fafűtéses kályhán, ami vagy füstölt, vagy nem akart benne égni a fa. Nem főtt a leves, ha pedig meggyulladt végre a tűz, akkor minden lekozma. Egyfolytában

rakni kellett a tűzre, de a fa vagy vastag volt, vagy nedves és persze nem akart égni. A vékonyra hasogatott fa ellenben könnyen lángra kapott és égett, mint a zsír. Ettől persze minden étel odakapott, azaz odaégett.

Ez még csak a főzés, de ebéd után jött a mosogatás. Vizet a kútról hoztunk vederben. A mosogatóvizet ugye a kályhán melegítettük. Egyik vájdlingban a mosogató víz, másik az öblítő. A szennyvizet pedig kivinni az árokba. Csupa öröm a házi munka!

A ruhamosás a patakon, az aztán a csoda! Térdig beállni a jéghideg vízbe...

- A nyaralásokból mindig kijutott nekem! – folytatta a kedves -. Zoli barátunk megengedte, hogy az éppen most elkészült házában nyaraljunk a Varságon. Nosza, felpakoltunk: apa, anya, három gyerek, nagymama és Teri kutya. Az összesen hét. A kutya a lábaim előtt feküdt, elől. A három csemete és nagymama a hátsó ülést foglalták el. Csomagtartó dugig töltve, s tetőn méter magasan a többi pakk.

Mint egy ékszerdobozt, olyan a kis emeletes ház egy nagy rét közepén, a hegyoldalon. Patak állja el az utat az autó előtt, csak egy palló vezet át felette. Autó marad, gyalog megyünk a házig, többször is fordulva a csomagokkal. Lepakoltunk, elrendezkedtünk, Teri kutya is birtokba vette a házat – ugatva körbe szaladta. Így adta a világ tudtára, hogy ez a terület az övé, és jaj, annak, aki ide betolakszik. Ez a Teri egy külön szám volt! Másnap reggel nem engedte be a gazdát, aki kaszálni jött. A patakon nem léphetett át.

- Gyere ide, Teri! – hívtam a kutyát.

Jött, s leült előttem, várva, vajon mit akarok.

- Jó kutya! – veregettem meg a fejét. – Ő a gazda, dolgozni jött, ne bánts! Engedd tovább!

A kutya csendben hallgatta, mit mondok, megcsóválta rövidke farkát és gyorsan megnyalta a kezemet. Ezzel szent lett a béke, Miklós bá jöhetett kaszálni. Mi is Terivel indultunk vissza a

házhoz. Eddigre kirajzottak a háziak reggelizni. A ház előtt állott egy karólábakra szerelt asztal, fenyődeszkából összeróva, s mellette ugyanilyen pad kétoldalt, hosszában. Hasznos találmány az az asztal, mellette a két pad – az eső könnyen lemossa, s a nap hamar megszárazza. A havason pedig gyakran erednek meg az ég csatornái, de az ég is hamar kiderül.

Elkészült a reggeli. Bundás-kenyér – a gyerekek kedvence. Ki-ki kedve szerint sózva, cukrozva fogyasztja, a gyerekek lekvárral kenve szeretik. Teri kutya is megkapta a részét. Türelmesen várta, két lépés távolságra a reggelizőktől, szépen üldögélt és figyelmesen leste a társaság minden mozdulatát.

Kicsi leányom a pad szélébe kapaszkodva totyogott mellettünk. Jární még nem tudott csak így fogózkodva. A kutya is ott sündörgött körülötte. Egyszerre a kicsi a pad helyet Teri hátán annak dús bundájába kapaszkodott, s így indultak felfedezni, ha nem is a világot, de legalább a ház előtti lapályt. Figyelmes, óvatos vezetője lett a kislánynak. Lassan haladtak a köveket kerülgetve. Elnéztem milyen ügyesen egy ütemre mozdulnak, ahogy a kutya átvette a kicsike minden mozdulatát. Néha el-elengedte a biztonságot nyújtó kutyát és egyensúlyozva tipegett felemelve két kezecskéjét. Teri ott maradt szorosan mellette, hogy támasza legyen, ha kell.

Így tanította meg jární Teri kutya a kicsi lányunkat!

Elmúltak aztán a szép napok, s megjött az eső, a sár. A patak kiáradt és szinte elsodorta a partján hagyott autót. Anyának meggyült a baja a sárral. A társaság ugyan beszorult a házba, de valaki mindegyre kiszaladt, a gyerekeknek nagyon tetszett a meleg esőben szaladgálni.

- Töröljétek le a lábatokat! Ne gyertek be a házba sáros cipővel! – szölongattuk egyvégtében a gyerekeket. Mégis telehordták sárral az egész házat, a tornáctól a hálógig.

A munka java anya nyakába szakadt – megtakarítani a sáros cipőket, felpucolni a behordott sarat, rendet rakni mindenki után,

közben persze főzni, etetni a népet. A rezsót behoztuk a fedett tornácra, ne verje az eső. A főzés is piszkolódással, szemeteléssel járt, s ez is anya munkáját növelte, szaporította. Közben megérkeztek a rokonok „látogatóba” - kicsit nyaralni. Három felnőtt ember és két kicsi gyermek.

Anya szolgálj ki, lásd el a vendégeket...

A család jól szórakozott, de anya végig dolgozta a nyaralást. Fáradtabban fejezte be, mint ahogy kezdte. Otthon aztán kijelentette, hogy a jövőben, ha nyaralni akarom vinni, csak olyan helyre vigyem, ahol kiszolgálják.

- Engem szolgáljanak ki és ne én másokat! - nyomatékosította. - Szállodába vigyél nyaralni!

Ezért mentünk a következő évben a tengerpartra – szállodába. Teljes kiszolgálás, reggeli-ebéd, este élő zene, tánc, a strand alig pár méterre, üzletek egymás mellett.

No, de ez már egy másik történet.

Íme:

Azzal kezdődött, hogy a tengerparti üdülőig öt, mondd és írd, öt gumidefektem volt. Felszórták szegekkel a parasztok az utat, mert zavarta az embereket az egyre növekvő gépkocsiforgalom. Ez nem vicc! Megmondotta egy ismerős tanító, aki ott lakik az egyik gyanúsított faluban. Végül csak megérkeztünk – vettem két új kereket az egyik benzinkútnál.

Mivel a kicsi fiam, lévén alig több egyévesnél, főleg tejjel élt. Vittünk is magunkkal tejet és az árokszélén szeszlámpával melegítettük neki. Ott is felejtettük a szeszlámpát valahol a fű közt.

Megérkezésünk a szállóhelyre simán zajlott, alig kellett két órát várakozni az előcsarnokban. A rákövetkező meglepetés (meglepetés!), hogy nem lehet tejet kapni aranypénzért sem. Kicsi fiunk pedig nem hajlandó semmi mást enni! Se levest, se főzeléket, húst, vagy kenyeret, még kiflit, peracet sem. Csak szalonnát – füstölt, otthonról valót. Ujjbegyin kockákra vágva magára kenyér, minden nélkül, úgy megette. Ivott rá valami üdítőt, vagy inkább

vizet. Ezzel élt, míg haza nem mentünk. Egy hétig. Túlélte, sőt egy picikét még hízott is a szalonnakúrán.

Ezen kívül akadt még említeni való arról a nyaralásról. A nagymama, Mamaanyu ugyebár azzal a felkiáltással csatlakozott, hogy „majd én vigyázok a gyerekekre, ameddig ti elmentek kicsit szórakozni!” Ebből az lett, hogy este, mikor megkezdődött a zenés program, Mamaanyu megfogta a 14 éves nagylány kezét és - Gyere kicsi, hallgassuk meg, mit énekelnek! - ezzel kifordultak az ajtón és átmentek a klubba.

Minden este.

Országos hírű énekesnő, *Angela Similia* énekelt nyolctól tízig. Amíg el nem hangzott az utolsó szám, a *Casa mea*²⁶ (Az én házam) című, addig vissza sem jöttek.

Minden este.

Mikorra megjöttek, a gyerekek már aludtak, s mi is szinte.

Másik történetem is van Mamaanyu ténykedéséről. A napi program úgy történt, hogy reggeli után testületileg lementünk a partra. A gyerekek lubickoltak, pancsoltak, homokvárat építettek. Szóval, jól szórakoztak. Mi, felnőttek felváltva vigyáztuk őket. Amíg egyik hűsölt a habokban, a másik a parton leste a gyerekeket. Utána cseréltek. Nos, rendben ment minden, míg egyszer csak anyu azt kérdezi, hogy „hol van Mamaanyu?” Tényleg, hol van? Nem látjuk semerre sem. Kerestük itt is, ott is, a partmentén, az emberek között. Sehol sem találtuk. Igaz, annyi ember között, ami a homokos parton nyüzsgött nehéz is lehetett volna nyomára bukkanni.

Nem volt más mit tenni, megfogtuk a gyermekek kezét és megindultunk a parton egyik irányba. Mentünk, mentünk, amerre nyaralóházakat, villákat láttunk. Jó gondolat volt arrafelé venni az irányt, mert az egyik villa bejárati kapuja előtt ott beszélgetett az elveszettnek hitt Mamaanyu.

- Milyen dolog ez? ...

²⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=8yz6stc7l7g>

- Összetalálkoztam Riával. Ő ennek a háznak a gondnoka, és én itt nyaraltam öt évvel ezelőtt Nórikával, az unokahúgommal. Ő a gyerekekkel minden évben itt töltenek egy hetet. Innen ismerem Riát. Ismerkedjete meg!

A gondnoknő betessékelte a házba a társaságot, a gyerekeket gyümölcscsel kínálta, a felnőtteket kávéval és dulcsáccával²⁷. Kedves szokás azon a vidéken a dulcsáccával való kínálás. Egy kiskanál édességet bele állítanak egy pohár vízbe, s így kínálják.

- Mit csináljak ezzel? – kérdeztem nagy bután.

- Egye meg a dulcsácat és igyon rá vizet – kacagta tudatlanságomat Ria.

Tovább beszélgetve, a háziasszony elmondta, hogy ez a kínálás a legkevesebb, ami megilleti azt, aki a ház küszöbét átlépi. Bármilyen rövid ideig, akárha két percig is tart egy látogatás, a kanálka dulcsáca kijár a betérőnek. Mindenféle gyümölcsből, sőt még rózsaszíriomból is készülhet ez az édesség.

- Hallottam, hogy a nyári szilva héjából is készítenek dulcsácat, bár én még nem ízleltem – folytatta Ria.

A továbbiakban elmesélte, hogy a férje kihajózott a halászhajóval a tengerre. Nem lehet tudni, mikor tér vissza, három nap, egy hét, két hét múlva? A halaktól, a halászat eredményétől függ. Amit fognak, mindjárt megpucolják és hűtőládába teszik. Van ehhez a munkához öt emberük, akik egész nap belezik, kaparják a halakat. A hulladék megy a vízbe, s azt azonnal felfalják a cápák, s más ragadozó halak. Tiszta munka! Ha megtelnek a hűtőládák, lehet vinni a halakat a konstancai halfeldolgozóhoz. Utána haza...

A kellemes beszélgetéssel repült az idő, és már nem is haragudtunk Mamaanyura, amiért eltekergett. Indultunk vissza a szállásunkra megbékélt lélekkel.

A „kalandok” ezzel még nem értek véget. Másnap ugyanis a kicsilány veszett el. Ez pedig a következőképpen esett. Reggeli után pár percre megpihentünk az előcsarnok egyik padjára

²⁷ - nagyon édes kandírozott gyümölcshíz

letelepedve. Anyu számba vette a társaságot: egy, kettő,... hat, hét – megvagyunk mind. Mentünk is be a szobába, strandra öltözni. Ahogy beléptünk, vettük észre, hogy az akkor hároméves kicsike hiányzik. Nosza, hamar keressük meg!

Kerestük a folyosón az előcsarnokban, az emeleten, a parkban. Sehol!

Anyu elment a strand-rádió stúdiójába, hogy mondanák be. „Hároméves, szőke hajú kislány, piros blúzban elkóborolt. Aki tud róla, itt jelentse! Nem tud románul...”

- Jó, bemondom! – mondta a fiatalember a stúdióból. – Beolvasom, ahogy lemegy ez a szám.

Anyu hiába könyörgött, hogy minden perc drága, bele kellett nyugodni, hogy csak a zeneszám után hangzik el a felhívás.

A strand-rádió egész nap, reggel nyolctól este nyolcig zenével szórakoztatta a nyaralókat. Néha közben-közben bemondtak helyi híreket, érdekesebb eseményeket, hirdetéseket és mást, ami érdekelheti a közönséget. Így például, ha egy kisgyerek eltekergett a szülei mellől.

Aggódva vártuk, hogy a mi felhívásunkat is bemondják, hátha valaki megtalálja a kicsikét. Ott toporogtunk az ajtónk előtt, mikor kinyílt a szomszéd szoba ajtaja és kilépett a mi kicsi drágánk. Bement a szomszéd nénihez cseresznyézni.

A további napok hasonló kalandok nélkül teltek.

A hazavezető út hozott azonban újabb izgalmakat. Valamilyen, előttem ismeretlen okból kifolyólag a Bodzai-szoros nevű hágón keltünk át a Kárpátokon. Lehet, a hely történelmi múltja ihletett. Út vezetett itt a hegyeken keresztül már a római időkben, később a kun-besenyő betörések útvonala volt. Ellenük építettett várakat a Barcaságba települt német lovagrend. Évszázadokon át erre vezettek a török-tatár- oláh betörések. Tizenhat augusztusában itt haladt keresztül egy román intervenciós sereg és meg sem állt Csíkszeredáig! Igaz, hamarosan kiverte őket az egyesült osztrák-

magyar és német haderő, az összes többi betörő seregekkel együtt. És még Bukarestet is elfoglalták december 6-án.

Szép vadregényes tájban gyönyörködhattunk volna az úton, ha... ha a kanyargós serpentineket kicsi leánykánk gyomra nem sínyle meg. Végig hányta a hatvan kilométeres utat. Meg-megálltunk megpihenni, anyukája itatta, arcát hideg vízzel lemosta, ettől kicsit nyugodott, de ahogy indultunk, az első kanyarnál újra kezdte. Ahogy azonban egyenes szakaszra értünk, mintha elvágta volna, rosszulléte elmúlt és elaludt. Csak tova Brassó után ébredt fel és enni kért. Nagy kő gördült le a szívünkről, hogy nincs már semmi baja!

Tanultunk az esetből, s a következő nyáron repülővel, a belső járattal utaztunk. Ez az út is „megér egy misét”! Azzal kezdődött, hogy nem adtak helyjegyet, hanem mindenki oda ült, ahova érte. Anyu a hároméves fiúkával az első ülések egyikén, a két nagyobb valahol középtájon és apa a kis leánnyal mögöttük három sorral. Jó, hogy egyáltalán látták egymást!

Külön téma továbbá, az üdítő-osztás. Tudniillik, miután a gép elérte a repülési magasságot, a zsúrkocsival Pepsi-Colát – amit sehol máshol az országban nem árultak -, osztogattak az utasoknak. Nem is lett volna ezzel semmi baj, ha elegendő üdítőt hoztak volna ki, de a negyven utasnak csak harminc üveggel. Tíznek nem jutott! Reklamálni azokban az időkben nem lehetett, legfeljebb ügyeskedni, hogy a kevésből szerezni lehessen. Különben is, aki kapott egy üveg üdítőt örvendezett, aki nem, az bosszankodott. Nehéz volt kiszámítani, mikor fogy el a készlet, mert egyszer előről kezdték, máskor a gép végétől.

A Pepsi-Colánál fontosabb volt azonban, hogy a gyerekek, akik először ültek életükben repülőn, miként bírják a repülést? A kicsi fiú amint a gép elhagyta a földet, menten elaludt, a többiek nézelődtek, egy kis rosszullétről panaszkodtak, de baj nem történt, s érkezés után nagy lelkesen magyarázták úti élményeiket.

Szerencsésen megérkezve, elfoglaltuk a szobánkat - alig másfélórás várakozás után -, és a szálloda bárjában lehetett Pepsi-Colát kapni!

*

(Sorsok, tragédiák a háború után)

A háború után a kezdeti örömnépe hamar keserűségbe torkollott. Az ország kifosztva, az emberek is, bánat, nyomorúság, a férfiak java odamaradt. Mindezt még tetézte a szárazság, s ez kiapasztotta azt a kicsi reményt is, hogy majd az újból pótoljuk. Megindult a cserekereskedelelem és virágzott a feketepiac. Mindent odaadtak az élelmiszerekért, és érte mindent lehetett kapni – ruhát, cipőt, fegyvert, gépet, lakást, szerelmet.

A megszálló tisztek ki is használták ezt a helyzetet. A tisztí étkezdéből annyi ennivalót szereztek, amennyit akartak. Lakásra, ruhára, kosztra nem kellett költeniük, így másra, mint szórakozásra nem volt gondjuk.

Teréz három gyermekkel magára maradt már a háború elejétől. Férjét a frontra vezényelték és egy ideje semmi hírt sem hallott felőle. Eleinte gyakran irt, aztán egyre ritkábban jöttek a tábori levelező lapok, végül elmaradtak. Tibor nem adott életjelt, nem tudta a család, hogy elesett, fogságba került, vagy mi történhetett?

A gyermekek éhesen panaszkodtak, enni kértek, de a kamara üresen tátongott. A tiszt uraknak azonban bőven volt ennivalójuk. A hadsereg a föld alól is, de előteremtette számukra, nem engedhették meg, hogy ebben, vagy bármi másban a lakosságnak

lekötelezettjei legyenek. Inkább fordítva – az emberek legyenek a katonaságnak, a tiszteknek lekötelezettjei! A tiszteknek, szóval, volt mivel csábítsak azokat, akikre szükségük volt, mindenféle ennivalót adtak cserébe a szolgáltatásokért, a kedvteléseikért.

Teréz ezekért az ajándékokért mindenben igyekezett a megszállók kedvében járni. A gyerekeknek enniük kell!

A legkisebb gyermek, Lacika még a rácsos kiságy lakója volt, ritkán szállt ki belőle. A vendégeket nem zavarta a jelenléte. A két nagyobbat, a két kislányt pedig elküldte a nagymamájukhoz.

- Dolgom van! – mondta. – Ne lábatlankodjatok itt! Akkor gyertek haza, amikor hármat üt a toronyóra. Értettétek?

Mit volt, mit tenni, mentek nanyóhoz, s mikor hármat ütött a toronyóra, szedték a lábukat, futottak haza. Nanyónál mindig jól telt az idő, lehetett az udvaron játszani, szaladgálni, s még a ház előtt is az utcán, ahol találkoztak a szomszéd gyerekekkel, és együtt hancúroztak. Ha esett, bent a házban foglalták el magukat. Mindig jöttek a nagymamához gyerekek, unokák, s felnőttek. Nagymama néha megkínálta őket zsíros kenyérral, sült krumplival, vagy avval, ami akadt a házban. Gyorsan telt az idő, de harmadik toronyóraütésre szedniük kellett a sátorfájukat, és uzsgyi, haza! Vigyáztak, hogy pontosan érkezzenek, mert ha késtek, kaptak a fejükre. Ha pedig hamarabb érkeztek haza, ülhettek a lépcsőn, a kapu előtt, mert zár ajtót találtak. Ültek napsütésben, fagyos szélben, amit az idő hozott, ameddig végre elment a vendég-bácsi.

- Gyerünk befele! – kiáltott ki a házból Teréz. – Ne üldögéljete ott a lépcsőn világ csúfjára!

Beszaladtak hamar, és rögtön a kamrát kezdték kutatni. Sejtették, hogy ott valami jó falatot találnak.

- Kifele, siserahad a kamrából! Majd kaptok vacsorát.

Aznap este valóban kaptak vacsorát! Ha ellenben nem jött vendég-bácsi, éhkoppon maradtak, legfeljebb teavíz és száraz kenyér került az asztalra. Esetleg hideg puliszka.

A vendégek mindig civil ruhában érkeztek, Teréz eleve kikötötte már az ismerkedés pillanatában, s ebből nem engedett.

- Megmondtam, hogy egyenruhában senki sem lépheti át a küszöbömet! – ripakodott rá a kissé kapatos tisztre. – Azt akarod, hogy jelentsem a városparancsnoknak? Különben, meg is teszem!

A hoppon maradt szeladon elkotródott. Ritkán történt hasonló esemény, tudták az érdekeltek mihez tartásuk magukat.

Egy idő után kivonták a katonaságot a városból, csupán rendfenntartó erők maradtak, de hamarosan ezek is átadták a feladatot a városi hatóságnak. Keserves napok, hetek, évek következtek. Éhség ütötte fel a fejét a városban. Az egyházak és a Vörös Kereszt próbáltak enyhíteni a nyomorúságon. Szereztek elfekvő készletektől, adakozó kedvű termelőktől gabonát, kukoricát, szárazbabot, sárgaborsót, lencsét, burgonyát. Igaz, a krumpli fonnyadt és kicikázott, a gabona dohos volt, a száraz termékek olyan szárazok, hogy alig lehetett egy kicsit is megfőzni – mégis étel készült belőlük. Megtöltötte a gyomrot! A népkonyha sátrát a templom mellett húzták fel, és naponta több mint száz adag meleg ételt osztottak szét a rászorulóknak között.

Egy másik segély-akció arra irányult, hogy a nehéz sorsú családok gyermekeinek biztosítsanak lehetőséget az életben maradáshoz. Összegyűjtötték őket, a szülők beleegyezésével, és elvitték olyan vidékre, ahova nem sújtott le az aszály, ahol még élni lehetett, ahol módosabb családok befogadták őket.

Teréz adta mind a hármat.

Egy nyárvégi napon beállított Tibor. Megjött a hadifogságból, Szibériából. Reményekkel telten érkezett a városba. És akkor jött a döbbenet. Ameddig ő harcolt és fogságban sínylődött elveszett minden, ami drága volt neki. A családja, a hazája, minden! A gyermekei eltűntek, a felesége megcsalta, s a szülőföldjét, a Székelyföldet és egész Erdélyt elcsatolták, elrabolták.

- Teréz, mit tettél? – kiáltotta üvöltve. – Hova tetted a gyermekeimet? Légy átkozott!

- Éhezünk...

- Más mód nem volt? Ó, mit tettél, mit tettél! Agyon váglak! – emelte fel az öklét, szemeiben tébolyult düh villogott.

Egy másik ütésre emelt ököl rémlett fel előtte. Egy husángot szorongató ököl, és zuhognak a csapások a fejére, hátára, amíg össze nem rogy az ütések súlyától. A földön is folytatódnak az ütések. A legborzalmasabb, hogy az őr arcán, aki az ütéseket mérte, kéjes vigyor ült. Mikor eszméletét veszítette, utolsó kép, amit rögzített a recehátyája az őr sátán, torz képe volt.

Egyetlen pillanatig tartott csupán a látomás, de ahhoz elég, hogy megrettenjen saját indulatos mozdulatától. Leengedte a felemelt öklét és nagyon csendesen megszólalt.

- Most menj ki a házból, tűnj el a szemem elől, mert olyant teszek, amit nem lesz elég megbánni!

Teréz a halkán, szinte suttogva mondott szavaktól megrettenve kifordult az ajtón. Tibor egyedül maradt, s most tört ki belőle az elkeseredés, az indulat. Két öklével sírva verte az asztalt, majd karjaira fektetett fejjel zokogott amíg elnyomta a fáradtság és elaludt. Másnap reggel első dolga az volt, hogy beadta a válókeresetet. Gyorsított eljárással hamarosan kimondták a válást az alperes távollétében. Teréz ugyanis eltűnt a városból, senki sem tudta, hol kötött ki.

Tibor elindult felkutatni a gyermekeit. Végig járt minden hivatalt, és a két leányát megtalálta a közeli város árvaházában. Lacikát ellenben nem. Azt, hogy mi történt a nagyobbik kislány, Tamara mesélte el az édesapjának.

- Jött két néni és mondták anyunak, hogy elvisznek egy helyre, ahol minden nap jól lakhatunk. Anyu elengedett. Először a kollégiumba mentünk. Ott már sok gyerek volt. Akkorák, mint én és akkorák is, mint Lacika. Adtak egy csupor tejet és egy szelet

kenyeret valami furcsa krémmel megkenve²⁸. Azután kimentünk az állomásra és mind felültünk. A nénik jöttek velünk, és biztattak, hogy milyen jó dolgunk lesz. Mentünk, mentünk, s jó idő múlva megálltunk egy állomáson. Ott a mi csoportunkat leszállítottak, de Lacika fennmaradt a vonaton. Mondtuk, hogy a kis testvérünk fennmaradt, de nem hallgattak ránk és a vonat elindult. Kezdtünk sírni és szaladni a vagon mellett. Lacika nagy ijedt szemekkel nézett ránk, de a vonat ment és ment. a kicsi öcsikénk ott maradt, nem is láttuk többé.

A visszaemlékezés hatására sírva-zokogva borult az édesapja vállára. Tibor simogatta, csitítgatta, ameddig megnyugodott, de az ő szemiből is patakozott a könny.

Tamara elmondta tovább, hogy csoportjukat az árvaházba vitték. Nem bántak velük rosszul, de nagyon hiányzott nekik a család. Esténként ketten összebújva álomba sirták magukat. Enni kaptak napjában háromszor, ami a kiéhezett gyerekek számára sokat jelentett.

- Többé nem éheztünk – folytatta Tamara. – Minden megjárt volna, csak ne kellett volna minden reggel bekapni egy kanál csukamájolajat. Brr! De csak az kapott reggelit, aki ezt bevette. Azt mondták, azért adják, hogy egészségesebbek legyünk. Egyék, akik betegek! Később megszoktuk. Reggelire mindig mogyoróvajas kenyeret kaptunk és egy csupor tejporból főzött tejet. Ezt is megszoktuk. Volt az intézetben iskola, és minden nap tanultunk a városi tanító nénivel.

Sok év letelt, talán tizenöt év is, mikor megjelent Lacika a városban. Szép fess fiatalember, elegánsan, divatosan öltözve. Édesapjával már nem tudott találkozni, de nagymamáját jó erőben találta. Nála szállt meg, s elindult felkeresni a rokonait. Nővérei nagy örömmel fogadták, és büszkén sétáltak vele a Kossuth utcán

²⁸ - amerikai segélyprogram keretében, a második világháború után konzerveket, tejport, mogyoróvajkrémet, gyógyszereket, vitaminokat, csukamájolajat kapott a Vöröskereszt és abból élelmezték az iskolás gyermekeket, árvaházakat.

végig, s vissza, lássa a város, hogy megkerült az öcsikéjük. Egy bánáti család fogadta magához és nevelte becsülettel. Volt egy kislányuk, és most örvendeztek, hogy egy fiú került a házhoz, jó segítség lesz majd a gazdaságban.

Nem teltek az évek Lacika fölött hiába! Megtanult németül, románul és a magyart sem felejtette el, leérettségizett és sikeresen felvételizett a Műegyetemre.

Néhány napig maradt a városban, virágot vitt az édesapja sírjára, és úgy ment vissza nevelőszüleihez, hogy látta volna az édesanyját. Nem tartotta a későbbi években sem a családdal a kapcsolat, csak majd tova ötven év múlva fedezték fel egymást Glóriával - unokanővérével – egy közösségi oldalon, s azóta napi kapcsolatban vannak az éteren keresztül.

*

*(Visz a vonat, megyek utánad,
talán ma még meg is talállak,
talán kihűl e lángoló arc,
talán csendesen meg is szólalsz:*

*Csobog a langyos víz, fürödj meg!
Ime a kendő, törülközz meg!
Sül a hús, enyhítse étvágyad!
Ahol én fekszem, az az ágyad.)*

Tartalomjegyzék

(Bombariadó)	3
(Hova menjünk, hova bújjunk?)	6
(Nem lehet megállni)	10
(És mentünk tele várakozással)	13
(Haza Váradra)	19
(Kellene egy nagy herbárium)	26
(Csöndes nyáresti beszélgetés édesanyámmal)	33
(Ez olyan rég volt, hogy talán igaz se volt, bár úgy hiszem akkor még a kő is lágy volt)	37
(Nem, nem önéletrajz!)	41
(Szemelgetek a humor morzsáiból)	45
(Excalibur)	49
(Nem csak tanulásból állt az élet)	52
(A gyógyítás művészete)	60
(Azok az ötvenes évek...)	63
(Ó, boldog ifjúság!)	68
(Gyerünk vidékre!)	74
(Kirila Jankó és a többiek)	81
(Költözünk)	84
(Kóródszentmárton 1962)	88
(A felcser)	94
(Megkísértésem története)	98
(Volt egyszer egy... Segesvár)	103
(Ősszel érik a naspolya)	108
(Nyári szünidő némi bonyodalommal)	111
(Izgalmas órák, napok '89 decemberében)	114

(Postás Mimi visszatér)	122
(Megbolydult a világ).....	128
(Falu a víz alatt).....	135
(Utazás vonaton és időben)	140
(részlet Anyuka naplójából)	146
Május első vasárnapján	149
Ugyan az másképp	150
(krónikát írunk, emlékezünk).....	151
(Glória nem vállalja az egyetemet).....	155
(Főiskola).....	165
(Közzjáték a Kárpátokon túl)	170
(Moldova után végre hazai tájakon)	175
(Visz a vonat...).....	179
(Hol a helyünk?).....	183
(Nyaralás - hegyekben, tengerparton).....	189
(Sorsok, tragédiák a háború után)	198